

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης
(1984): Η περίπτωση της Τουρκίας υπό το πρίσμα της προστασίας των
δικαιωμάτων του ανθρώπου και της εσωτερικής ασφάλειας

UN Convention Against Torture and Inhuman Treatment (1984): The Case of
Turkey in the Light of Human Rights Law and Internal Security

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αφροδίτη Τσιφτή

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Γιώργος Ανεσιού, Διδάσκων Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ελένη Κουτσουράκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

Copyright © Αφροδίτη Τσιφτή, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Χρήσιμες Συντομογραφίες

AKP	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης
CAT	Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων του ΟΗΕ
CPT	Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας
ΔΔΕΣ	Διεθνές Δίκαιο Ενόπλων Συρράξεων
ΔΠΔ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ECOSOC	Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ
HDP	Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΟΔΔΑ	Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
OPCAT	Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
PKK	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν - Partiya Karkerên Kurdistanê
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ΤΙΗΕΚ	Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ισότητας της Τουρκίας
ΤΙΗV	Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας
UNCAT	Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984)

Περιεχόμενα

Χρήσιμες Συντομογραφίες.....	3
Περίληψη	7
Abstract.....	8
Εισαγωγή	10
Α' ΜΕΡΟΣ: Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου- Το ζήτημα των Βασανιστηρίων .14	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. - Τα Βασανιστήρια στο Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών	14
1.1 Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	14
1.2 Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR).....	15
1.3 Σύμβαση ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας 1984.....	16
1.3.1 Ορισμός των Βασανιστηρίων	17
1.3.2 Στόχοι και μέθοδοι των βασανιστηρίων	18
1.3.3 Προσαρμογή της νομοθεσίας κρατών-Μερών και των κανονισμών για τη συμμόρφωση με την Σύμβαση.....	19
1.3.4 Υποχρεώσεις Κρατών Μελών που Προκύπτουν από την Απαγόρευση των Βασανιστηρίων	20
1.3.4.1 Υποχρέωση έρευνας, δίωξης και τιμωρίας.....	20
1.3.4.2 Μη επαναπροώθηση	21
1.3.4.3 Κανόνας αποκλεισμού	22
1.3.4.4 Αποζημίωση και Αποκατάσταση.....	22
1.3.4.5 Υποχρέωση εκπαίδευσης κρατικών υπαλλήλων	23
1.3.5 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων (CAT)	24
1.4 Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. - Τα βασανιστήρια στο σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. - Η απαγόρευση Βασανιστηρίων στο Δίκαιο των Ένοπλων Συρράξεων	29

3.1 Οι προβλέψεις του ΔΔΕΣ.....	29
3.2 Η συμπληρωματικότητα σε ό,τι αφορά την εφαρμογή, σε σχέση με το ΔΔτΑ – Η περίπτωση της εισβολής και κατοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας.....	30
B' ΜΕΡΟΣ: Η Έννομη Τάξη και το Ζήτημα των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης Μεταχείρισης στην Τουρκία.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. - Τουρκία και Νομικό (διεθνές και εθνικό) πλαίσιο κατά των Βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας	32
4.1 Υπογραφή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ από την Τουρκία και η επιφύλαξή της όσον αφορά το άρθρο 30	32
4.2 Εθνικό νομικό πλαίσιο Τουρκίας για τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη μεταχείριση	34
4.3 Οι μεταρρυθμίσεις προς τη Συμμόρφωση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης- «Zero Tolerance Towards Torture».....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. - Ζητήματα Εσωτερικής Ασφάλειας της Τουρκίας- Παρελθόν και Παρόν...	40
5.1 Τουρκία και Σύνδρομο των Σεβρών	40
5.2 Η θέση των Κούρδων της Τουρκίας και η απειλή του ΡΚΚ	42
5.3 Ο ρόλος του στρατού και των πραξικοπημάτων στην Τουρκία	45
5.4 Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης - Απολυταρχισμός στην Τουρκία: Πώς το ΑΚΡ Νομιμοποιεί τις Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων {Η Εποχή που ακολουθεί τις διαδηλώσεις του Πάρκου Gezi (2013) και το Αποτυχημένο πραξικόπημα (2016)}	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. - Υποθέσεις σύμφωνα με το Άρθρο 3 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	55
6.1 Υποθέσεις ΕΔΔΑ και Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης στην Τουρκία.....	55
6.2 Υποθέσεις ΕΔΔΑ υπό το καθεστώς του ΑΚΡ και της εφαρμογής Ατομικού Δικαιώματος στη Συνταγματική Καταγγελία	60
6.3 Αποφάσεις του ΕΔΔΑ για μη αποτελεσματική έρευνα των Υποθέσεων Βασανιστηρίων	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. - Η Παρούσα κατάσταση των Βασανιστηρίων στην Τουρκία μέσα από τις Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών και ΜΚΟ.....	65

7.1 Κατάσταση στη Νοτιοανατολική Τουρκία και Βασανιστήρια	66
7.2 Πολιτικοί Αντιφρονούντες και Βασανιστήρια.....	68
7.3 Μεταχείριση μεταναστών και αιτούντων άσυλο στα κέντρα απομάκρυνσης– Νέα Υποκείμενα βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης	70
7.4 Σύγχρονες Προκλήσεις του Τουρκικού Κράτους για την αποτροπή και την αντιμετώπιση των Βασανιστηρίων	73
7.4.1 Έλλειψη αποτελεσματικής καταγραφής, έρευνας και λογοδοσίας για το φαινόμενο των Βασανιστηρίων.	73
7.4.2 Νομοθεσία και μηχανισμοί για την πρόληψη και την εξάλειψη των βασανιστηρίων.....	76
7.4.3 Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα βασανιστηρίων (Άρθρο 14 Σύμβασης)	
80	
Συμπεράσματα	81
Βιβλιογραφία	85

Περίληψη

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας θεωρείται ευρέως από τις πιο καθολικά αποδεκτές προστασίες κατά των επιθέσεων της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά συνέπεια, κάθε κράτος και η διεθνής κοινότητα έχουν επιτακτικό συμφέρον να αποτρέψουν και να τιμωρήσουν αυτό το έγκλημα. Το εγχείρημα κατά την εκπόνηση της Διπλωματικής αυτής εργασίας είναι να διερευνήσει σε ποιο βαθμό συμμορφώνεται η Τουρκία με τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης (1984) και κατά πόσο λαμβάνει υπόψη της τις καταδικαστικές σε βάρος της αποφάσεις, επανορθώνοντας τόσο ως προς τη συμμόρφωση, όσο και ως προς την υλική και ηθική αποκατάσταση. Σημαντική παράμετρος στην προσέγγιση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος είναι το πώς διαμορφώνεται διαχρονικά η στάση της Τουρκίας όσον αφορά το σεβασμό στα Δικαιώματα του Ανθρώπου και ειδικά πώς επηρεάζεται από τον τρόπο που γίνονται αντιληπτά από το πολιτικό σύστημα τα ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας. Τα διαχρονικά ζητήματα Εσωτερικής Ασφάλειας της Τουρκίας θα αποτελέσουν και το σημείο αναφοράς πίσω από το δευτερεύον ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, για το ποια είναι η επίπτωση και ποιοι οι λόγοι πίσω από την επιφύλαξη της Τουρκίας όσον αφορά το άρθρο 30 της εν λόγω Σύμβασης. Το άρθρο αυτό ορίζει ότι κάθε αμφισβήτηση μεταξύ δύο ή περισσότερων Κρατών Μερών που αφορά την ερμηνεία ή την εφαρμογή της Σύμβασης, που δεν μπορεί να διακανονισθεί μέσω διαπραγματεύσεων, με αίτηση ενός απ' αυτά, υποβάλλεται σε διαιτησία. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων, ως κανόνας *jus cogens*, είναι μη παρεκκλίσιμη, πράγμα που σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται να περιοριστεί προσωρινά η απαγόρευση βασανιστηρίων υπό οποιαδήποτε περίσταση, είτε πρόκειται για κατάσταση πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή οποιαδήποτε άλλη δημόσια έκτακτη ανάγκη. Η αντίληψη της τουρκικής πολιτικής ελίτ περί εσωτερικής ασφάλειας από την ίδρυση κιόλας του κράτους, οδήγησε πολλές φορές σε κήρυξη έκτακτης ανάγκης στο εσωτερικό του. Τα τελευταία χρόνια, παρά την επικράτηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης μαζί με τις άνευ προηγουμένου μαζικές συλλήψεις και κρατήσεις στα πλαίσια της έκτακτης ανάγκης μετά την αναζωπύρωση στα νοτιοανατολικά της χώρας των συγκρούσεων με το PKK αλλά και μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, οι τουρκικές κρατικές αρχές απέτυχαν να διερευνήσουν, να διώξουν και να τιμωρήσουν επαρκώς και ενδελεχώς τους δράστες. Η τεκμηρίωση των ανωτέρω ζητημάτων προκύπτει από την εξέταση της διεθνούς νομολογίας και δη των αποφάσεων διεθνών δικαστηρίων, όπως κατ' εξοχήν του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά και μέσω Εκθέσεων έγκριτων πηγών όπως Διεθνών Οργανισμών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Τουρκία, Βασανιστήρια, ΟΗΕ, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Abstract

The prohibition of torture and other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment is widely recognized as one of the most universally accepted safeguards against violations of human dignity in International Human Rights Law. As a result, every state and the international community have a strong interest in preventing and punishing this crime. The objective of this thesis is to investigate the extent to which Turkey complies with the UN Convention against Torture and Inhuman Treatment (1984) and how it responds to judgments against it, both in terms of compliance with general or specific measures, as well as in terms of material and moral rehabilitation. A key aspect in approaching this research question is the formation of Turkey's attitude regarding respect for Human Rights is formed over time and especially how it is affected by the way internal security issues are perceived by the political system. The ongoing internal security issues in Turkey will be the focal point for the secondary research question of this paper, which aims to examine the impact and reasons behind Turkey's reservation regarding Article 30 of the Convention. This article states that any disputes between two or more States Parties concerning the interpretation or application of the Convention, which cannot be resolved through negotiation, shall be submitted to arbitration upon the request of one of them. The prohibition of torture, as a peremptory norm, cannot be temporarily limited under any circumstances, including during times of war, internal political instability, or any other public emergency. The perception of internal security issues by the Turkish political elite since the very foundation of the state, has frequently resulted to the declaration of State of Emergency. Despite the prevalence of torture and ill-treatment, as well as the significant number of mass arrests and detentions in the context of the State of Emergency, following conflicts with the PKK in the southeast of the country and the failed coup attempt, Turkish authorities have failed to adequately investigate, prosecute, and punish the perpetrators. The analysis of the aforementioned concerns is grounded in the scrutiny of global legal precedents, specifically rulings handed down by international tribunals like the European

Court of Human Rights. It also draws upon credible reports issued by esteemed entities such as international organizations and non-governmental organizations.

Keywords: International Human Rights Law, Turkey, Torture, UN, European Court of Human Rights.

Εισαγωγή

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας θεωρείται ευρέως ως η πιο καθολικά αποδεκτή προστασία κατά των επιθέσεων της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η εσκεμμένη πρόκληση πόνου και ταλαιπωρίας σε άτομα καταδικάζεται παγκοσμίως, παρόλο που ορισμένες χώρες που επιδίδονται σε βασανιστήρια ενδέχεται να αρνούνται τα γεγονότα ή να προσπαθούν να δικαιολογήσουν τις ενέργειές τους ως «βελτιωμένες τεχνικές ανάκρισης». Όσο κυνικές κι αν είναι τέτοιες αρνήσεις, παραδέχονται άθελά τους την ύπαρξη μιας καθολικής ηθικής, νομικής και πολιτικής καταδίκης. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα στη σωματική και ψυχική ακεραιότητα ή η ελευθερία από τα βασανιστήρια, αποτελεί βασικό επίκεντρο στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα από τον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στην πραγματικότητα, η απαγόρευση των βασανιστηρίων μπορεί να αναχθεί ακόμα πιο πίσω, στη ρήτρα Martens στη Σύμβαση της Χάγης του 1899, η οποία αναγνώριζε τις αρχές του ανθρωπισμού και της δημόσιας συνείδησης ως απαραίτητες για την προστασία των πληθυσμών και των εμπόλεμων.¹ Τα βασανιστήρια από την μεταπολεμική περίοδο εντάχθηκαν σταδιακά στο επίκεντρο των εργασιών της διεθνούς κοινωνίας και η καταπολέμησή τους θεωρήθηκε ένα από τα ζητήματα υψίστης σημασίας. Από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μέχρι τη Διεθνή Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας καταβλήθηκαν πολλές και συνεχείς προσπάθειες εκ μέρους διεθνών οργανισμών, κρατών και ιδιωτικών φορέων για την καταπολέμησή τους.²

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τα βασανιστήρια θεωρούνται διεθνές έγκλημα τόσο ηθικά κατακριτέο όσο και επιζήμιο για τη συνείδηση της ανθρωπότητας. Κατά συνέπεια, κάθε κράτος και η διεθνής κοινότητα έχουν επιτακτικό συμφέρον να αποτρέψουν και να τιμωρήσουν αυτό το έγκλημα. Τοποθετούνται, επίσης, στο ίδιο επίπεδο με άλλες σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως η γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα εγκλήματα πολέμου, η δουλεία και το δουλεμπόριο. Αυτό που ξεχωρίζει τα βασανιστήρια από αυτές τις μαζικές φρικαλεότητες είναι ότι ακόμη και ένα μόνο περιστατικό βασανιστηρίων ωθεί τη διεθνή κοινότητα να απαιτήσει έρευνα, δίωξη και τιμωρία των

¹ Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 1.

² Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 50.

δραστών. Επιπλέον, εάν τα βασανιστήρια διαπράττονται ως μέρος ενός εκτεταμένου ή συστηματικού προτύπου παραβιάσεων, καθίσταται έγκλημα κατά της ανθρωπότητας το οποίο εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ), υπό την προϋπόθεση ότι η δικαιοδοσία του ΔΠΔ ισχύει βάσει γεωγραφικών ή άλλων λόγων.³ Η απαγόρευση των βασανιστηρίων αναγνωρίζεται επίσης ως επιτακτικός κανόνας του διεθνούς δικαίου, ή *jus cogens*. Με άλλα λόγια, υπερισχύει κάθε άλλης συνθήκης ή εθιμικού δικαίου.⁴

Το εγχείρημα κατά την εκπόνηση της Διπλωματικής αυτής εργασίας είναι να διερευνήσει σε ποιο βαθμό συμμορφώνεται η Τουρκία με τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης (1984) μέσα από την στάση της όσον αφορά το σεβασμό στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, από τον τρόπο που γίνονται αντιληπτά από το πολιτικό σύστημα τα ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας. Για προφανείς λόγους που αφορούν τους εγγενείς περιορισμούς ως προς την έκταση του γραπτού κειμένου, η εργασία θα περιοριστεί στην μελέτη των τάσεων μόνο όσον αφορά το εσωτερικό της Τουρκίας, σε επίπεδο παραβιάσεων ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σχέση με τα Βασανιστήρια, και δεν θα επεκταθεί και σε άλλα πεδία, όπως οι εξωεδαφικές περιπτώσεις βασανιστηρίων εκ μέρους οργάνων του τουρκικού κράτους που σχετίζονται με ένοπλες συρράξεις.

Η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να αποτρέπει τα βασανιστήρια εντός της δικαιοδοσίας της σύμφωνα με τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων, την οποία επικύρωσε το 1988. Δεσμεύεται επίσης από πρόσθετες υποχρεώσεις βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας. Αν και το νομικό πλαίσιο απαγόρευσης των βασανιστηρίων είναι πολύ σημαντικό, δυστυχώς δεν αρκεί από μόνο του. Παρά την επικράτηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης μαζί με τις άνευ προηγουμένου μαζικές συλλήψεις και κρατήσεις στην Τουρκία τα τελευταία χρόνια, οι τουρκικές κρατικές αρχές απέτυχαν να διερευνήσουν, να διώξουν και να τιμωρήσουν επαρκώς και ενδελεχώς τους δράστες. Είναι σαφές ότι ο μικρός αριθμός ερευνών που ξεκίνησαν ως απάντηση σε καταγγελίες για βασανιστήρια και κακομεταχείριση παραμένει κατάφωρα δυσανάλογος δεδομένης της εικαζόμενης συχνότητας και του μεγαλύτερου αριθμού τέτοιων παραβιάσεων. Η τεκμηρίωση της μη συμμόρφωσης με

³ Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 3.

⁴ Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ. 81.

την Σύμβαση προκύπτει κυρίως από εξέταση της διεθνούς νομολογίας και δη των αποφάσεων διεθνών δικαστηρίων, όπως κατ' εξοχήν του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Τα διαχρονικά ζητήματα Εσωτερικής Ασφάλειας της Τουρκίας θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς πίσω από το δευτερεύον ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, για το ποια είναι η επίπτωση και ποιοι οι λόγοι πίσω από την επιφύλαξη της Τουρκίας όσον αφορά το άρθρο 30 της εν λόγω Σύμβασης. Το άρθρο 30 ορίζει ότι κάθε αμφισβήτηση μεταξύ δύο ή περισσότερων Κρατών Μερών που αφορά την ερμηνεία ή την εφαρμογή της Σύμβασης, που δεν μπορεί να διακανονισθεί μέσω διαπραγματεύσεων, με αίτηση ενός απ' αυτά, υποβάλλεται σε διαιτησία.⁵ Η ανάλυση των ως άνω ζητημάτων επιχειρείται με την τεκμηρίωση μέσω της μελέτης θεσμικών κειμένων, άρθρων και βιβλίων.

Ιδιαίτερη έμφαση για την τεκμηρίωση της μη συμμόρφωσης με την Σύμβαση τα τελευταία χρόνια, θα δοθεί μέσω Εκθέσεων έγκριτων πηγών όπως Διεθνών Οργανισμών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Η περίοδος μετά τις βουλευτικές εκλογές της 7ης Ιουνίου 2015, που οδήγησαν το κυβερνών κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) να ακυρώσει μια διετή ειρηνευτική διαδικασία με το PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν - Partiya Karkerên Kurdistanê) και η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που επιβλήθηκε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016 είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των περιπτώσεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Ειδικότερα, μετά την απόπειρα πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016, οι πολιτικές της κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης νομοθετικών διαταγμάτων, της παραχώρησης εκτεταμένων εξουσιών σε υπηρεσίες επιβολής του νόμου και της εφαρμογής πολιτικών ατιμωρησίας, συνέβαλαν στην άνοδο των περιπτώσεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης τα τελευταία χρόνια. Τέτοια κρούσματα έχουν αυξηθεί σε φυλακές, τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χώρους, καθώς και σε αγροτικές περιοχές, ως συνέπεια των κατασταλτικών μέτρων της κυβέρνησης με στόχο τον εκφοβισμό όλων των ομάδων της αντιπολίτευσης στην κοινωνία.⁶ Παρά την προσδοκία ότι η κατάσταση θα είχε βελτιωθεί ως προς τη συχνότητα τέτοιων καταχρήσεων μετά την ολοκλήρωση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με

⁵ Άρθρο 30 παράγραφος 1, UNCAT.

⁶ Human Rights Association. (2020). *2010-2019 Report on Torture and Ill Treatment*, HRA Diyarbakir Branch, σελ. 4-5.

ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 2023, με τίτλο Türkiye 2023 Report⁷, παρουσιάζει δυστυχώς το αντίθετο.

⁷ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023.

Α' ΜΕΡΟΣ: Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου- Το ζήτημα των Βασανιστηρίων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. - Τα Βασανιστήρια στο Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει ειδικό καθεστώς στη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Περιλαμβάνεται σε μια σειρά από διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες και επίσης αποτελεί μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου, δεσμεύοντας όλα τα κράτη. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι απόλυτη και δεν μπορεί ποτέ να δικαιολογηθεί σε καμία περίπτωση. Αυτή η απαγόρευση είναι μη παρεκκλίσιμη, πράγμα που σημαίνει ότι ένα κράτος δεν επιτρέπεται να περιορίσει προσωρινά την απαγόρευση βασανιστηρίων υπό οποιαδήποτε περίσταση, είτε πρόκειται για κατάσταση πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή οποιαδήποτε άλλη δημόσια έκτακτη ανάγκη. Επιπλέον, η απαγόρευση των βασανιστηρίων αναγνωρίζεται επίσης ως επιτακτικός κανόνας του διεθνούς δικαίου, ή *jus cogens*. Με άλλα λόγια, υπερισχύει κάθε άλλης συνθήκης ή εθιμικού δικαίου.⁸

1.1 Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία συναντήθηκαν με τη Σοβιετική Ένωση (και αργότερα με την Κίνα) για να διατυπώσουν μια πρόταση για την ίδρυση του ΟΗΕ, κατά την οποία προτάθηκε εκ μέρους των ΗΠΑ ένα σχέδιο Διεθνούς διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου, προκειμένου να υιοθετηθεί μαζί με τον Χάρτη. Η πρόταση αυτή έγινε δεκτή και ανάμεσα στις υποχρεώσεις των κρατών μελών τέθηκε ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, έτσι ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια. Ο οργανισμός συνέστησε το 1946 την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ένα όργανο ειδικών εμπειρογνομόνων που υπαγόταν στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ, με κύρια αρμοδιότητα την εξέταση της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου παγκοσμίως. Τρία χρόνια αργότερα, η επιτροπή

⁸ Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ. 81.

αυτή συνέταξε το κείμενο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το ενέκρινε στις 10 Δεκεμβρίου 1948.⁹

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΟΔΔΑ) ήταν το πρώτο κείμενο διεθνούς ακτινοβολίας που ενσωμάτωσε την απαγόρευση των βασανιστηρίων, παρόλο που δεν είχε νομική δεσμευτικότητα. Η συνοπτική φράση του άρθρου 5 της σύμβασης που δηλώνει ότι κανένα άτομο δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε τιμωρία ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική ή τιμωρία, χρησίμευσε ως θεμελιώδης αρχή πάνω στην οποία τόσο η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών όσο και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οικοδόμησαν τις προσπάθειές τους για τη σύναψη μιας συνθήκης. Αυτή η συνθήκη είχε ως στόχο να λειτουργήσει ως πρότυπο για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁰

1.2 Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR).

Σε ευθυγράμμιση με την ίδια ακριβώς απόφαση που έλαβε η Γενική Συνέλευση, η οποία οδήγησε στην υιοθέτηση της ΟΔΔΑ, δόθηκε ώθηση για να συνεχιστούν οι προσπάθειες της επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τη διαμόρφωση μιας συμφωνίας που θα περιλάμβανε νομικές υποχρεώσεις για τα κράτη και αντίστοιχα μέτρα εφαρμογής.¹¹ Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που θεσπίστηκε το 1966, μετέτρεψε τις αρχές που περιγράφονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών ως νομικά δεσμευτικές για τα κράτη μέλη. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα ενσωμάτωσε μια σημαντική διάταξη με το άρθρο 7 που απαγόρευε ρητά τη χρήση βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Επιπλέον, καταδίκασε συγκεκριμένα την υποβολή ατόμων σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Αυτή η προσθήκη επηρεάστηκε σαφώς από τις φρικαλεότητες που διέπραξαν οι Ναζί στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπου οι κρατούμενοι υποβάλλονταν σε λεγόμενη ιατρική έρευνα που ουσιαστικά ισοδυναμούσε με βασανιστήρια. Σε συνδυασμό με την απαγόρευση που περιγράφεται στο άρθρο 7, αξίζει να αναφερθεί η θετική υποχρέωση που περιγράφεται στο

⁹ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 57-58.

¹⁰ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 295.

¹¹ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 131.

άρθρο 10 παράγραφος 1, το οποίο ορίζει ότι τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανθρωπισμό και σεβασμό για την εγγενή ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους. Με τη συμπερίληψη αυτής της διάταξης, το σύμφωνο προστατεύει συνολικά από τα βασανιστήρια και τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.¹²

1.3 Σύμβαση ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας 1984.

Οι απαρχές της Διεθνούς Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων μπορούν να αναχθούν στο ψήφισμα που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 8 Δεκεμβρίου 1977. Αυτό το ψήφισμα εξουσιοδότησε την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα να συντάξει το σχέδιο για τη Διεθνή Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (UNCAT). Ύστερα από περίπου δεκαετίες εκτεταμένες διαβουλεύσεις, στις 10 Δεκεμβρίου 1984, η Γενική Συνέλευση παρουσίασε επίσημα τη Σύμβαση προς υπογραφή και επικύρωση από όλα τα έθνη μέσω του Ψηφίσματος 39/46. Τελικά, στις 26 Ιουνίου 1987, τέθηκε σε ισχύ η UNCAT. Αυτό σηματοδότησε ένα σημαντικό ορόσημο για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως.¹³ Ο πρωταρχικός στόχος των συντακτών της σύμβασης ήταν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα της καταπολέμησης των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης σε παγκόσμια κλίμακα. Για να επιτύχουν αυτόν τον στόχο, δημιούργησαν τρία επίπεδα δράσεων που προβλέπονται στη σύμβαση. Πρώτον, τόνισαν την ανάγκη ανάληψης δράσης από μεμονωμένες εγχώριες ποινικές δικαιοδοσίες και εφάρμοσαν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τη δίωξη όσων κατηγορούνται για πράξεις βασανιστηρίων. Δεύτερον, αναγνώρισαν το δικαίωμα των θυμάτων βασανιστηρίων να λαμβάνουν νομική συνδρομή και δίκαιη και κατάλληλη αποζημίωση, μαζί με μέτρα που αποσκοπούν στην ολοκληρωμένη αποκατάστασή τους. Τέλος, η Σύμβαση καθόρισε τη θέσπιση μιας σειράς υποχρεώσεων των κρατών που έχουν επικυρώσει τη

¹² Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 295-296.

¹³ Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 81-83.

σύμβαση, για την πρόληψη περιπτώσεων βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείριση ή τιμωρίας.¹⁴

Μερικά χρόνια αργότερα, τα Ηνωμένα Έθνη υιοθέτησαν το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση, το οποίο υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση και τέθηκε σε ισχύ στις 22 Ιουνίου 2006. Το Πρωτόκολλο είχε ως αποτέλεσμα τη συγκρότηση της Υποεπιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, η οποία είχε ως αποστολή να ενισχύσει την αποτελεσματικότητά της μέσω της δημιουργίας μεμονωμένων Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης. Αυτοί οι μηχανισμοί αποσκοπούν στην παροχή υποστήριξης στην Υποεπιτροπή και υποχρεούνται να πραγματοποιούν αιφνιδιαστικές επισκέψεις σε διάφορες εγκαταστάσεις όπου άτομα στερούνται την ελευθερία τους, όπως κέντρα κράτησης, σωφρονιστικά καταστήματα και ψυχιατρικά ιδρύματα. Εξουσιοδοτούνται επίσης να λαμβάνουν συνεντεύξεις από άτομα που βρίσκονται υπό κράτηση, να προτείνουν μέτρα για την πρόληψη των βασανιστηρίων και τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης και να δημοσιεύουν σχετικές εκθέσεις για τα ευρήματά τους.¹⁵

1.3.1 Ορισμός των Βασανιστηρίων

Οι σημαντικές διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων βρίσκονται στα άρθρα 1 έως και 16. Από αυτά, το πρώτο άρθρο δίνει τον ορισμό των βασανιστηρίων, ενώ η καταδίκη άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δεν αντιμετωπίζεται παρά μόνο στο άρθρο 16. Η διάκριση μειώνει κάπως τη σημασία της κακομεταχείρισης, αλλά υπογραμμίζει την εξαιρετική βαρύτητα που αποδίδεται στην έννοια των βασανιστηρίων εντός του πεδίου εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης.¹⁶ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, βασανιστήριο σημαίνει «πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που

¹⁴ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 300.

¹⁵ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 301.

¹⁶ Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 83.

βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπόλτους προς νόμιμες κυρώσεις». ¹⁷

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι προκειμένου να θεμελιωθεί διάπραξη βασανιστηρίων, το έγκλημα διαπράττεται από δημόσιο λειτουργό, με πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου ή έντονης οδύνης, με την ύπαρξη σκοπού στην πρόκληση αυτού του πόνου και με πράξεις που δεν αποτελούν νόμιμες κυρώσεις. ¹⁸

1.3.2 Στόχοι και μέθοδοι των βασανιστηρίων

Μια επιπλέον κρίσιμη πτυχή στον ορισμό των βασανιστηρίων είναι η παρουσία μιας συγκεκριμένης πρόθεσης, η οποία διακρίνεται από τις ενέργειες του δράστη σύμφωνα με την πρακτική της διάπραξης. Αυτή η πρόθεση μπορεί να περιλαμβάνει εξαγωγή ομολογιών ή πληροφοριών, τιμωρία, εκφοβισμό, εξαναγκασμό και διακρίσεις. Μολονότι υπήρξε συμφωνία κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο ότι η έννοια των βασανιστηρίων πρέπει να συνδέεται με ορισμένους σκοπούς, υπήρξαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το ποιοι θα έπρεπε να είναι αυτοί οι σκοποί. Κατά συνέπεια, ενώ η απαρίθμηση των σκοπών είναι ενδεικτική, τόσο η γραμματική ερμηνεία όσο και οι προπαρασκευαστικές εργασίες υποστηρίζουν μια στενή κατανόηση των αναφερόμενων σκοπών. Συγκεκριμένα, δεν αρκεί οποιοσδήποτε σκοπός, αλλά πρέπει να μοιράζεται κοινά στοιχεία με αυτούς που αναφέρονται ρητά στο κείμενο. Αντίθετα, η Αμερικανική Σύμβαση για την Πρόληψη και Τιμωρία των Βασανιστηρίων βεβαιώνει ότι τα βασανιστήρια μπορούν να διαπραχθούν για οποιοδήποτε σκοπό. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει διαπιστώσει ότι η ύπαρξη σκοπού όπως η απόσπαση πληροφοριών ή η τιμωρία του θύματος μπορεί να χρησιμεύσει ως κριτήριο για τη διάκριση μεταξύ βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης. Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι οι αναγραφόμενοι στη σύμβαση σκοποί δεν είναι κατ' ανάγκη παράνομοι. Για παράδειγμα, η απόκτηση ομολογίας ή η συλλογή πληροφοριών κατά τη διάρκεια μιας ποινικής έρευνας δεν είναι παράνομος στόχος. Ωστόσο, αυτό που καθιστά αυτούς τους σκοπούς απαράδεκτους είναι η συσχέτισή τους με τις επιδιώξεις και τα συμφέροντα της κυβέρνησης

¹⁷ Άρθρο 1, UNCAT.

¹⁸ Σμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 85.

και τα μέσα που χρησιμοποιούν τα θεσμικά όργανα για την επίτευξή τους, ιδιαίτερα όταν το θύμα είναι φυλακισμένο ή υπό τον έλεγχο του δράστη που εκμεταλλεύεται αυτή τη δυναμική άνιση εξουσίας για να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Μάλιστα, το στοιχείο της κρατικής αυθαιρεσίας μπορεί να επηρέασε την απόφαση εξαίρεσης άλλων σκοπών, όπως ο σαδισμός ή η απρόκλητη χρήση βίας, από τον ορισμό των βασανιστηρίων.¹⁹

1.3.3 Προσαρμογή της νομοθεσίας κρατών-Μερών και των κανονισμών για τη συμμόρφωση με την Σύμβαση

Με την επικύρωση των διεθνών συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα κράτη αναλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα υποχρεώσεων να προασπίζουν και να προστατεύουν τα δικαιώματα που περιγράφονται σε αυτές τις συμφωνίες, ενώ τροποποιούν επίσης τους εσωτερικούς νόμους τους για να ευθυγραμμιστούν με αυτά τα καθιερωμένα δικαιώματα.²⁰

Το άρθρο 2 της Σύμβασης, το οποίο πρόκειται για ένα «άρθρο-πλαίσιο», θέτει στα κράτη μέρη μερικές υποχρεώσεις γενικού χαρακτήρα. Στην πραγματικότητα, το άρθρο αυτό αποτελεί συμπύκνωση των υπολοίπων διατάξεων της Σύμβασης. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο ορίζει ότι:

«1. Κάθε κράτος-Μέρος λαμβάνει αποτελεσματικά νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα για να προλαμβάνει πράξεις βασανιστηρίων σε κάθε εδαφική περιοχή που υπάγεται στη δικαιοδοσία του.

2. Καμία απολύτως εξαιρετική περίπτωση, είτε αποτελεί κατάσταση πολέμου ή απειλή πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή κάθε άλλη κατάσταση ανάγκης, δεν μπορεί να προβληθεί ως δικαιολογία για βασανιστήρια.

3. Εντολή προϋσταμένου ή δημόσιας αρχής δεν μπορεί να προβληθεί ως δικαιολογία για βασανιστήρια.»²¹

Στο Άρθρο 4 της Σύμβασης αναφέρεται στην επιτακτική ανάγκη διασφάλισης από τη μεριά του κράτους ότι η πράξη βασανιστηρίων ποινικοποιείται εντός του δικού του νομικού

¹⁹ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 305-306.

²⁰ Mendez, J., E. (2018). *International Legal Framework of Torture*. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 7.

²¹ Σμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 85.

πλαίσιου, συνοδευόμενη από ποινές ανάλογες με τη σοβαρότητα του εγκλήματος. Αυτή η υποχρέωση περιλαμβάνει επίσης περιπτώσεις απόπειρας βασανιστηρίων και συνέργειας σε βασανιστήρια. Όσον αφορά τους κανόνες δικαιοδοσίας και δικονομίας, σύμφωνα με το Άρθρο 5, το κράτος πρέπει επίσης να δημιουργήσει ένα καλά οργανωμένο δικαστικό σύστημα και να θεσπίσει κατάλληλους νόμους για να καθιερώσει την ικανότητά του να προσάγει τους δράστες στη δικαιοσύνη και να παρέχει στα θύματα δυνατότητα πρόσβασης σε ποινικές διαδικασίες και άσκησης αγωγών για αποζημίωση.²²

1.3.4 Υποχρεώσεις Κρατών Μελών που Προκύπτουν από την Απαγόρευση των Βασανιστηρίων

1.3.4.1 Υποχρέωση έρευνας, δίωξης και τιμωρίας

Η ευθύνη για τη διερεύνηση περιπτώσεων βασανιστηρίων περιγράφεται στο άρθρο 12 της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων, και συγκεκριμένα, ισχύει επίσης για πράξεις που δεν πληρούν τον ορισμό των βασανιστηρίων αλλά εξακολουθούν να συνιστούν σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Η έρευνα πρέπει να διεξάγεται με τρόπο που να διασφαλίζει ότι δεν πρόκειται απλώς για μια επιφανειακή ή συμβολική προσπάθεια. Σύμφωνα με το άρθρο 12, θα πρέπει να είναι «ταχεία και αμερόληπτη». Αυτό συνεπάγεται ότι μια εσωτερική έρευνα που διεξάγεται από το ίδιο όργανο επιβολής του νόμου του οποίου οι πράκτορες είναι ύποπτοι, θα μπορούσε ενδεχομένως να εκπληρώσει την απαίτηση, αρκεί να δοθεί έγκαιρη πρόσβαση σε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία (άμεσα) και να διεξάγει τις έρευνές του χωρίς καμία παρέμβαση (αμερόληπτη). Ωστόσο, στην πράξη, οι διεθνείς φορείς που προστατεύουν από τα βασανιστήρια και τη σκληρή μεταχείριση απαιτούν επίσης η έρευνα να είναι «ανεξάρτητη» με την έννοια ότι το αρμόδιο όργανο δεν υπόκειται σε αρχές που μπορεί να έχουν κεκτημένο συμφέρον για το αποτέλεσμα. Επιπλέον, όπως αναφέρεται στα άρθρα 2 και 16 UNCAT, το καθήκον δίωξης και τιμωρίας αποτελεί επέκταση της γενικής υποχρέωσης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της σκληρής μεταχείρισης, διότι η αποτυχία διερεύνησης, δίωξης και τιμωρίας δημιουργεί ένα περιβάλλον που ευνοεί την επανάληψη αυτών των αποτρόπαιων πρακτικών. Κατά συνέπεια, τυχόν αμνηστίες που εμποδίζουν την

²² Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 7.

εκπλήρωση αυτής της υποχρέωσης αποτελούν παραβίαση των διεθνών δεσμεύσεων του κράτους. Τέλος, η υπακοή στις εντολές των ανώτερων δεν αποτελεί έγκυρη δικαιολογία (UNCAT 1984, άρθρο 2.3), εκτός εάν η εντολή δεν ήταν σαφώς παράνομη δεδομένων των περιστάσεων ή ο κατηγορούμενος δεν είχε ηθική επιλογή (Καταστατικό της Ρώμης 1998, άρθρο 33). Ωστόσο, είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ένα σενάριο όπου μια εντολή για βασανιστήρια δεν θα ήταν κατάφωρα παράνομη.²³

1.3.4.2 Μη επαναπροώθηση

Η υποχρέωση της μη επαναπροώθησης προβλέπεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης σύμφωνα με το οποίο ένα πρόσωπο δεν απελεύνηται, εκδίδεται ή επαναπροωθείται σε ένα άλλο κράτος, αν κινδυνεύει να υποστεί εκεί βασανιστήρια, ιδίως αν στο κράτος αυτό συμβαίνουν μαζικές, συστηματικές, σοβαρές ή κατάφορες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η διάταξη αυτή έχει ομοιότητες με την αντίστοιχη υποχρέωση περί μη επαναπροώθησης στο προσφυγικό δίκαιο (Σύμβαση σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, 1951, άρθρο 33), η διαφορά, ωστόσο, έγκειται στο ότι η τελευταία γνωρίζει εξαιρέσεις σε περίπτωση που το πρόσωπο που επικαλείται την αρχή της μη επαναπροώθησης συνιστά κίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας, σε αντίθεση με την αντίστοιχη απαγόρευση της Σύμβασης. Επιπλέον, διάταξη μη επαναπροώθησης της Σύμβασης είναι πιο περιορισμένη καθώς προστατεύει μόνο τα άτομα από τα βασανιστήρια (και πιθανώς από σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση), αλλά όχι από άλλες μορφές δίωξης όπως η άρνηση πολιτικών δικαιωμάτων. Η πρακτική των διπλωματικών διαβεβαιώσεων, οι οποίες διασφαλίζουν ότι ο επαναπροωθούμενος δεν θα υποβληθεί σε βασανιστήρια, προϋποθέτει ότι το κράτος υποδοχής δεν εμπλέκεται σε συστηματική διάπραξη βασανιστηρίων και ότι υπάρχει ένα αξιόπιστο σύστημα εποπτείας της συμμόρφωσής του. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η αποκλειστική επίκληση διπλωματικών διαβεβαιώσεων ενδέχεται να μην παρέχει επαρκείς εγγυήσεις και θα μπορούσε ενδεχομένως να ανατρέψει την απόλυτη απαγόρευση επαναπροώθησης, οδηγώντας σε παραβίαση του άρθρου 3.²⁴

²³ Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 4.

²⁴ Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση, σελ. 312.

1.3.4.3 Κανόνας αποκλεισμού

Ο κανόνας αποκλεισμού είναι ένα κρίσιμο μέτρο που αποσκοπεί στην αποτροπή της χρήσης δηλώσεων ή ομολογιών που λαμβάνονται μέσω βασανιστηρίων σε νομικές διαδικασίες κατά του ατόμου που υποβλήθηκε σε τέτοια μεταχείριση. Σύμφωνα με το άρθρο 15 της Σύμβασης, κάθε αποδεικτικό στοιχείο που συλλέγεται ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων πρέπει να θεωρείται απαράδεκτο σε δικαστικές διαδικασίες. Η μόνη εξαίρεση είναι σε υποθέσεις εναντίον κατηγορουμένων για βασανιστήρια (UNCAT 1984, άρθρο 15), για να αποδειχθεί ότι η κατάθεση έγινε/ή ελήφθη υπό βασανιστήρια. Αυτή η διάταξη είναι εξαιρετικά σημαντική διότι, καθιστώντας τέτοιες δηλώσεις απαράδεκτες σε δικαστικές διαδικασίες, ένας από τους πρωταρχικούς στόχους των βασανιστηρίων καθίσταται περιττός. Αν και η συνθήκη δεν επεκτείνει ρητά αυτή την αρχή για να καλύπτει δηλώσεις που λαμβάνονται μέσω πράξεων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, είναι εύλογο να ερμηνευθεί ότι τέτοιες δηλώσεις θα πρέπει επίσης να αποκλείονται από τη χρήση σε δικαστικές διαδικασίες.²⁵

1.3.4.4 Αποζημίωση και Αποκατάσταση

Εντός των ορίων του Διεθνούς Δικαίου, υπάρχουν διάφορες μέθοδοι μέσω των οποίων ένα κράτος μπορεί να αποκαταστήσει τη ζημία που προκαλείται από τις παράνομες ενέργειές του. Αυτές οι μέθοδοι περιλαμβάνουν την επίσημη αναγνώριση της μεταμέλειας από τις αρχές του παραβατικού κράτους, την τιμωρία των υπευθύνων για το αδίκημα, την αποκατάσταση των σωματικών βλαβών, την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάστασή τους και την απόφαση ενός εγχώριου ή διεθνούς δικαστικού φορέα. Μια τέτοια απόφαση από μόνη της μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική από άποψη ηθικού κατευνασμού για τον ζημιωθέντα που έχει ήδη δικαιωθεί. Σε περιπτώσεις που δεν είναι εφικτή η πλήρης αποκατάσταση της προηγούμενης κατάστασης, επιδικάζεται χρηματική αποζημίωση ως μέσο ικανοποίησης για την προκληθείσα ηθική βλάβη. Εάν το επιδικασμένο ποσό δεν καλύπτει τις πραγματικές υλικές ζημιές που προκλήθηκαν, χορηγείται επίσης πρόσθετη αποζημίωση. Σύμφωνα με το άρθρο 14 της σύμβασης, η ευθύνη για την παροχή ικανοποίησης και πλήρους αποζημίωσης στα θύματα βασανιστηρίων ανήκει αποκλειστικά στο ένοχο κράτος. Κάθε κράτος μέρος είναι

²⁵ Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 5.

υποχρεωμένο να διασφαλίζει, μέσω του νομικού του συστήματος, ότι τα θύματα βασανιστηρίων έχουν πρόσβαση σε ολοκληρωμένη αποκατάσταση και δίκαιη αποζημίωση. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το συμβαλλόμενο κράτος δεν χρησιμεύει ως εγγύηση για διαδικαστικά ζητήματα, και ως εκ τούτου, η σύμβαση δεν δημιουργεί νομική βάση για τα θύματα να ζητήσουν σωρευτική αποζημίωση τόσο από το ένοχο κράτος όσο και από μεμονωμένους δράστες. Αυτός ο προσδιορισμός θα γίνει στο πλαίσιο των διαδικασιών που θεσπίζονται σε κάθε κράτος. Η ευθύνη του κράτους, όπως περιγράφεται στο άρθρο 14, συνεπάγεται την τροποποίηση της νομοθεσίας και την προσαρμογή των δικαστικών και διοικητικών πρακτικών ώστε να μπορούν τα θύματα να ζητούν αποζημίωση και ικανοποίηση από τις αρμόδιες αρχές και τα δικαστήρια. Επιπλέον, η παρεχόμενη αποζημίωση θα πρέπει να είναι ουσιαστική και όχι απλώς συμβολική, καθώς η συμβολική αποζημίωση μπορεί να επιτευχθεί μέσω της «αποκατάστασης» και της «ικανοποίησης». Τα απαραίτητα μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν εξειδικευμένες θεραπείες, συνταξιοδοτικές παροχές και άλλες μορφές βοήθειας ή τεχνικής υποστήριξης, καθώς και κάλυψη νοσοκομειακών εξόδων για κέντρα αποκατάστασης που εξυπηρετούν θύματα βασανιστηρίων. Ωστόσο, θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι αυτές οι θεραπείες και νοσηλεία δεν μπορούν να επαναφέρουν πλήρως τα θύματα στην προηγούμενη κατάστασή τους. Άλλωστε, είναι πρακτικά ανέφικτο να αποκατασταθούν πλήρως οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά σε περιπτώσεις βασανιστηρίων ή σοβαρής κακομεταχείρισης.²⁶

1.3.4.5 Υποχρέωση εκπαίδευσης κρατικών υπαλλήλων

Η σύμβαση κατά των βασανιστηρίων, μέσω των άρθρων 10, 11 και 16, εξετάζει επίσης πρόσθετες ευθύνες των κρατών που σχετίζονται κυρίως γύρω από την εκπαίδευση του προσωπικού επιβολής του νόμου και του δικαστικού προσωπικού, καθώς και την τακτική αξιολόγηση των πρακτικών και των πολιτικών των κυβερνητικών υπηρεσιών για τη διασφάλιση της τήρησης της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας κατά την ανάκριση, κράτηση και μεταχείριση κρατουμένων. Το άρθρο 10 περιλαμβάνει συγκεκριμένα το ιατρικό προσωπικό μεταξύ των δημοσίων υπαλλήλων που πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι. Είναι σημαντικό για τους γιατρούς και τους επαγγελματίες υγείας που εργάζονται σε υπηρεσίες επιβολής του νόμου,

²⁶ Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 97-99.

σωφρονιστικά τμήματα και δικαστήρια να γνωρίζουν καλά το πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης και άλλα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα για την τεκμηρίωση των βασανιστηρίων και την παροχή κατάλληλης αντιμετώπισης για τις συνέπειές τους.²⁷

1.3.5 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων (CAT)

Αυτό το όργανο της Συνθήκης εποπτεύει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας για να διασφαλίσει ότι τα κράτη σέβονται τις υποχρεώσεις τους για πρόληψη και τιμωρία των βασανιστηρίων. Η Επιτροπή, που ιδρύθηκε βάσει του άρθρου 17 της Σύμβασης, αποτελείται από δέκα εμπειρογνώμονες και έχει επιφορτιστεί με την ανάλυση της αποτελεσματικότητας των υποχρεώσεων της Σύμβασης για την ενίσχυση της προστασίας από τα βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη μεταχείριση και την παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Το άρθρο 22 της Σύμβασης προβλέπει ότι η Επιτροπή λαμβάνει καταγγελίες για παραβίαση των δικαιωμάτων που προστατεύονται από τη σύμβαση. Ωστόσο, για να εξετάσει η Επιτροπή τέτοιες ανακοινώσεις το συμβαλλόμενο κράτος πρέπει να έχει αναγνωρίσει την αρμοδιότητα της επιτροπής να το κάνει, κάνοντας τη σχετική δήλωση. Το άρθρο 20 προβλέπει ότι η Επιτροπή μπορεί να κινήσει έρευνα εάν κρίνει ότι υπάρχουν «βάσιμες ενδείξεις ότι βασανιστήρια ασκούνται συστηματικά στην επικράτεια ενός Κράτους Μέρους». Παράλληλα με την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων και ανεξάρτητα από τη Σύμβαση του 1984, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών έχει ορίσει έναν Ειδικό Εισηγητή για τη συλλογή δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο και την υποβολή ετήσιας έκθεσης περί βασανιστηρίων, σκληρής και απάνθρωπης μεταχείρισης.²⁸

1.4 Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης

Το Εγχειρίδιο για την αποτελεσματική έρευνα και την τεκμηρίωση των βασανιστηρίων και άλλων σκληρών, απάνθρωπων ή ταπεινωτικών μεταχείρισης ή τιμωρίας, κοινώς γνωστό ως Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης, περιγράφει τα διεθνή και νομικά πρότυπα για την

²⁷ Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 8.

²⁸ Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ. 262.

προστασία από τα βασανιστήρια και ορίζει επίσης συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να διεξάγονται νομικές και ιατροδικαστικές έρευνες σε καταγγελίες βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Με την παροχή κανονιστικής καθοδήγησης, ιδιαίτερα στον τομέα της ιατροδικαστικής έρευνας και τεκμηρίωσης, το Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης στοχεύει να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των υποχρεώσεων των κρατών να ερευνούν και να τεκμηριώνουν τα βασανιστήρια και των πρακτικών δυσκολιών στην εκτέλεση αυτών των ευθυνών. Οι κατευθυντήριες γραμμές τεκμηρίωσης ισχύουν για άτομα που καταγγέλλουν βασανιστήρια και κακομεταχείριση, είτε βρίσκονται υπό κράτηση, είτε αιτούνται πολιτικό άσυλο, είτε είναι πρόσφυγες ή εσωτερικά εκτοπισμένοι, είτε αποτελούν αντικείμενο γενικών ερευνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα.²⁹

Το Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης -ένα έγγραφο συναίνεσης- ήταν το αποτέλεσμα τριετούς ανάλυσης, έρευνας και σύνταξης που πραγματοποιήθηκε από περισσότερους από 75 ιατροδικαστές, ιατρούς, ψυχολόγους, παρατηρητές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δικηγόρους που εκπροσωπούσαν 40 οργανισμούς και ιδρύματα από 15 χώρες. Την έναρξη και τον συντονισμό της ανάπτυξης του ανέλαβαν το PHR-USA (Physicians for Human Rights-Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα), το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας (TIHV) και το Action for Torture Survivors (HRFT-Γενεύη). Η ιδέα για τη δημιουργία του προέκυψε τον Μάρτιο του 1996, μετά από ένα διεθνές συμπόσιο για την Ιατρική και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Ιατροδικαστικής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Cukurova, στα Άδανα της Τουρκίας, από τον Τουρκικό Ιατρικό Σύλλογο. Το πρωτόκολλο αναπτύχθηκε στην Τουρκία ως απάντηση στον αστυνομικό εξαναγκασμό των γιατρών να συντάσσουν ψευδείς ιατρικές αναφορές για κακοποίηση κρατουμένων και στον αποκλεισμό των μη κυβερνητικών ιατρικών αξιολογήσεων στις νομικές διαδικασίες.³⁰

Το πρωτόκολλο περιλαμβάνει ένα σύνολο αρχών γνωστών ως Αρχές της Κωνσταντινούπολης, οι οποίες έχουν υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και χρησιμεύουν ως ελάχιστα πρότυπα για τη συμμόρφωση του κράτους για τη διασφάλιση αποτελεσματικής έρευνας και τεκμηρίωσης βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζεται επίσημα και αναφέρεται συχνά από τα Ηνωμένα Έθνη, το

²⁹ J, Haar. R., Lin, J., Modvig, J., Nee, J., Iacopino, V. (2019) The Istanbul Protocol: A global stakeholder survey on past experiences, current practices and additional norm setting. *Torture*, 29(1), 70-84, σελ. 71.

³⁰ Iacopino, V. (2018). The Istanbul Protocol: Development, Practical Applications, and Future Directions. Στο Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 254.

πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης είναι ένα μη δεσμευτικό έγγραφο. Ωστόσο, το διεθνές δίκαιο υποχρεώνει τις κυβερνήσεις να ερευνούν και να τεκμηριώνουν περιστατικά βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης και να τιμωρούν τους υπεύθυνους με ολοκληρωμένο, αποτελεσματικό, γρήγορο και αμερόληπτο τρόπο.³¹

³¹ Iacopino, V. (2018). The Istanbul Protocol: Development, Practical Applications, and Future Directions. Στο Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida, σελ. 252.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. - Τα βασανιστήρια στο σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Για την τεκμηρίωση του ερευνητικού ερωτήματος της παρούσας εργασίας, γίνεται αναφορά σε Εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των βασανιστηρίων (CPT) αλλά και σε αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Επομένως, κρίνεται σημαντική η αναφορά στο σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) για την πληρότητα της ανάλυσης. Η ΕΣΔΑ, η οποία επικυρώθηκε το 1950, είναι μια περιφερειακή συνθήκη υπό την εποπτεία του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ). Στο άρθρο 3 αυτής της σύμβασης, ορίζεται ότι κανένα άτομο δεν πρέπει να υποβάλλεται σε βασανιστήρια, απάνθρωπη μεταχείριση ή εξευτελιστική τιμωρία. Επιπλέον, το ΣτΕ ενέκρινε μια χωριστή συνθήκη που επικεντρώνεται ρητά στην πρόληψη των βασανιστηρίων, γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, η οποία θεσπίστηκε το 1987. Με αυτή τη συνθήκη δεν εισήχθησαν νέοι κανόνες, αλλά συστάθηκε η Επιτροπή για την Πρόληψη των βασανιστηρίων (CPT).³² Η CPT, όπως ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, έχει την εξουσία να πραγματοποιεί επισκέψεις σε οποιοδήποτε χώρο κράτησης εντός των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτές οι επισκέψεις μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο τύπους: περιοδικές επισκέψεις, οι οποίες πραγματοποιούνται τακτικά κάθε πέντε χρόνια, και επισκέψεις *ad hoc*, οι οποίες πραγματοποιούνται ως απάντηση σε συγκεκριμένα περιστατικά και συχνά πραγματοποιούνται άμεσα.³³ Η ερμηνεία του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ επαφίεται σε μεγάλο βαθμό στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το ΕΔΔΑ έχει εκπονήσει μια συνεπή νομολογία σύμφωνα με την οποία το κράτος όχι μόνο έχει καθήκον να απέχει από το να υποβάλλει ένα άτομο σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση, αλλά έχει επίσης την υποχρέωση να διερευνά εάν έχουν διαπραχθεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, και την υποχρέωση να αποτρέπεται η επιβολή αυτής της μεταχείρισης τόσο από κρατικούς παράγοντες όσο και από ιδιώτες.³⁴

³² OHCHR, Asia Pacific Forum, Association for the Prevention of Torture. (2010). *Preventing Torture: An Operational Guide for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions: Sydney, σελ. 21.

³³ OHCHR, Asia Pacific Forum, Association for the Prevention of Torture. (2010). *Preventing Torture: An Operational Guide for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions: Sydney, σελ. 80.

³⁴ Council of Europe/European Court of Human Rights. (2022). *Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of torture*, First edition – 31 August 2022, σελ. 6

Καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η απόκλιση μεταξύ του αυταρχικού κράτους της Τουρκίας και των δημοκρατικών εθνών της Ευρώπης ήταν ανεκτή κυρίως λόγω κοινών ανησυχιών για την ασφάλεια. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία μπόρεσε να περιορίσει τη συμμετοχή της στο ΕΔΔΑ αρνούμενη να αναγνωρίσει το δικαίωμα ατομικής προσφυγής και απορρίπτοντας την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου έναντι των κρατών για όλο διάστημα έκρινε απαραίτητο. Η Τουρκία δεν συνεργάστηκε πλήρως με το ΕΔΔΑ παρά μόνο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, όταν κατέστη απαραίτητο για την ένταξή της στην ΕΕ. Το σχέδιο ευρωπαϊκής επανένωσης συνεπαγόταν τις αλληλένδετες διευρύνσεις του ΣτΕ και της ΕΕ προς ανατολάς. Η ένταξη στο ΣτΕ, που περιελάμβανε την προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, έγινε προϋπόθεση για την ένταξη στην ΕΕ. Το ταχέως μεταβαλλόμενο πολιτικό κλίμα στην Ευρώπη έπιασε την Τουρκία απροετοίμαστη σε μια περίοδο που μόλις είχε ξεκινήσει ο πόλεμος με την κουρδική εξέγερση. Ταυτόχρονα όμως, τα γεωστρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα της Τουρκίας εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε περαιτέρω ενοποίηση με την ΕΕ, καθιστώντας την απρόθυμο αποδέκτη της εποπτείας του ΕΔΔΑ. Συνεπώς, η δέσμευση της Τουρκίας με τα διακρατικά ανθρώπινα δικαιώματα ήταν προϊόν μιας εργαλειοκρατικής εξωτερικής πολιτικής. Τον Ιανουάριο του 1987, η Τουρκία αναγνώρισε το δικαίωμα ατομικής προσφυγής στο ΕΔΔΑ για να ενισχύσει τις προοπτικές ένταξης στην ΕΕ και το 1990 αναγνώρισε τη δικαιοδοσία του ως απάντηση στην αυξανόμενη διεθνή πίεση.³⁵ Περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος και αναφορά σε συγκεκριμένες υποθέσεις του ΕΔΔΑ θα ακολουθήσει στο κεφάλαιο 6.

³⁵ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ. 117-118.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. - Η απαγόρευση Βασανιστηρίων στο Δίκαιο των Ένοπλων Συρράξεων

Για την πληρότητα αναφοράς της απαγόρευσης των βασανιστηρίων στο Διεθνές Δίκαιο χωρίς την παροχή συνεισφοράς στην ανάλυση της παρούσας εργασίας, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην απαγόρευση των βασανιστηρίων στο Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων και της συμπληρωματικότητάς του με το Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

3.1 Οι προβλέψεις του ΔΔΕΣ

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο προστατεύει τα άτομα και την αξιοπρέπειά τους τόσο κατά τη διάρκεια διεθνών όσο και μη διεθνών ένοπλων συρράξεων. Οι διατάξεις που απαγορεύουν ρητά τα βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης περιλαμβάνονται και στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης (1949) αλλά και στα δύο πρόσθετα πρωτόκολλά τους (1977) που τις συμπληρώνουν. Στις τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης βρίσκονται διάσπαρτες οι διατάξεις που απαγορεύουν τα βασανιστήρια. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στα άρθρα 12 της Ιης³⁶, πανομοιότυπα 12 της Ιης, 17 της Ιης³⁷, 87 της ΙΙης³⁸ και στο άρθρο 32 της ΙVης³⁹.

Η προστασία συμπληρώνεται με τα άρθρα 75 το Ιου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων και 4 του ΙΙου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ένοπλων συρράξεων. Αυτά τα άρθρα έχουν μεγάλη σημασία και περιγράφουν τις βασικές προστασίες που πρέπει να παρέχουν τα μέρη σε μια σύγκρουση σε άτομα που βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους. Το άρθρο 75 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου απαγορεύει κατηγορηματικά τη χρήση βίας κατά

³⁶ «τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων ... θα τύχουν ανθρωπιστικής μεταχείρισεως και περιθάλψεως υπό του εν συρράξει μέρους εις την εξουσίαν του οποίου θα ευρίσκωνται ... απαγορεύονται αυστηρώς πάσα προσβολή εις την ζωήν ή το πρόσωπόν των και πλην άλλων η εξόντωση των βαρέως πασχόντων, ο φόνος, η βάσανος, η ενέργεια επ' αυτών βιολογικών πειραμάτων, η εσκεμμένη εγκατάλειψις των άνευ ιατρικής περιθάλψεως ή άνευ περιποιήσεως, η επί σκοπώ έκθεσις των εις κίνδυνον μεταδόσεως ασθενείας ή μολύνσεως, επί τούτο δημιουργηθείσης».

³⁷ «...ουδεμία σωματική ή ηθική βάσανος ουδέ βία θα δύναται να ασκηθεί επί των αιχμαλώτων πολέμου δια την απ' αυτών απόσπασιν πληροφοριών οιασδήποτε φύσεως...».

³⁸ «...απαγορεύεται πάσα συλλογική ποινή δι' ατομικάς πράξεις, πάσα σωματική ποινή, πάσα εγκάθειρξις εις χώρον μη φωτιζόμενον υπό του φωτός της ημέρας και γενικώς πάσα βάσανος ή απανθρωπία...».

³⁹ «απαγορεύεται ρητώς εις τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη η λήψις παντός μέτρου τοιαύτης φύσεως ώστε να προκαλεί είτε σωματικούς πόνους είτε την εξόντωσιν των εις χείρας των προστατευομένων προσώπων. Η απαγόρευσις αύτη αφορά ουχί μόνον τον φόνον, τα βασανιστήρια τας σωματικές ποινάς, τον ακρωτηριασμόν και τα ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα τα μη αναγκαία δια την ιατρικήν περίθαλψιν του προστατευομένου προσώπου αλλ' επίσης και οιανδήποτε βαναυσότητα προερχόμενην είτε από πολιτικά όργανα είτε στρατιωτικά τοιαύτα».

ατόμων, ανεξάρτητα από το πολιτικό ή στρατιωτικό τους καθεστώς, σε οποιαδήποτε τοποθεσία ή περίπτωση. Αυτή η απαγόρευση περιλαμβάνει διάφορες πράξεις, όπως δολοφονίες, σωματικές και ψυχικές μορφές βασανιστηρίων, επιβολή σωματικής τιμωρίας ή ακρωτηριασμού, προσβολή της προσωπικής αξιοπρέπειας, συμπεριλαμβανομένης της ταπεινωτικής μεταχείρισης, αναγκαστικής πορνείας, άσεμνες προσβολές, ομηρία, συλλογική τιμωρία και απειλές για τη διάπραξη οποιασδήποτε από τις προαναφερθείσες πράξεις. Τέλος, το άρθρο 4 του Που Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ορίζει ότι όλα τα άτομα που δεν εμπλέκονται πλέον ή δεν συμμετέχουν επί του παρόντος στη σύρραξη θα πρέπει να τυγχάνουν σε όλες τις περιπτώσεις ανθρώπινης μεταχείρισης, ανεξάρτητα αν η ελευθερία τους περιορίστηκε.⁴⁰

3.2 Η συμπληρωματικότητα σε ό,τι αφορά την εφαρμογή, σε σχέση με το ΔΔΤΑ – Η περίπτωση της εισβολής και κατοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ο πρωταρχικός στόχος του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, όπως και του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, είναι η προστασία του ατόμου. Με την υπογραφή και των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος προς την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως όσον αφορά τη θέσπιση κανόνων προστασίας. Αυτό οδήγησε σε σύγκλιση μεταξύ αυτών των δύο τομέων δικαίου. Ωστόσο, ο μηχανισμός εφαρμογής δεν βελτιώθηκε καθώς η συναίνεση του κράτους παρέμενε ως απαίτηση στο Ιο πρωτόκολλο και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού δεν αναφέρθηκε στο Ιο, καθιστώντας τον μηχανισμό προστασίας της λιγότερο αποτελεσματικό. Το γεγονός αυτό τονίζει τη σημασία των μηχανισμών εφαρμογής των συμβάσεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όσον αφορά ένα τμήμα τους, οι μηχανισμοί αυτοί είναι μόνιμοι και υποχρεωτικοί και δεν απαιτούν την συγκατάθεση του κράτους για την εκκίνησή τους. Επιπλέον, δεν υπόκεινται σε περιορισμούς που επιβάλλονται από κανόνες παρέκκλισης, οι οποίοι ισχύουν μόνο για τους κανόνες προστασίας. Ακόμη, τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιούν αυτούς τους μηχανισμούς χωρίς κρατική συνδρομή ή διπλωματική προστασία, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Η συμπληρωματικότητα του μηχανισμού προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου ακόμα και σε περιπτώσεις ένοπλης σύρραξης διαφάνηκε και στην περίπτωση της ένοπλης επέμβασης και εισβολής της Τουρκίας στην Κύπρο. Εν προκειμένω, η Τουρκία αρνήθηκε την εφαρμογή των Τεσσάρων Συμβάσεων της

⁴⁰ Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. σελ. 73-76.

Γενεύης του 1949, ωστόσο, δεν προκλήθηκε κενό δικαίου, ιδίως όσον αφορά την προστασία των αιχμαλώτων στρατιωτικών και πολιτών, καθώς ενεργοποιήθηκε ο μηχανισμός εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.⁴¹

Στις αναφορές που υποβλήθηκαν κατά τα έτη 1974⁴², 1975⁴³, 1977⁴⁴ και 1994⁴⁵, η Κύπρος υπέβαλε κατηγορίες κατά της Τουρκίας για εμπλοκή σε πράξεις βασανιστηρίων, εξαναγκαστικές εξαφανίσεις, αδιάκριτες δολοφονίες, αυθαίρετο περιορισμό της ελευθερίας, αναγκαστικό εκτοπισμό και καταστροφή περιουσιών στη βόρεια περιοχή της Κύπρου. Οι προαναφερθείσες υποθέσεις οδήγησαν σε δύο αποφάσεις του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως, η μία αφορούσε τις προκαταρκτικές ενστάσεις το 1995⁴⁶ και η άλλη επί της ουσίας το 1996⁴⁷. Στην εμπιστευτική κοινή έκθεσή του για τις δύο πρώτες αιτήσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία παραβίασε αρκετές διατάξεις της ΕΣΔΑ. Αυτές οι παραβιάσεις περιλάμβαναν τον βίαιο εκτοπισμό Ελληνοκυπρίων από τις κατοικίες τους στη βόρεια Κύπρο και, στη συνέχεια, την άρνηση του δικαιώματος επιστροφής, τον παράνομο περιορισμό της ελευθερίας του ελληνοκυπρίου στρατιωτικού προσωπικού, τη συμμετοχή σε πράξεις κακομεταχείρισης και ακόμη και τη δολοφονία αθώων πολιτών, καθώς και τη συμμετοχή σε παράνομη δήμευση της περιουσίας και της ελευθερίας τους.⁴⁸

⁴¹ Σιμίτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. σελ. 77-78.

⁴² ΕΔΔΑ, Cyprus v. Turkey, (1974). no. 6780/74.

⁴³ ΕΔΔΑ, Cyprus v. Turkey, (1975). no. 6950/75.

⁴⁴ ΕΔΔΑ, Cyprus v. Turkey, (1977). no. 8007/77.

⁴⁵ ΕΔΔΑ, Cyprus v. Turkey, (1994). no. 25781/94.

⁴⁶ ΕΔΔΑ, Loizidou v. Turkey (1995). no. 15318/89, Judgment (Preliminary Objections).

⁴⁷ ΕΔΔΑ, Loizidou v. Turkey, (1996). no. 15318/89, Judgment (Merits).

⁴⁸ ΕΔΔΑ, Cyprus v. Turkey, (1976). no..6780/74 no. 6950/75, Report.

Β' ΜΕΡΟΣ: Η Έννομη Τάξη και το Ζήτημα των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης Μεταχείρισης στην Τουρκία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. - Τουρκία και Νομικό (διεθνές και εθνικό) πλαίσιο κατά των Βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

4.1 Υπογραφή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ από την Τουρκία και η επιφύλαξη της όσον αφορά το άρθρο 30

Η Τουρκία επικύρωσε τη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων (UNCAT) στις 2 Αυγούστου 1988 και έχει αναγνωρίσει την αρμοδιότητα της UNCAT να δέχεται ατομικές καταγγελίες σύμφωνα με το άρθρο 22.⁴⁹ Η Τουρκία έχει επίσης υπογράψει και επικυρώσει το προαιρετικό πρωτόκολλο της UNCAT που επιτρέπει επισκέψεις ανεξάρτητων διεθνών εμπειρογνομόνων σε κράτη μέλη.⁵⁰ Κατά την προσχώρηση στη σύμβαση προέβη σε επιφύλαξη κατά την οποία:

«Η κυβέρνηση της Τουρκίας δηλώνει, σύμφωνα με το άρθρο 30, παράγραφος 2, της Σύμβασης, ότι δεν θεωρεί ότι δεσμεύεται από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου».

Το άρθρο 30 παράγραφος 1 ορίζει ότι:

«Κάθε αμφισβήτηση μεταξύ δύο ή περισσότερων Κρατών Μερών που αφορά την ερμηνεία ή την εφαρμογή αυτής της Σύμβασης, που δεν μπορεί να διακανονισθεί μέσω διαπραγματεύσεων, με αίτηση ενός απ' αυτά, υποβάλλεται σε διαιτησία. Αν, μέσα σε έξι μήνες από την ημερομηνία της αίτησης για διαιτησία, τα Κράτη δεν μπορέσουν να συμφωνήσουν για την οργάνωση της διαιτησίας, καθένα από αυτά τα Μέρη μπορεί να ζητήσει την υπαγωγή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο, σύμφωνα με το Καταστατικό του Δικαστηρίου».⁵¹

Για την παραπάνω προσπάθεια εξασφάλισης δικαστικής ασυλίας εκ μέρους της Τουρκίας, θα γίνει μια προσπάθεια στο κεφάλαιο 4 της παρούσας εργασίας για να αποκωδικοποιηθούν τα ευρύτερα ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας τα οποία οδηγούν στην

⁴⁹ United Nations, *Treaty Series*, vol. 1465, p. 85.

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=en#EndDec

⁵⁰ United Nations, *Treaty Series*, vol. 2375, p. 237; GA Resolution A/RES/57/199 of 9 January 2003.

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9-b&chapter=4&clang=en

⁵¹ Άρθρο 30 παράγραφος 1, CAT.

απόφαση για μια τέτοια επιφύλαξη. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αναγνωρίζεται επίσης ως επιτακτικός κανόνας του διεθνούς δικαίου, ή *jus cogens*. Με άλλα λόγια, υπερισχύει κάθε άλλης συνθήκης ή εθιμικού δικαίου. Τα διεθνή εγκλήματα που θεωρούνται ύψιστης σημασίας και δεν μπορούν να παραβιαστούν (*jus cogens*) γεννούν υποχρεώσεις που είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη (*obligat erga omnes*).⁵² Αυτές οι υποχρεώσεις περιλαμβάνουν την ευθύνη δίωξης ή έκδοσης ατόμων που κατηγορούνται για τέτοια εγκλήματα. Όπως κρίθηκε και στην απόφαση ICJ *Habré case*⁵³, με βάση τη φύση των υποχρεώσεων *erga omnes partes*, κάθε Κράτος Μέρος έχει εγγενώς το δικαίωμα να υποβάλει αξίωση σχετικά με την παύση αθέτησης υποχρέωσης βάσει της UNCAT και να επικαλεστεί την κρατική ευθύνη.⁵⁴ Όσον αφορά το ζήτημα της κρατικής ασυλίας και των κανόνων αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*), υπήρξαν κάποιες εξελίξεις πάνω στο ζήτημα, ωστόσο ακόμα δεν υπάρχει κάποια οριστική αλλαγή. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Al- Adsani v. The United Kingdom* οι δικαστές Ροζάκης και Caflisch εξέφρασαν την άποψη ότι η αποδοχή του *jus cogens* χαρακτήρα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων συνεπάγεται ότι ένα κράτος που φέρεται ότι την παραβιάζει δεν μπορεί να επικαλεστεί ιεραρχικά κατώτερους κανόνες (στην περίπτωση αυτή, αυτούς που αφορούν την κρατική ασυλία) για να αποφύγει τις συνέπειες της παρανομίας των πράξεών του.⁵⁵ Ωστόσο, στην τελική απόφαση η θέση αυτή δεν πέρασε.⁵⁶

Η Τουρκία είναι, επίσης, συμβαλλόμενο μέρος στα περισσότερα από τα σημαντικά μέσα για την απαγόρευση των βασανιστηρίων περιλαμβανομένων του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, της σύμβαση του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού, της ευρωπαϊκής σύμβασης του 1950 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των

⁵² Bassiouni, M. C. (1996). International Crimes: "Jus Cogens" and "Obligatio Erga Omnes." *Law and Contemporary Problems*, 59(4), 63–74, σελ. 72-74.

⁵³ ICJ *Habré case*, § 68.

⁵⁴ «Οι υποχρεώσεις ενός Κράτους Μέρους να διεξάγει προκαταρκτική έρευνα για τα γεγονότα και να υποβάλλει την υπόθεση στις αρμόδιες αρχές του για δίωξη πυροδοτούνται από την παρουσία του φερόμενου ως δράστη στο έδαφός του, ανεξάρτητα από την εθνικότητα του δράστη ή των θυμάτων, ή του τόπου όπου συνέβησαν τα φερόμενα αδικήματα. Όλα τα άλλα κράτη μέρη έχουν κοινό συμφέρον στη συμμόρφωση με αυτές τις υποχρεώσεις από το κράτος στην επικράτεια του οποίου βρίσκεται ο φερόμενος ως δράστης. Αυτό το κοινό συμφέρον συνεπάγεται ότι οι εν λόγω υποχρεώσεις οφείλονται από οποιοδήποτε Κράτος Μέρος προς όλα τα άλλα Κράτη Μέρη της Σύμβασης. Αυτές οι υποχρεώσεις μπορούν να οριστούν ως «υποχρεώσεις *erga omnes partes*» με την έννοια ότι κάθε Κράτος Μέρος έχει συμφέρον να συμμορφωθεί με αυτές σε κάθε δεδομένη περίπτωση».

⁵⁵ ΕΔΔΑ, *Al- Adsani v. The United Kingdom*, Joint Disserting opinion of judges Rozakis and Caflisch joined by judges Wildhaber, Costa, Cabral Barreto and Vazic.

⁵⁶ ΕΔΔΑ, *Al- Adsani v. The United Kingdom*.

θεμελιωδών ελευθεριών καθώς και της ευρωπαϊκή σύμβασης του 1987 για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας.⁵⁷

4.2 Εθνικό νομικό πλαίσιο Τουρκίας για τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη μεταχείριση

Οι διεθνείς υποχρεώσεις της Τουρκίας για την απαγόρευση των βασανιστηρίων έχουν ενσωματωθεί στο Σύνταγμά της. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 17 του Συντάγματος,⁵⁸ το οποίο διέπει την απαγόρευση βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης, «κανείς δεν πρέπει να υποβάλλεται σε κακομεταχείριση ή βασανιστήρια που είναι ασυμβίβαστα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια». Περαιτέρω, σύμφωνα με μια τροποποίηση που έγινε στο άρθρο 90⁵⁹ του Συντάγματος το 2004, όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, οι Διεθνείς Συνθήκες που έχουν επικυρωθεί δεόντως, υπερισχύουν των εθνικών νόμων όταν έχουν διαφορετικές διατάξεις για το ίδιο θέμα.

Στον τουρκικό Ποινικό Κώδικα, τα βασανιστήρια στην Τουρκία ορίζονται με τα άρθρα 94, 95 και 96. Σύμφωνα με το άρθρο 94⁶⁰, ένα άτομο που κρίνεται ένοχο βασανιστηρίων μπορεί να καταδικαστεί σε φυλάκιση τριών έως δώδεκα ετών ή οκτώ έως δεκαπέντε ετών εάν το θύμα είναι δικηγόρος ή άλλος δημόσιος υπάλληλος που είναι ο στόχος του εγκλήματος ή έχει μειωμένη πνευματική ικανότητα. Εάν τα βασανιστήρια συνδυάζονται με σεξουαλική κακοποίηση, η ποινή μπορεί να αυξηθεί σε δέκα έως δεκαοκτώ χρόνια. Σύμφωνα με το άρθρο 95⁶¹, οι όροι που ορίζονται στο άρθρο 94 διπλασιάζονται σε περίπτωση που τα βασανιστήρια προκαλούν συνέπειες, όπως σοβαρή σωματική ή ψυχολογική ταλαιπωρία ή, σε περίπτωση εγκυμοσύνης, αποβολή. Επιπλέον, προβλέπεται ποινή ισόβιας κάθειρξης για βασανιστήρια που οδήγησαν σε θάνατο. Το άρθρο 96⁶² εφαρμόζεται σε αδικήματα βασανιστηρίων που διαπράττονται από άτομα πλην των δημοσίων υπαλλήλων και προβλέπεται ποινή από δύο έως πέντε έτη ή μεταξύ τριών και οκτώ ετών εάν απευθύνονται σε ορισμένες κατηγορίες προσώπων μειωμένης ικανότητας ή συγγενείς του κατηγορουμένου για αδικήματα βασανιστηρίων ή απάνθρωπης μεταχείρισης.

⁵⁷ London Advocacy & Human Rights Solidarity. (2022). Politically Motivated Systematic Torture in Turkey and Its Survivors: Interviews with UK- Based Torture Survivors, σελ. 10-11.

⁵⁸ Άρθρο 17, §3 τουρκικού Συντάγματος.

⁵⁹ Άρθρο 90 τουρκικού Συντάγματος.

⁶⁰ Άρθρο 94 τουρκικού Ποινικού Κώδικα.

⁶¹ Άρθρο 95 τουρκικού Ποινικού Κώδικα.

⁶² Άρθρο 96 τουρκικού Ποινικού Κώδικα.

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας προβλέπει πρόσθετες διασφαλίσεις κατά των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Το άρθρο 147⁶³ περιγράφει νομικές κατευθυντήριες γραμμές για την ανάκριση υπόπτων, όπως η ενημέρωσή τους για κατηγορίες, η παροχή πρόσβασης σε νομικό σύμβουλο, το δικαίωμα σιωπής, η ειδοποίηση των μελών της οικογένειας για τη σύλληψη και η καταγραφή όλων των συνεντεύξεων γραπτώς ή μέσω ηχογραφήσεων και βίντεο σε περιπτώσεις ύποπτης τρομοκρατίας. Το άρθρο 148⁶⁴ επιβάλλει τον κανόνα αποκλεισμού, δηλώνοντας ότι οποιεσδήποτε ομολογίες αποκτήθηκαν με εξαναγκασμό ή απειλές δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία. Το άρθρο 206⁶⁵ παράγραφος 2 στοιχείο α) ενισχύει την απαγόρευση χρήσης αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν παράνομα στο δικαστήριο, τονίζοντας ότι τέτοια στοιχεία είναι απαράδεκτα. Ομοίως, το άρθρο 217⁶⁶ παράγραφος 2 διευκρινίζει ότι οι ποινικές κατηγορίες μπορούν να αποδειχθούν μόνο με στοιχεία που έχουν αποκτηθεί νόμιμα. Μια άλλη διασφάλιση είναι το χρονικό όριο για την κράτηση από την αστυνομία ή τη χωροφυλακή, που συνήθως περιορίζεται σε 24 ώρες αλλά μπορεί να παραταθεί σε 48 ώρες για συγκεκριμένα αδικήματα και έως τέσσερις ημέρες για αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία. Επιπλέον, ο νόμος αριθ. 6458 του 2013 για τους αλλοδαπούς και τη διεθνή προστασία, περιλαμβάνει διάταξη για επικουρική προστασία στα άτομα που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο βασανιστηρίων εάν επιστραφούν στη χώρα καταγωγής ή στη συνήθη διαμονή τους. Αυτή η διάταξη, γνωστή ως μη επαναπροώθηση, διασφαλίζει ότι τα άτομα που κινδυνεύουν από βασανιστήρια δεν επιστρέφονται βίαια στη χώρα καταγωγής τους, παρέχοντάς τους πρόσθετη ασφάλεια έναντι βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης.⁶⁷

Επιπλέον, όπως περιγράφεται στο άρθρο 99 του Τουρκικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στο άρθρο 9 του Κανονισμού για τη σύλληψη, την κράτηση και την ανάκριση, διάφορες διατάξεις διέπουν την αξιολόγηση της υγείας και τη μεταχείριση των κρατουμένων. Οι διατάξεις αυτές ορίζουν ότι πριν από την τοποθέτηση σε κελί κράτησης πρέπει να διενεργείται ιατρική έκθεση για την αξιολόγηση της κατάστασης της υγείας του κρατούμενου. Επιπλέον, αυτή η ιατρική αξιολόγηση είναι απαραίτητη σε περιπτώσεις όπου ο κρατούμενος μετεγκαθίσταται, όταν παρατείνεται η περίοδος κράτησης ή όταν ο κρατούμενος αφήνεται

⁶³ Άρθρο 147 τουρκικού κώδικα ποινικής δικονομίας.

⁶⁴ Άρθρο 148 τουρκικού κώδικα ποινικής δικονομίας.

⁶⁵ Άρθρο 206 τουρκικού κώδικα ποινικής δικονομίας.

⁶⁶ Άρθρο 217 τουρκικού κώδικα ποινικής δικονομίας.

⁶⁷ Republic of Türkiye, Ministry of Interior, Presidency of Migration Management, *Temporary Protection in Law on Foreigners and International Protection*, <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection-in-law-on-foreigners-and-international-protection>.

ελεύθερος ή παραπέμπεται στις δικαστικές αρχές. Επίσης, απαιτείται ο υπεύθυνος επιβολής του νόμου που είναι υπεύθυνος για τη διεξαγωγή της δήλωσης ή της έρευνας του κρατουμένου, να είναι διαφορετικός από τον αξιωματικό που είναι υπεύθυνος για τη συνοδεία του κρατουμένου κατά την ιατρική εξέταση. Η εξέταση, ο έλεγχος και η θεραπεία πρέπει να διενεργούνται είτε από το ιατροδικαστικό ίδρυμα είτε από εξουσιοδοτημένα ιδρύματα υγείας. Εάν ανακαλυφθούν στοιχεία βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης κατά τη διάρκεια της ιατρικής εξέτασης, ο γιατρός πρέπει να ενημερώσει αμέσως τον εισαγγελέα. Επιπλέον, είναι σημαντικό ο γιατρός και το άτομο που εξετάζεται να είναι μόνοι κατά την εξέταση και η διαδικασία να τηρεί τις αρχές της σχέσης ιατρού-ασθενούς.⁶⁸

4.3 Οι μεταρρυθμίσεις προς τη Συμμόρφωση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης- «Zero Tolerance Towards Torture»

Το ζήτημα των βασανιστηρίων αποτελεί σταθερά σημαντική πρόκληση στις σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας και παρέμεινε σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη τους μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Παρά τις περιορισμένες πιθανότητες να ενταχθεί τελικά στην ΕΕ, η Άγκυρα έλαβε μέτρα για να ευθυγραμμίσει τους νόμους της με αυτούς της ΕΕ, μια διαδικασία γνωστή ως «εναρμόνιση».⁶⁹ Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ξεκίνησαν μεταρρυθμίσεις για την ευθυγράμμιση με τα πρότυπα της ΕΕ, ιδίως όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΕ τόνισε την ανάγκη, να δοθεί προτεραιότητα από την Τουρκία στα μέτρα για την καταπολέμηση των βασανιστηρίων ως βραχυπρόθεσμο στόχο, κατανέμοντας τα κριτήρια της Κοπεγχάγης - τις προϋποθέσεις για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις - σε έναν κατάλογο μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες.⁷⁰ Η πρώτη δέσμη εναρμόνισης, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 19 Φεβρουαρίου 2002, θέσπισε μια σειρά τροποποιήσεων στον Ποινικό Κώδικα, στον Αντιτρομοκρατικό Νόμο, στον Νόμο περί αγωγής στα Δικαστήρια Κρατικής Ασφάλειας και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.⁷¹ Τον Φεβρουάριο του 2002, εγκρίθηκε ο νόμος 4744. Ο νόμος αυτός μείωσε τη μέγιστη διάρκεια κράτησης για υπόπτους για συλλογικά εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία των Δικαστηρίων Κρατικής

⁶⁸ London Advocacy & Human Rights Solidarity. (2022). Politically Motivated Systematic Torture in Turkey and Its Survivors: Interviews with UK- Based Torture Survivors, σελ. 11.

⁶⁹ Bahçecik, S., O., (2015). The power effects of human rights reforms in Turkey: enhanced surveillance and depoliticisation, *Third World Quarterly*, 36:6, 1222-1236, σελ 1224.

⁷⁰ Yildiz, K., Piggott, F. (2007). *An Ongoing Practice: Torture in Turkey*, London: Kurdish Human Rights Project, σελ. 33.

⁷¹ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, (2007). *Political Reforms in Turkey*, Ankara, σελ. 5.

Ασφάλειας σε τέσσερις ημέρες πριν εμφανιστούν ενώπιον δικαστή. Η διαδικασία για την παράταση της περιόδου κράτησης σε επτά ημέρες καταργήθηκε, αν και μπορούσε να παραταθεί σε επτά ημέρες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Η μέγιστη περίοδος κράτησης για όσους κρατούνται για μεμονωμένα αδικήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφάλειας μειώθηκε σε 48 ώρες. Το δικαίωμα παρουσίας δικηγόρου κατά τη διάρκεια της κράτησης ήταν επίσης εγγυημένο, δίνοντας ουσιαστικά τέλος στην κράτηση χωρίς επικοινωνία. Το δεύτερο πακέτο μεταρρυθμίσεων επέφερε σημαντικές αλλαγές στο άρθρο 13 του νόμου περί δημοσίων υπαλλήλων, στοχεύοντας συγκεκριμένα στους δημόσιους υπαλλήλους που εμπλέκονται σε πράξεις βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης. Σύμφωνα με αυτές τις τροπολογίες, οι δημόσιοι υπάλληλοι που κρίνονται ένοχοι για τέτοιες αποτρόπαιες πράξεις θα λογοδοτούν για την καταβολή της αποζημίωσης που έχει επιβάλει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).⁷²

Όσον αφορά την πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, η κυβέρνηση το 2003 δεσμεύτηκε σε μια πολιτική «μηδενικής ανοχής». Το Κοινοβούλιο ενέκρινε 143 νέους νόμους και τον Σεπτέμβριο του 2003 επικύρωσε το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και το Πρωτόκολλο Αριθμός 6 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ).⁷³ Τον Ιανουάριο του 2003, με τον νόμο αριθ.4778 της τέταρτης δέσμης εναρμόνισης, για να ενισχυθούν οι διασφαλίσεις κατά των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, έγιναν ορισμένες τροπολογίες. Αυτές οι τροπολογίες αποσκοπούσαν στην άρση των διοικητικών εμποδίων για τη δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων που εμπλέκονταν σε υποθέσεις βασανιστηρίων. Μια αλλαγή στο άρθρο 245 του Ποινικού Κώδικα κατέστησε σαφές ότι οι ποινές για βασανιστήρια και την απάνθρωπη μεταχείριση δεν μπορούσαν να ανασταλούν ή να μετατραπούν σε πρόστιμα ή άλλες ποινές.⁷⁴ Η έβδομη δέσμη τον Αύγουστο του 2003 προσέθεσε το συμπληρωματικό άρθρο 7 στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που καθιστούσε τη διερεύνηση και τη δίωξη υποθέσεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης ως επείγοντα θέματα και ως υποθέσεις προτεραιότητας που έπρεπε να αντιμετωπίζονται χωρίς καθυστέρηση. Η τροπολογία προέβλεπε ότι, εκτός αν είναι απολύτως απαραίτητο, η ακρόαση δεν μπορεί να αναβληθεί για περισσότερες από 30 ημέρες. Στόχος αυτής της τροπολογίας ήταν να

⁷² Yildiz, K., Piggott, F. (2007). *An Ongoing Practice: Torture in Turkey*, London: Kurdish Human Rights Project, σελ. 33-34.

⁷³ EU, *2003 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession*, November 2003.

⁷⁴ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs. (2007). "Political Reforms in Turkey", Ankara, σελ. 10.

διασφαλίσει την ταχεία ολοκλήρωση των ερευνών και των διώξεων για περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης.

Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκφράσει ανησυχίες σχετικά με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, επισημαίνοντας συγκεκριμένα την παράλειψη βασικών τροπολογιών που ίσχυαν προηγουμένως. Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί η απουσία άρθρου που να περιορίζει την αναβολή των δικών. Επιπλέον, δεν είναι σαφές εάν ο κανονισμός που απαγορεύει τη μετατροπή των ποινών για βασανιστήρια ή κακομεταχείριση σε πρόστιμα ή ποινές με αναστολή εξακολουθεί να τηρείται βάσει της νέας νομοθεσίας.⁷⁵

Η διακήρυξη του ΑΚΡ για «μηδενική ανοχή στα βασανιστήρια» απέτυχε να υλοποιηθεί, ακόμη και κατά την κορύφωση των μεταρρυθμίσεων που καθοδηγούνταν από την ΕΕ. Ενώ το ΑΚΡ παρουσίασε σημαντικές προόδους στα χαρτιά μετά την ανάληψη της εξουσίας στα τέλη του 2002, όπως η παραχώρηση συνταγματικής υπεροχής σε διεθνείς συμφωνίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα που επικυρώθηκαν από την Τουρκία, αυτές οι μεταρρυθμίσεις εγκρίθηκαν κυρίως για στρατηγικούς σκοπούς την παραμονή της συνόδου κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Δεκέμβριο του 2004. Ωστόσο, σε σχετικούς όρους, αυτές οι μεταρρυθμίσεις θεωρήθηκαν ως αρκετά σημαντική πρόοδος ώστε η ΕΕ να αποφασίσει να ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Το 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), η οποία αποτελεί μέρος του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ), διενήργησε αξιολόγηση και διαπίστωσε ότι το αναθεωρημένο νομικό πλαίσιο στην Τουρκία σχετικά με την κράτηση είχε την ικανότητα καταπολέμησης βασανιστηρίων και άλλων μορφών απάνθρωπης μεταχείρισης που διαπράττονται από αξιωματούχους επιβολής του νόμου. Ως εκ τούτου, το 2008, η Επιτροπή Υπουργών αποφάσισε να σταματήσει την εξέτασή της για τέσσερα από τα πέντε ζητήματα που σχετίζονται με τις ενέργειες των δυνάμεων ασφαλείας, τα οποία είχαν χαρακτηριστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρόοδος που σημείωσε το ΑΚΡ κατά την περίοδο 2003-04 δεν ήταν αρκετή για να ανταποκριθεί στα πολιτικά κριτήρια που ορίζονται από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, όπως υποδεικνύεται από τη χρήση του όρου «επαρκώς» από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να περιγράψει την πρόοδο μιας υποψήφιας

⁷⁵ European Commission, *Turkey progress report*, SEC (2005) 1426, Brussels, 9 November 2005, σελ. 22. Ομοίως, η CPT αμφισβήτησε την αποτελεσματικότητα της ίδιας διάταξης *ανησυχούσε ότι, σύμφωνα με τον νέο κώδικα, ενώ φαίνεται ότι η ποινή φυλάκισης για ένα τέτοιο αδίκημα δεν μπορεί να αντικατασταθεί από πρόστιμο, δεδομένου ότι η δυνατότητα αυτή υπάρχει μόνο για ποινές μέχρι ενός έτους, φαίνεται ότι, δυνάμει του άρθρου 51 του Κώδικα, η ποινή φυλάκισης για το αδίκημα της κακομεταχείρισης θα μπορούσε να ανασταλεί εάν οριστεί στο ελάχιστο επίπεδο των δύο ετών.

χώρας προς την ένταξη στην ΕΕ. Επιπλέον, αυτές οι μεταρρυθμίσεις ήταν ως επί το πλείστον θεωρητικές, καθώς οι δυνάμεις ασφαλείας συνέχισαν να εμπλέκονται σε βασανιστήρια και κακομεταχείριση. Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2006, η μείωση των περιστατικών βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης αποδόθηκε στην υιοθέτηση κρυφών κρατήσεων από τις αρχές επιβολής του νόμου για παράκαμψη των διασφαλίσεων που εφαρμόζονται στα επίσημα κέντρα κράτησης. Επιπλέον, η κυβέρνηση του ΑΚΡ είχε ήδη ανατρέψει ορισμένες από τις προηγούμενες μεταρρυθμίσεις της μέχρι τη στιγμή που η CPT και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έλαβαν τις ευνοϊκές αποφάσεις τους για την πρόοδο της Τουρκίας.⁷⁶

⁷⁶ Kurban, D. (2023). The limits of human rights law in an authoritarian context: Torture and impunity in Turkey, (Τελευταία Πρόσβαση 20/10/2023), <https://www.mei.edu/publications/limits-human-rights-law-authoritarian-context-torture-and-impunity-turkey> .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. - Ζητήματα Εσωτερικής Ασφάλειας της Τουρκίας- Παρελθόν και Παρόν

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω (Κεφ. 3.1), κάθε Κράτος Μέρος έχει εγγενώς το δικαίωμα να υποβάλει αξίωση σχετικά με την παύση αθέτησης υποχρέωσης βάσει της UNCAT και να επικαλεστεί την κρατική ευθύνη για παραβιάσεις υποχρεωτικών κανόνων δικαίου. Η απαγόρευση τέτοιων κανόνων δικαίου όπως των βασανιστηρίων, είναι μη παρεκκλίσιμη, πράγμα που σημαίνει ότι ένα κράτος δεν επιτρέπεται να περιορίσει προσωρινά την απαγόρευση βασανιστηρίων υπό οποιαδήποτε περίσταση, είτε πρόκειται για κατάσταση πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή οποιαδήποτε άλλη δημόσια έκτακτη ανάγκη.⁷⁷ Η Τουρκία διαχρονικά ήρθε αντιμέτωπη με πολλά ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας τα οποία προέκυψαν ήδη από την περίοδο πτώσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της ίδρυσης του νεοσύστατου κράτους. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στο εσωτερικό της Τουρκίας αποτέλεσε τον κανόνα παρά την εξαίρεση.

5.1 Τουρκία και Σύνδρομο των Σεβρών

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι τόσο η Δημοκρατία της Τουρκίας όσο και η τουρκική κοινωνία είναι ιστορικά δημιουργήματα ενός πολύ συγκεκριμένου ορισμού της ασφάλειας, ο οποίος εξελίχθηκε και επηρεάστηκε από ιστορικές εμπειρίες.⁷⁸ Καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία γνώρισε μια πτώση ισχύος και εξαρτιόταν όλο και περισσότερο από τα ευρωπαϊκά έθνη τον 19ο αιώνα, ο φόβος της απώλειας εδαφών και της εγκατάλειψης έγινε βαθιά ριζωμένος στην τουρκική κουλτούρα ασφάλειας. Αυτός ο φόβος μεταφέρθηκε κατά την περίοδο ίδρυσης της Τουρκικής Δημοκρατίας μέσω της Συνθήκης των Σεβρών, η οποία οδήγησε τελικά στη διαίρεση των οθωμανικών εδαφών υπό την ευθύνη των δυτικών συμμάχων⁷⁹ σε συνεργασία με τους γείτονές της. Αυτοί οι φόβοι έχουν περάσει από γενεές και

⁷⁷ Δούσης, Ε. (2022). Η διεθνής ευθύνη των κρατών. Στο Αντωνόπουλος Κ., Μαγκλιβέρας Κ. (επίμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 501-502.

⁷⁸ Aydın, M. (2003). Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3:2, 163-184, σελ. 164.

⁷⁹ Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δρούσαν ως προστάτες των χριστιανικών μειονοτήτων και με το πρόσχημα αυτό παρενέβαιναν όλο και περισσότερο στις εσωτερικές υποθέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο πλαίσιο αυτό, οι μειονότητες θεωρήθηκαν υπεύθυνες για την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Τουρκία, ως νεοσύστατο έθνος-κράτος, που συστάθηκε δύσκολα στον απελευθερωτικό πόλεμο, έπρεπε να κρατήσει ζωντανή την οντότητα της όψιμης εθνικότητάς της. Κατά την άποψη των κεμαλιστών, αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με έναν τουρκικό εθνικισμό που έπρεπε να δημιουργηθεί μέσω ενός ομοιογενούς έθνους μέσα στην αδιαίρετη ενότητα της εθνικής επικράτειας και του εθνικού πληθυσμού.

συνεχίζουν να επηρεάζουν τη νοοτροπία τόσο της ελίτ όσο και του ευρύτερου κοινού στην Τουρκία σήμερα. Κατά συνέπεια, η πολιτική εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας παραμένει σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένη από το Σύνδρομο των Σεβρών, όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πεποίθηση ότι ο εξωτερικός κόσμος, μαζί με τους εσωτερικούς συνεργάτες, εργάζονται ενεργά για να αποδυναμώσουν και να κατακερματίσουν το έθνος.⁸⁰ Παρόλο που η Τουρκία επαναδιαπραγματεύτηκε επιτυχώς τη Συνθήκη στη Λοζάνης, η αντίληψη του κινδύνου παρέμεινε και δημιούργησε μια έντονα ανταγωνιστική κοσμοθεωρία. Για το λόγο αυτό, οι προσπάθειες αντιμετώπισης της ηθικής ή πολιτισμικής ποικιλομορφίας εντός του πληθυσμού έχουν συχνά αντιμετωπιστεί με δυσπιστία ή εχθρότητα.⁸¹

Η διάδοση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία παρεμποδίστηκε από τον τουρκικό εθνικισμό, ο οποίος θεωρούσε τις μειονότητες ως απειλή για την ενότητα του κράτους. Αυτή η εθνικιστική προοπτική είχε αρκετές συνέπειες. Ο ορισμός του εθνικισμού στο τουρκικό σύνταγμα ήταν εξαιρετικά στενός, χωρίς να αφήνει περιθώρια για οποιαδήποτε απόκλιση από την επίσημα εγκεκριμένη τουρκική ταυτότητα ή για οποιαδήποτε κριτική. Αυτό το αυστηρό πλαίσιο του τουρκικού συνταγματισμού δικαιολογούσε τη θέσπιση πολυάριθμων νόμων που στόχευαν κόμματα, οργανώσεις και άτομα που επιδίωκαν να ενσωματώσουν περιθωριοποιημένες ταυτότητες στην τουρκική πολιτική σφαίρα ή να μεταρρυθμίσουν την συγκεντρωτική φύση του κράτους. Αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι ο τουρκικός αντιτρομοκρατικός νόμος του 1991, ο οποίος όρισε ευρέως την τρομοκρατία ως κάθε πράξη που πραγματοποιείται από άτομα που ανήκουν σε μια οργάνωση με σκοπό να αλλοιώσουν τα χαρακτηριστικά της Δημοκρατίας ή να βλάψουν την ενότητα του κράτους με την επικράτεια και τον λαό της.⁸²

Από αυτή την προοπτική, οι εγχώριες οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν θεωρηθεί ως ξένοι πράκτορες που προσπαθούν να δημιουργήσουν διχασμό μέσα σε ένα έθνος που κατά τα άλλα είναι ενοποιημένο. Αυτή η αντίληψη, η οποία μαζί με τη μνήμη του πώς χρησιμοποιήθηκε το διεθνές δίκαιο από τις αποικιακές δυνάμεις για να υπονομεύσει την οθωμανική κυριαρχία, τροφοδοτεί επίσης τον βαθύ ριζωμένο φόβο μεταξύ των Τούρκων αξιωματούχων να κριθούν από διεθνείς οργανισμούς και δικαστήρια με διαφορετικό πρότυπο. Ωστόσο, η επιθυμία των κεμαλιστών να τοποθετήσουν την Τουρκία ως νόμιμο μέλος της

⁸⁰ Aydin, M. (2003). Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3:2, 163-184, σελ. 167.

⁸¹ Spielmann, M. (2021). Kemalism, the Judiciary, and Human Rights Diffusion: The ECHR in Turkey. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, No. 2021-18, σελ. 38.

⁸² Spielmann, M. (2021). Kemalism, the Judiciary, and Human Rights Diffusion: The ECHR in Turkey. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper* No. 2021-18, σελ. 38-39.

ευρωπαϊκής κοινότητας εμπόδιζε τους Τούρκους εθνικιστές να αγνοήσουν πλήρως την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αντικρουόμενες πεποιθήσεις εντός της κεμαλικής ιδεολογίας σχετικά με το Ισλάμ, τη Δύση και τις φιλελεύθερες αξίες έχουν κάνει την τουρκική εθνική υπερηφάνεια ένα εύθραυστο κατασκεύασμα. Ως αποτέλεσμα, οποιαδήποτε μορφή ασέβειας από ξένα έθνη και οργανισμούς, ιδιαίτερα από τους Ευρωπαϊκούς, συχνά οδηγεί σε εθνικιστική οργή. Αυτές οι εντάσεις είναι εμφανείς στην προσπάθεια ενσωμάτωσης στοιχείων της ΕΣΔΑ στο αυταρχικό σύνταγμα του 1982, καθώς και στη συμπεριφορά Τούρκων αξιωματούχων κατά τη διάρκεια διερευνητικών αποστολών της ΕΣΔΑ, όπου εκφράζουν την απογοήτευσή τους με άτομα που επιλέγουν να μεταφέρουν τις υποθέσεις τους στην Ευρώπη.⁸³

5.2 Η θέση των Κούρδων της Τουρκίας και η απειλή του PKK

Το κουρδικό ζήτημα στην Τουρκία εντοπίζεται στη διαδικασία οικοδόμησης του έθνους που ξεκίνησε από τους κεμαλιστές διαμορφωτές πολιτικής στα χρόνια της συγκρότησης της Δημοκρατίας της Τουρκίας - τις δεκαετίες του 1920 και του 1930. Η πρόωπη πολιτική των Ρεπουμπλικανών απέναντι στον κουρδικό λαό χαρακτηριζόταν από μια αφομοιωτική προσέγγιση που ασκήθηκε μέσω μέτρων όπως η απαγόρευση της χρήσης της κουρδικής γλώσσας που επιβλήθηκε από το κράτος. Μέσω της άσκησης αυτών των πολιτικών, υπήρχε η ελπίδα ότι οι Κούρδοι θα αφομοιώνονταν τελικά στη νεοδημιουργηθείσα έννοια του «τουρκισμού»⁸⁴ παρά την αρχική αντίθεση των Κούρδων στο νέο τουρκικό κράτος με μαζικές εξεγέρσεις στα μέσα της δεκαετίας του 1920 και στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Στις δεκαετίες του 1960 και του 1970, το σύγχρονο κουρδικό κοινωνικό κίνημα στην Τουρκία πρωτοεμφανίστηκε, αρχικά ως αριστερός συνασπισμός Τούρκων και Κούρδων φοιτητικών κινημάτων, η μαρξιστική ομάδα ΤΗΚΡ-Σ (Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο-Κόμμα Τουρκίας). Το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1980 έπαιξε σημαντικό ρόλο στην περιθωριοποίηση των Κούρδων εκτός από τη μακρά ιστορία πολιτιστικής και πολιτικής καταστολής υπό το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα. Υπό στρατιωτική κυριαρχία, ο κουρδικός λαός δέχτηκε ένα άνευ προηγουμένου επίπεδο πίεσης, συμπεριλαμβανομένων μαζικών φυλακίσεων και βασανιστηρίων που δημοσιοποιήθηκαν ευρέως. Οι σκληρές πολιτικές της χούντας

⁸³ Spielmann, M. (2021). *Kemalism, the Judiciary, and Human Rights Diffusion: The ECHR in Turkey*. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2021-18*, σελ. 38-39.

⁸⁴ Έχοντας αναδυθεί από τα κατάλοιπα μιας πολυπολιτισμικής, πολυγλωσσικής και πολυθρησκευτικής αυτοκρατορίας, η πρόωπη πολιτική των ρεπουμπλικανών έδωσε προτεραιότητα στην τουρκική ταυτότητα ως το θεμελιώδες μέσο για την ενίσχυση της συνοχής και την ενοποίηση του πληθυσμού της, με στόχο να καταστείλει τυχόν μη τουρκικά στοιχεία μέσω στρατηγικών άρνησης.

οδήγησαν στη ριζοσπαστικοποίηση του νεοεμφανιζόμενου κουρδικού κοινωνικού κινήματος. Το PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν - *Partiya Karkerên Kurdistanê*) , μια ένοπλη ομάδα που θεωρείται ευρέως «τρομοκρατική» από την Τουρκία, ιδρύθηκε αμέσως μετά το τέλος της στρατιωτικής κυβέρνησης το 1983.⁸⁵

Τις δεκαετίες του 1980 και του 1990, το κουρδικό ζήτημα θεωρήθηκε από το τουρκικό κράτος ως ένα «πρόβλημα εθνικής ασφάλειας» που μπορούσε να επιλυθεί μόνο με στρατιωτική νίκη, ενώ η ένοπλη σύγκρουση με το PKK απεικονιζόταν ως υπαρξιακή απειλή κατά της εδαφικής ακεραιότητας και επιβίωση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η δεκαετία του 1990 κυριαρχήθηκε από κυβερνήσεις συνασπισμού που δεν είχαν ενότητα και συνοχή στη χάραξη πολιτικής, με αποτέλεσμα ένα κενό εξουσίας που καλύφθηκε από τον στρατό. Ο στρατός δεν είχε καμία πρόθεση να διαπραγματευτεί με το PKK ή άλλες κουρδικές οργανώσεις, καθώς η μόνη λύση στο πρόβλημα θεωρήθηκε ότι ήταν η ουσιαστική εξάλειψη όλων των μαχητών του PKK και η σταθεροποίηση της κατάστασης ασφαλείας στη νοτιοανατολική Τουρκία μέσω της απαγόρευσης των μη κυβερνητικών οργανώσεων που είναι ύποπτες για Κουρδικές τάσεις.⁸⁶ Το 1984, δικαστήρια κρατικής ασφάλειας άρχισαν να λειτουργούν σε οκτώ επαρχίες, συμπεριλαμβανομένων δύο κουρδικών, και «δεν διέφεραν ουσιαστικά από τα στρατιωτικά δικαστήρια», τα οποία λειτουργούσαν κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού νόμου. Επίσης, για την καταπολέμηση του PKK, η κυβέρνηση εισήγαγε το σύστημα επαρχιακής χωροφυλακής, μια παραστρατιωτική δύναμη, αποτελούμενη από ένοπλους Κούρδους αγρότες που πληρώνονται από το κράτος και υπό στρατιωτική διοίκηση. Ο στρατός ανάγκασε τους πολίτες να εγκαταλείψουν τα χωριά τους και χρησιμοποίησε τον εκτοπισμό ως τιμωρία για τους ύποπτους υποστηρικτές του PKK που αρνήθηκαν να ενταχθούν στη δύναμη της φρουράς του χωριού. Η κουρδική περιοχή γνώρισε εκτεταμένες εξωδικαστικές δολοφονίες, βασανιστήρια και εξαναγκαστικές εξοφάνσεις, ιδιαίτερα κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990. Ενώ οι χωρικοί που δεν ευθυγραμμίστηκαν με τον στρατό ήταν οι πρωταρχικοί στόχοι στις αγροτικές περιοχές, δημοσιογράφοι, δικηγόροι και πολιτικοί που

⁸⁵ Göksel, O. (2015). From Progress to Order: the “Kurdish Openings” and the Limits to Contentious Politics in Turkey. Στο: Gerges, F.A. (επιμ.) *Contentious Politics in the Middle East*. Middle East Today, Palgrave Macmillan, New York, σελ. 284-285.

⁸⁶ Göksel, O. (2015). From Progress to Order: the “Kurdish Openings” and the Limits to Contentious Politics in Turkey. Στο: Gerges, F.A. (επιμ.) *Contentious Politics in the Middle East*. Middle East Today, Palgrave Macmillan, New York, σελ. 287.

θεωρούνταν προσωπικότητες με επιρροή μεταξύ των Κούρδων στοχοποιήθηκαν στις αστικές περιοχές.⁸⁷

Η έλευση του 21ου αιώνα υπήρξε μάρτυρας βασικών εξελίξεων για το κουρδικό ζήτημα. Ειδικότερα, η άνοδος του ΑΚΡ το 2002 και οι επακόλουθες εκλογικές του νίκες εγκαινίασαν μια νέα εποχή. Η κυβέρνηση του ΑΚΡ εισήγαγε μια σειρά κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων που βοήθησαν την Τουρκία να γίνει επίσημα υποψήφια χώρα για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2005. Επιπλέον, μεταξύ 2009 και 2012, ως μέρος των μεταρρυθμίσεων εκδημοκρατισμού, η κυβέρνηση ξεκίνησε αυτό που αισιόδοξα ονομάστηκε ως το «Κουρδικό Άνοιγμα», αλλά αργότερα μετατράπηκε σε σχέδιο Εθνικής Ενότητας και Αδελφότητας και στόχευε στη χαλάρωση των περιορισμών στην έκφραση της κουρδικής γλώσσας και κουλτούρας. Αυτό το φαινόμενο έφτασε στο αποκορύφωμά του με μια αμοιβαία τηρούμενη κατάπαυση του πυρός⁸⁸ στις αρχές του 2013 μεταξύ Τουρκίας και PKK.⁸⁹ Ωστόσο, η εύθραυστη κατάπαυση πυρός έληξε το καλοκαίρι του 2015 καταργώντας τις ελπίδες για ουσιαστικές διαπραγματεύσεις. Η περίοδος μεταξύ των εκλογών Ιουνίου και Νοεμβρίου υπήρξε μάρτυρας της αναζωπύρωσης της ένοπλης σύγκρουσης μετά την κατάρρευση των διετών ειρηνευτικών συνομιλιών μεταξύ του ηγέτη του PKK Öcalan και της κυβέρνησης. Στις γενικές εκλογές που διεξήχθησαν τον Ιούνιο του 2015, το κουρδικό κόμμα HDP (Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα) είχε μια μεγάλη νίκη, εξασφαλίζοντας 80 έδρες που στέρησαν από το ΑΚΡ όχι μόνο την πλειοψηφία των δύο τρίτων που χρειαζόταν για την αλλαγή του συντάγματος, αλλά και την απλή πλειοψηφία που χρειαζόταν για να συνεχίσει την μονοκομματική του διακυβέρνηση. Για να ανακτήσει τον έλεγχο αποφάσισε να εφαρμόσει μια πολεμική στρατηγική για να συγκεντρώσει τις ψήφους των Τούρκων εθνικιστών. Η κυβέρνηση κλιμάκωσε τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά των Κούρδων για να προκαλέσει μια κρίση εκτροπής, ειδικά στη νοτιοανατολική Τουρκία.⁹⁰ Οι επιθέσεις κατά των κουρδικών μέσων ενημέρωσης και του κουρδικού πολιτικού κόμματος αυξήθηκαν σημαντικά.

⁸⁷ Kurban, D. (2016). Forsaking Individual Justice: The Implications of the European Court of Human Rights' Pilot Judgment Procedure for Victims of Gross and Systematic Violations, *Human Rights Law Review*. Vol 16:4, 731–769, σελ. 744-745.

⁸⁸ Αυτό που πραγματικά διευκόλυνε το «Κουρδικό Άνοιγμα», ήταν οι συνομιλίες που διεξήγαγε η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών με τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν και το PKK - οι οποίες αργότερα έγιναν γνωστές ως Διαδικασία του Όσλο. Η Διαδικασία του Όσλο σηματοδότησε την πρώτη περίπτωση που η Τουρκία συμμετείχε σε απευθείας συνομιλίες με το PKK και τον Οτσαλάν. Οι συνομιλίες αυτές οδήγησαν στην κατάπαυση πυρός το 2013.

⁸⁹ Gurses, M., (2020). The Evolving Kurdish Question in Turkey, *Middle East Critique*, Vol 29:3, 307-318, σελ. 312-313.

⁹⁰ Kurban, D. (2018). *The limits of transnational justice: The European Court of Human Rights, Turkey and the Kurdish conflict* (Διδακτορική Διατριβή), Maastricht: Maastricht University, σελ. 83.

Η υπερβολική βία που χρησιμοποιήθηκε σε αυτές τις επιχειρήσεις περιλάμβανε βασανιστήρια, καταστροφή σπιτιών που ανήκουν σε πολίτες, βία κατά των γυναικών, διακοπή της ιατρικής περίθαλψης και σκόπιμη δημιουργία των ελλείψεων τροφίμων και νερού μεταξύ των πολιτών.⁹¹

5.3 Ο ρόλος του στρατού και των πραξικοπημάτων στην Τουρκία

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πολιτική παράδοση του έθνους και, ευρύτερα, στη θέση τους στην κοινωνία, η οποία σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την εμμονή και την έμφαση στην εθνική ασφάλεια καθώς και με τη γενική εξέλιξη της εννοιολόγησης της ασφάλειας στην Τουρκία.⁹² Αποτέλεσαν, επίσης, την κινητήρια δύναμη του εκσυγχρονισμού στην Τουρκία από τον δέκατο όγδοο αιώνα καθώς επιδίωξαν και υπερασπίστηκαν ανυποχώρητα τον ιδεολογικό στόχο του εκδυτικισμού. Ο κηδεμονικός ρόλος του στρατού εδραιώθηκε από την ίδρυση της σύγχρονης Δημοκρατίας της Τουρκίας (1923). Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ο στρατιωτικός ηγέτης και ιδρυτής της σύγχρονης Τουρκίας, ήταν ένθερμος οπαδός της θέσης της Τουρκίας στη Δύση. Ο στρατός ορίστηκε από τον Ατατούρκ ως η εμπροσθοφυλακή της επανάστασης και ο θεματοφύλακας των κοσμικών αξιών της. Το ισλαμικό παρελθόν απαξιώθηκε ως εμπόδιο για την πρόοδο και οι προσπάθειες συνεχίζονται μέχρι σήμερα για την καταστολή των συμβόλων της μουσουλμανικής ταυτότητας της Τουρκίας με τον φόβο ότι μπορεί να καταστρέψουν τα επιτεύγματα του κοσμικού κράτους.⁹³

Ως απόλυτος θεματοφύλακας της κοσμικής Δημοκρατίας έναντι των εσωτερικών/εξωτερικών απειλών», ο στρατός είχε την εξουσία να προβάλλει τη δύναμή του στη δημόσια και πολιτική σφαίρα. Στο τουρκικό πλαίσιο και την ιστορία, οι ένοπλες δυνάμεις απολάμβαναν έτσι υψηλό βαθμό αυτονομίας στο πολιτικό σύστημα, γεγονός που τις τοποθετούσε πάνω από τα εκλεγμένα κόμματα και την εκτελεστική εξουσία. Κατά συνέπεια, ο στρατός διέκοψε την πολιτική διακυβέρνηση σε αρκετές περιπτώσεις μέσω στρατιωτικών επεμβάσεων που στόχευαν κυρίως στην «προστασία» και την επαναφορά του κοσμικού-τουρκικού ρεπουμπλικανικού καθεστώτος που βασιζόταν στον παλιό αυταρχισμό που

⁹¹ Kurban, D. (2018). *The limits of transnational justice: The European Court of Human Rights, Turkey and the Kurdish conflict* (Διδακτορική Διατριβή), Maastricht: Maastricht University, σελ. 1-3.

⁹² Aydin., M. (2003). Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3:2, 163-184, σελ. 164.

⁹³ Tank, P. (2006). Dressing for the Occasion: Reconstructing Turkey's Identity?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6:4, 463-478, σελ. 465.

εγκαθιδρύθηκε κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930. Ως προστάτης, των κεμαλικών αρχών, η αλληλεπίδρασή του με τις θρησκευτικές ομάδες, το πολιτικό Ισλάμ και ιδιαίτερα τα ισλαμικά πολιτικά κόμματα δεν ήταν πάντα εύκολη. Υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις όπου ο στρατός εξέφρασε δυσαρέσκεια προς τα ισλαμικά κινήματα.⁹⁴ Μεταξύ 1960 και 2001, ο στρατός παρενέβη στην πολιτική είτε μέσω πραξικοπημάτων (1960 και 1980) είτε μέσω μνημονίων που ανάγκασαν την παραίτηση των εκλεγμένων κυβερνήσεων (1971 και 1997). Αν και όσον αφορά τα ζητήματα ασφάλειας, ο στρατός εκμεταλλευόταν συστηματικά εσωτερικές απειλές, όπως ο κουρδικός εθνικισμός και το πολιτικό Ισλάμ, για να περιορίσει τις εναλλακτικές πολιτικές γραμμές των πολιτικών και να διαμορφώσει την κοινή γνώμη. Η άνοδος του PKK το 1984 και ο πολιτικός λόγος που τοποθετεί το κουρδικό ζήτημα ως απειλή για την ασφάλεια, παγίωσε τον έλεγχο του στρατού.⁹⁵ Ως εκ τούτου, τόσο το σύνταγμα του 1961 όσο το σύνταγμα του 1982 προετοιμάστηκαν από φορείς που επιλέχθηκαν από τον στρατό. Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις, ο στρατός φρόντισε να νομιμοποιήσει τις εξουσίες του βέτο και να θεσμοθετήσει τη συνεχιζόμενη επιρροή του στην πολιτική. Έτσι, παρόλο που η Τουρκία επέστρεψε σε ελεύθερες και δίκαιες εκλογές μετά τις εκλογές του 1987, οι εκλεγμένες κυβερνήσεις δεν είχαν πλήρη αυτονομία από τη στρατιωτική κηδεμονία.⁹⁶

Ωστόσο, οι εκλογές του 2002 οδήγησαν σε μια ριζική μετατόπιση από αυτή τη θεωρία, με αποτέλεσμα τη νίκη του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) με θρησκευτικό υπόβαθρο. Το 2001, το AKP είχε ήδη αποσχιστεί από το δόγμα Milli Gorus⁹⁷ και τοποθετήθηκε ως κεντροδεξιό κόμμα. Το AKP διαχωρίστηκε επιδέξια ως ένα μεταρρυθμισμένο θρησκευτικά «μετριοπαθές» δημοκρατικό κόμμα που πρόσφερε μια εναλλακτική λύση στο status quo – την υπόσχεση της φιλελευθεροποιημένης ισλαμικής δημοκρατίας. Σε μια προσπάθεια του στρατού να σταματήσει το AKP, ξεκίνησε μια δίκη για να κρατήσει το κόμμα υπό έλεγχο. Η δίκη δεν οδήγησε στην απαγόρευση του AKP, αλλά

⁹⁴ Τζιζρε, Ο. (2007). Κυρίαρχη ιδεολογία και Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις: Μια ανάλυση εννοιών και σχέσεων. Στο Αναγνωστοπούλου, Σ., Μπουρνάζος, Σ. (επίμ. Ελληνικής έκδοσης), *Ο τουρκικός στρατός: Ένα πολιτικό κόμμα, μία κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Βιβλιόραμα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004), σελ. 131-132.

⁹⁵ MEI, (2022). *The New Civil-Military Relations in Turkey - Nil S. Satana - October 2022*, Middle East Institute. United States of America. (Τελευταία Πρόσβαση 27/11/2023).

<https://policycommons.net/artifacts/3352012/the-new-civil-military-relations-in-turkey-nil-s/4150904/>.

⁹⁶ Somer, M. (2016). Understanding Turkey's democratic breakdown: old vs. new and indigenous vs. global authoritarianism. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16:4, 481-503, σελ. 485.

⁹⁷ Το Milli Görüş (Εθνική Θέαση), ένα πολιτικό και πνευματικό κίνημα που ξεκίνησε στην Τουρκία κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, έχει μια συντηρητική και ισλαμικής έμπνευσης ιδεολογία. Οι βασικές αρχές του περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση των παραδοσιακών ισλαμικών αρχών με τη νεωτερικότητα, δίνοντας σημαντική έμφαση στις αξίες της οικογενειακής, κοινοτικής και εθνικής ταυτότητας. Αυτό το κίνημα έχει ασκήσει σημαντική επιρροή στην τουρκική πολιτική, ιδιαίτερα τις δεκαετίες του 1980 και του 1990, συμβάλλοντας τελικά στην ίδρυση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP).

περιόρισε σοβαρά τη χρηματοδότηση του κόμματος. Ωστόσο, αυτό τροφοδότησε την αφήγηση του ΑΚΡ για τη διεφθαρμένη ελίτ και τον στρατό που προσπαθεί να παρέμβει στη δημοκρατική διαδικασία. Ανέδειξε με μεγάλη επιτυχία τον φόβο της συντηρητικής βάσης των ψηφοφόρων της, η οποία πάντα ένιωθε εξαναγκασμένη από τον «δυτικό» στρατό που προσπαθούσε να τους επιβάλει «αντιισλαμικές» αρχές.⁹⁸ Η μεταβαλλόμενη ισορροπία δυνάμεων μεταξύ του ΑΚΡ και των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων οφειλόταν σε διάφορους παράγοντες και ιδίως στη διαδικασία εκδημοκρατισμού /αποστρατιωτικοποίησης που ξεκίνησε από την υποψηφιότητα της Τουρκίας στην ΕΕ κατά την περίοδο 2001-04. Η υποψηφιότητα για την ΕΕ ήταν ο μοχλός για την υιοθέτηση μιας από τις πιο σημαντικές θεσμικές αλλαγές που περιόρισε την εξουσία του στρατού: το έβδομο πακέτο εναρμόνισης, του 2003, το οποίο προσαρμόσε ουσιαστικά τη σύνθεση, τα καθήκοντα και τις λειτουργίες του Τουρκικού Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας. Αυτή η μεταρρύθμιση μετέτρεψε το Τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας σε συμβουλευτικό όργανο. Μια άλλη κρίσιμη αλλαγή ήταν ότι το ΑΚΡ ανέλαβε τον έλεγχο των αποφάσεων από το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο (Yüksek Askerî Şûra, YAS), που καθορίζει τις στρατιωτικές προαγωγές και απολύσεις. Αυτές και αρκετές άλλες θεσμικές και νομικές μεταρρυθμίσεις στον ρόλο των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων αποστρατιωτικοποίησαν σταδιακά τη χώρα.⁹⁹ Η δεύτερη θητεία του ΑΚΡ γνώρισε τις περιβόητες δίκες Ergenekon και Sledgehammer. Αυτές ήταν οι πρώτες κινήσεις του ΑΚΡ για να διασφαλίσει ότι οι κεμαλικόι θεσμοί δεν θα μπορούσαν πλέον να απειλήσουν το κόμμα.¹⁰⁰ ¹⁰¹ Μετά από ένα τεράστιο κύμα συλλήψεων, το τέλος των δικών σηματοδότησε την επιτυχία του Ερντογάν όχι τόσο στην απομάκρυνση της εξουσίας του στρατού από την πολιτική αυτή καθαυτή, αλλά κατεύθυναν τον στρατό προς τα συμφέροντα του κυβερνώντος κόμματος, ενισχύοντας το προσωπικό κύρος και την εξουσία του Ερντογάν.¹⁰²

Αναμφίβολα, ο τουρκικός στρατός γνωρίζει ότι η σχέση του με την κυβέρνηση του ΑΚΡ είναι η λυδία λίθος για τη συνύπαρξη δημοκρατίας και Ισλάμ στη Μέση Ανατολή καθώς και ένα πείραμα για τη δημοκρατική ωριμότητα της Τουρκίας. Η συμφιλίωση με το οθωμανικό

⁹⁸ Yilmaz, I. (2021). The AKP's Authoritarian, Islamist Populism: Carving out a New Turkey. *ECPS Party Profiles. European Center for Populism Studies (ECPS)*, σελ. 5-7.

⁹⁹ Μπαϊράμογλου, Α. (2007). Στρατός και Πολιτική. Στο Αναγνωστοπούλου, Σ., Μπουρνάζος, Σ. (επίμ. Ελληνικής έκδοσης), *Ο τουρκικός στρατός: Ένα πολιτικό κόμμα, μία κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Βιβλιόραμα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004), σελ. 124.

¹⁰⁰ Yilmaz, I. (2021). The AKP's Authoritarian, Islamist Populism: Carving out a New Turkey. *ECPS Party Profiles. European Center for Populism Studies (ECPS)*, σελ. 7.

¹⁰¹ Οι δίκες είχαν στόχο τους κεμαλιστές στρατηγούς και τους συνεργούς τους, οι οποίοι κατηγορήθηκαν για συνωμοσία πραξικοπήματος κατά του «λαού».

¹⁰² Christofis, N. (2023). Kemalism vs Erdoğanism: Continuities and Discontinuities in Turkey's Hegemonic State Ideology. *Middle East Critique*. 1-18, σελ. 5.

παρελθόν και την ισλαμική ταυτότητα της Τουρκίας θα μπορούσε να αυξήσει τη συμφιλίωση μεταξύ των κοσμικών και των παραδοσιακά θρησκευτικών τάξεων στην τουρκική κοινωνία, ενισχύοντας έτσι την εθνική συνοχή. Ωστόσο, για τη δυτικοποιημένη ελίτ, συμπεριλαμβανομένου ενός μεγάλου μέρους του σώματος αξιωματούχων, το αίσθημα απειλής υπονόμευσης του κοσμικού κράτους παραμένει έντονο και επιδεινώνεται από την υποψία ότι εξωτερικοί παράγοντες σχηματίζουν συμμαχία με ισλαμιστές για να αποδυναμώσουν την Κεμαλική Δημοκρατία.¹⁰³

Η εμπειρία της Τουρκίας με την πολυαρχία τα τελευταία 75 χρόνια έχει επηρεαστεί σημαντικά από στρατιωτικές επεμβάσεις, οι οποίες έχουν επηρεάσει το πολιτικό και νομικό σύστημα της χώρας. Ωστόσο, το ζήτημα της στρατιωτικής κηδεμονίας δεν είναι το μόνο πρόβλημα. Οι πολιτικές κυβερνήσεις έχουν επίσης εκμεταλλευτεί τα συνταγματικά και νομικά πλαίσια που έχουν θεσπιστεί από στρατιωτικούς ηγέμονες για να καταστείλουν τους πολιτικούς αντιπάλους και την πολιτική διαφωνία. Τα έκτακτα νομικά καθεστώτα, τα ειδικά ποινικά δικαστήρια και οι αντιτρομοκρατικοί νόμοι ήταν σταθερά χαρακτηριστικά του νομικού καθεστώτος της Τουρκίας κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής και πολιτικής διακυβέρνησης. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης ήταν ο κανόνας παρά η εξαίρεση, με την Τουρκία να κυβερνάται υπό καθεστώς εξαίρεσης για 41 από τα 79 χρόνια μεταξύ της ίδρυσης της Δημοκρατίας και της λήξης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην κουρδική περιοχή το 2002. Μη βίαιη πολιτική αντιπολίτευση, ειδικά όταν εκφράζεται από τους Κούρδους και τους αριστερούς, έχει σταθερά ποινικοποιηθεί ως τρομοκρατικές ή αυτονομιστικές πράξεις.¹⁰⁴

5.4 Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης - Απολυταρχισμός στην Τουρκία: Πώς το AKP Νομιμοποιεί τις Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων {Η Εποχή που ακολουθεί τις διαδηλώσεις του Πάρκου Gezi (2013) και το Αποτυχημένο πραξικόπημα (2016)}

Το 2002, οι κοινοβουλευτικές εκλογές στην Τουρκία γνώρισαν μια αξιοσημείωτη νίκη του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkinma Partisi, AKP), το οποίο έκτοτε διατηρεί αδιάκοπη την κυριαρχία του στη χώρα. Το κόμμα έχει περάσει από διάφορα στάδια, από το να θεωρείται (ειδικά στη «Δύση») ως «πρότυπο δημοκρατίας» για την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής έως την στροφή του προς την ανελευθερία και τελικά στην

¹⁰³ Tank, P. (2006). Dressing for the Occasion: Reconstructing Turkey's Identity?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6:4, 463-478, σελ. 474.

¹⁰⁴ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, 8:107, 107-150, σελ. 122.

κατάληξή του σε ένα ανταγωνιστικό νεοφιλελεύθερο αυταρχικό καθεστώς, ή ακόμη και σύμφωνα με τη γνώμη ορισμένων μελετητών, σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς. Ωστόσο, από το 2013, αν όχι νωρίτερα, αυτοί οι τελευταίοι χαρακτηρισμοί ισχύουν κυρίως για το πολιτικό σύστημα και όχι για το ίδιο το κόμμα. Στην πραγματικότητα, η πολιτική ηγεμονία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν έχει υποκαταστήσει το κόμμα. Η διακυβέρνηση του Ερντογάν χαρακτηρίζεται από την ισχυρή προσωπική εξουσία και ανεξέλεγκτη ισχύ, την οποία νομιμοποιεί μέσω μιας αφήγησης που επικεντρώνεται στις εσωτερικές κρίσεις της χώρας. Αυτό οδήγησε σε υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας, περιφρόνηση των θεσμών και στον πελατειακό χαρακτήρα διακυβέρνησης.¹⁰⁵

Το έτος 2013 σηματοδοτεί μία από τις πιο ταραγμένες περιόδους στην ιστορία του Τουρκικού κράτους.¹⁰⁶ Στις 27 Μαΐου 2013 ξεκίνησε μια εξέγερση από την Κωνσταντινούπολη και εξαπλώθηκε σε όλη την Τουρκία. Στην ανακοίνωση του κυβερνώντος κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) για την ανέγερση στην θέση του πάρκου Γκεζί ενός εμπορικού κέντρου με Οθωμανικό θεματικό χαρακτήρα, νέοι ακτιβιστές οργάνωσαν καθιστική διαμαρτυρία για να διασώσουν έναν από τους λίγους εναπομείναντες πράσινους χώρους της πόλης. Τις επόμενες ημέρες οι διαδηλώσεις κατεστάλησαν βιαιώς από τις αστυνομικές δυνάμεις.¹⁰⁷ Στην πρώτη φάση των διαμαρτυριών υπήρξε η περιβαλλοντική συνειδητοποίηση και σύμπραξη που οδήγησε τους ακτιβιστές να δράσουν συλλογικά, ωστόσο η σκληρή αντίδραση της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού Erdoğan οδήγησαν τις διαδηλώσεις σε μια νέα φάση, με στόχο την διεκδίκηση ελευθεριών.¹⁰⁸ Το κοινό χαρακτηριστικό των διαδηλωτών ήταν η αντίδραση στον αυξανόμενο αυταρχισμό του Ερντογάν και στον κοινωνικό του σχεδιασμό που αποσκοπούσε στην διαμόρφωση της ιδιωτικής σφαίρας των πολιτών με τρόπο που θα ταίριαζε στο νεοφιλελεύθερο και συντηρητικό μοντέλο ζωής που προωθούσε.¹⁰⁹ Σύμφωνα με έκθεση της ΜΚΟ «Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας»¹¹⁰ (TİHV - Türkiye İnsan Hakları Vakfı) υπήρξαν διαδηλωτές που βασανίστηκαν και υποβλήθηκαν σε σκληρή και απάνθρωπη μεταχείριση. Από τις 31

¹⁰⁵ Christofis, N., (2023). Kemalism vs Erdoğanism: Continuities and Discontinuities in Turkey's Hegemonic State Ideology. *Middle East Critique*. 1-18, σελ. 1.

¹⁰⁶ Gençoğlu, F. (2016). Gezi park protests in Turkey: from 'enough is enough' to counter-hegemony, *Turkish studies*, 17:2, 272-294, σελ. 272.

¹⁰⁷ White, J. (2014). *Muslim Nationalism and the New Turks*, Princeton University Press, Πρίνστον και Οξφόρδη, σελ. 197.

¹⁰⁸ Ete, H., Taştan, C. (2013). *Gezi Eylemleri: Kurgu ile Gerçeklik Arasında*, SETA, σελ. 83

¹⁰⁹ White, J. ο.π., σελ. 203.

¹¹⁰ Το Human Rights Foundation of Turkey είναι μία οργάνωση στην Τουρκία που έχει δεσμευτεί να περιθάλπει τους επιζώντες βασανιστηρίων και να καταγράφει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε καθημερινά δελτία, μηνιαίες και ετήσιες ειδικές εκθέσεις.

Μαΐου έως τις 30 Αυγούστου 2013, 297 άτομα που ισχυρίστηκαν ότι βασανίστηκαν κατά τη διάρκεια της διαμαρτυρίας Gezi (121 γυναίκες και 175 άνδρες) υπέβαλαν αίτηση στα Κέντρα Θεραπείας και Αποκατάστασης του ΤΙΗΝ.¹¹¹ Την ίδια χρονιά, το δεύτερο βήμα στη διαδικασία της δημοκρατικής αποσύνθεσης ήταν το σκάνδαλο διαφθοράς της 17ης Δεκεμβρίου. Η κυβέρνηση του ΑΚΡ κλονίστηκε όταν μια έρευνα για τη διαφθορά κατηγόρησε υψηλόβαθμους πολιτικούς και γραφειοκράτες από το στενότερο περιβάλλον του Ερντογάν ότι εμπλέκονται σε δίκτυο διαφθοράς.¹¹² Ο Ερντογάν απέρριψε τα στοιχεία διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των ηχογραφήσεων, ως κατασκευάσματα από στοιχεία ενός «παράλληλου κράτους» που αποτελείται από οπαδούς του Κινήματος¹¹³ Φετουλάχ Γκιουλέν. Η κυβέρνηση απέλυσε τους εισαγγελείς που συμμετείχαν στην έρευνα καθώς και πολλούς υψηλόβαθμους αρχηγούς της αστυνομίας και άλλαξε τους διαδικαστικούς κανονισμούς στο αστυνομικό σώμα, αναγκάζοντας τους αξιωματικούς να ενημερώσουν τους ανωτέρους να σταματήσουν παρόμοιες, δυνητικά εν εξελίξει έρευνες για διαφθορά.¹¹⁴

Ωστόσο, το πιο κρίσιμο ορόσημο στη διαδικασία αντίστροφου εκδημοκρατισμού της Τουρκίας ήταν χωρίς αμφιβολία η απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος που έλαβε χώρα στις 15 Ιουλίου 2016. Η καταστολή της απόπειρας πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016 είχε ως αποτέλεσμα 234 θανάτους και 2192 τραυματίες στην Τουρκία.¹¹⁵ Το θλιβερό ιστορικό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Τουρκίας έφτασε σε νέο χαμηλό το 2016. Ο Πρόεδρος Ερντογάν ισχυρίστηκε ότι το Κίνημα Γκιουλέν βρισκόταν πίσω από το πραξικόπημα και ότι η πολιτική διαφωνία των μελών του παρουσίαζε σοβαρό κίνδυνο για την ασφάλεια. Λόγω των ύποπτων διασυνδέσεών τους με το (αντιεξουσιαστικό) Κίνημα Γκιουλέν και τους αντιπολιτευόμενους, ιδιαίτερα τους Κούρδους και άλλες εθνικές μειονότητες, η τουρκική κυβέρνηση ξεκίνησε μια από τις πιο σημαντικές πρόσφατες εκκαθαρίσεις στο προσωπικό του δημοσίου.¹¹⁶

¹¹¹ Human Rights Foundation of Turkey. (2016). Alternative Report to the United Nations Committee Against Torture for its Consideration of the 4th Periodic Report of Turkey, σελ. 10.

¹¹² Puddington, A. (2014). Freedom in The World 2014: The Democratic Leadership Gap. Freedom House. σελ. 710.

¹¹³ Το Κίνημα Γκιουλέν είναι ένα διεθνικό ισλαμικό κοινωνικό και θρησκευτικό κίνημα εμπνευσμένο από τις διδασκαλίες του Φετουλάχ Γκιουλέν. Έχει σημαντική παρουσία στην Τουρκία και λειτουργεί σχολεία, επιχειρήσεις και μέσα ενημέρωσης σε όλο τον κόσμο. Το κίνημα Γκιουλέν έχει αποτελέσει αντικείμενο διαμάχης, ιδιαίτερα στην Τουρκία. Αν και κυβέρνηση ΑΚΡ συνεργάστηκε στο παρελθόν με το κίνημα, ωστόσο τα τελευταία χρόνια κατηγόρησε το κίνημα ότι προσπαθεί να διεισδύσει σε κρατικούς θεσμούς και να επηρεάσει την πολιτική.

¹¹⁴ Puddington, A. (2015). Freedom in The World 2015: Discarding Democracy A Return to the Iron Fist. Freedom House. σελ. 695.

¹¹⁵ Avincan, K., Aydin, H., Ersoy, E. (2023): 'Us vs. Them': Stigma, discrimination, social exclusion and human rights violations in Erdogan's Turkey, *Journal of Contemporary European Studies*, 31:4, σελ. 4.

¹¹⁶ Avincan, K., Aydin, H., Ersoy, E. (2023): 'Us vs. Them': Stigma, discrimination, social exclusion and human rights violations in Erdogan's Turkey, *Journal of Contemporary European Studies*, 31:4, σελ. 13.

Πραγματοποιήθηκαν μαζικές εκκαθαρίσεις στις ένοπλες δυνάμεις, στο δικαστικό σώμα και σε άλλους κρατικούς θεσμούς με στόχο την εξάλειψη τυχόν προκλήσεων στην κοινωνική εξουσία και τη φίμωση όλων των αντιτιθέμενων φωνών. Η τουρκική κυβέρνηση απέλυσε ή ανέστειλε περισσότερους από 60.000 αστυνομικούς και στρατιωτικούς και περίπου 125.000 δημόσιους υπαλλήλους. Απέλυσε το ένα τρίτο του δικαστικού σώματος και συνέλαβε ή φυλάκισε περισσότερους από 90.000 πολίτες. Η καταστολή δεν περιορίστηκε σε άτομα, καθώς περισσότερες από 1.500 μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν κλείσει με το πρόσχημα των κατηγοριών που σχετίζονται με την τρομοκρατία, κυρίως για τις υποτιθέμενες διασυνδέσεις τους με τα κινήματα Γκιουλέν και PKK.¹¹⁷

Μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, κηρύχθηκε κατάσταση έκτακτης ανάγκης στις 20 Ιουλίου 2016, η οποία επιβλήθηκε για περίπου δύο χρόνια. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης έδωσε στον Πρωθυπουργό και το υπουργικό του συμβούλιο την εξουσία να κυβερνούν με διατάγματα, παρακάμπτοντας ουσιαστικά τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες. Σε αυτή τη διαδικασία, εκδόθηκαν συνολικά 37 νόμοι έκτακτων διαταγμάτων.¹¹⁸ Με αυτά τα διατάγματα έγιναν ριζικές αλλαγές σε χιλιάδες νόμους. Ο Ερντογάν χρησιμοποίησε την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος ως μηχανισμό για να αναστείλει το ισχύον σύνταγμα, να καταχραστεί την εξουσία του νομοθετικού σώματος και να μεταβεί σε ένα αυταρχικό προεδρικό σύστημα.¹¹⁹ Ως ένα από τα πρώτα διατάγματα που εκδόθηκε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου παρέτεινε την περίοδο της προφυλάκισης από τέσσερις σε τριάντα ημέρες. Το γεγονός αυτό ήγειρε ανησυχία για περαιτέρω υπονόμευση της προστασίας έναντι πράξεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης καθώς και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Πολυάριθμες άλλες διατάξεις στα έκτακτα διατάγματα της Τουρκίας ανέστειλαν κρίσιμα μέτρα προστασίας κατά των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της άρσης της προστασίας της δίκαιης δίκης.¹²⁰ Μέσα σε ένα χρόνο από την απόπειρα πραξικοπήματος, περισσότεροι από 150.000 άνθρωποι αντιμετώπισαν νομική δίωξη για ισχυρισμούς που σχετίζονται με την τρομοκρατία και περισσότερα από 50.000 άτομα κρατήθηκαν μόνο το 2016 και το 2017. Ο τουρκικός θεσμός της δημοκρατίας υπέστη σοβαρό πλήγμα ως αποτέλεσμα των διώξεων του Ερντογάν, οδηγώντας σε σοβαρές συνέπειες για

¹¹⁷ United States Department of State - Bureau of Democracy Human Rights and Labor. 2021. Turkey 2020 Human Rights Report, σελ. 1.

¹¹⁸ Το πρώτο, νομοθετικό διάταγμα αριθ. 667, δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ της 23ης Ιουλίου 2016, και το τελευταίο, το νομοθετικό διάταγμα αρ. 703, δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ της 9ης Ιουλίου 2018.

¹¹⁹ Avincan, K., Aydin, H., Ersoy, E. (2023): 'Us vs. Them': Stigma, discrimination, social exclusion and human rights violations in Erdogan's Turkey, *Journal of Contemporary European Studies*, 31:4, σελ 4-5.

¹²⁰ Journalists and Writers Foundation Report. Post-Coup Turkey: State Of Emergency, Torture and Impunity, σελ. 5.

φοιτητές, διανοούμενους, πολιτικούς αντιπάλους και επικριτές που απολύθηκαν, βασανίστηκαν, κακοποιήθηκαν και τραυματίστηκαν κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.¹²¹

Η επικράτηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης αυξήθηκε σημαντικά, εξελισσόμενη σε μια μεθοδική και θεσμοθετημένη πρακτική που η κυβέρνηση υιοθέτησε ως επίσημη πολιτική της. Πολυάριθμες αναφορές έχουν επιβεβαιώσει την ανησυχητική πραγματικότητα ότι τα άτομα που κρατούνται στα κέντρα κράτησης και τις φυλακές της Τουρκίας έχουν υποστεί όχι μόνο βασανιστήρια και κακομεταχείριση, αλλά και διάφορες μορφές καταχρηστικής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Δυστυχώς, αυτές οι πράξεις έχουν γίνει το κυρίαρχο πρότυπο και όχι μεμονωμένα περιστατικά μετά την 15η Ιουλίου 2016.¹²²

Σύμφωνα με την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για το έτος 2016, μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, υπήρξαν πολυάριθμες περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης ατόμων που ήταν ύποπτα για εμπλοκή. Η έκθεση κατέγραψε περιπτώσεις άγριων ξυλοδαρμών, σεξουαλικής επίθεσης, απειλών βιασμού, ακόμη και περιστατικών βιασμού, καθώς σημαντικός αριθμός ανθρώπων συνελήφθη και κρατήθηκε τόσο σε επίσημες όσο και σε ανεπίσημες αστυνομικές εγκαταστάσεις κράτησης.¹²³ Τα βασανιστήρια έγιναν τόσο ανεκτά από την τουρκική κυβέρνηση, που το 9ο άρθρο του έκτακτου διατάγματος που θεσπίστηκε στις 23 Ιουλίου 2016 ανέφερε ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι που υπηρετούσαν κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης δεν είχαν καμία νομική, διοικητική, οικονομική ή ποινική ευθύνη για τις πράξεις τους. Κατά συνέπεια, πολλές ποινικές υποθέσεις εναντίον φερόμενων δραστών για βασανιστήρια απορρίφθηκαν από τους εισαγγελείς και οι δικαστές αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν ισχυρισμούς για βασανιστήρια κατά τη διάρκεια της δίκης. Ακόμη, η τουρκική κυβέρνηση επέβαλε περιορισμούς στις δραστηριότητες και τις επισκέψεις διεθνών οργανισμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα. Παρά τους πολυάριθμους ισχυρισμούς για βασανιστήρια, η κυβέρνηση αρνήθηκε κατηγορηματικά αυτούς τους ισχυρισμούς και αγνόησε τα πορίσματα της έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων. Επιπλέον, δεν δημιουργήθηκε κανένα αποτελεσματικό όργανο διερεύνησης ή καθεστώς επιθεώρησης για την αντιμετώπιση περιπτώσεων βασανιστηρίων,

¹²¹ Ak, V. (2022). The change of legal system and human rights violations in Turkey after the coup attempt on July 15, 2016. 121-135, σελ. 130.

¹²² International Association for Human Rights Advocacy in Geneva. 2021. Submission to the Human Rights Committee 132nd Session (June 28 2021-July 23 2021). σελ. 14-15.

¹²³ Amnesty International Report 2016/17: The state of the world's human rights, σελ 369.

κακομεταχείρισης και συνθηκών στα κέντρα κράτησης, παρά την πληθώρα καταγγελιών σχετικά με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹²⁴

Μετά από μια δήμερη αποστολή στην Τουρκία στα τέλη του 2016, ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή ταπεινωτικές μεθόδους μεταχείρισης ή τιμωρίας εξέφρασε την ανησυχία του για τη σημαντική αποσύνδεση μεταξύ πολιτικής και πραγματικότητας. Διαπίστωσε ότι τα σαρωτικά μέτρα ασφαλείας δημιουργούν ένα κλίμα που ευνοεί τα βασανιστήρια, τα οποία, σε συνδυασμό με την ατιμωρησία, υπονομεύουν κάθε πρόοδο προς την πρόληψη και την εξάλειψη των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) πραγματοποίησε ad hoc επίσκεψη στην Τουρκία από τις 29 Αυγούστου έως τις 6 Σεπτεμβρίου 2016 για να εξετάσει τη μεταχείριση και τις συνθήκες όσων κρατούνται σε σχέση με την απόπειρα πραξικοπήματος. Η CPT έχει πραγματοποιήσει αρκετές επισκέψεις στην Τουρκία στο παρελθόν και οι εκθέσεις αυτών των αποστολών έχουν εγκριθεί για δημοσίευση από την κυβέρνηση. Ωστόσο, μέχρι στιγμής η κυβέρνηση δεν έχει επιτρέψει τη δημοσίευση της έκθεσης του 2016.¹²⁵ Τον επόμενο χρόνο, η κυβέρνηση επέτρεψε την δημοσίευση της περιοδικής έκθεσης της CPT. Κατά τη διάρκεια επίσκεψης από τις 10 έως τις 23 Μαΐου 2017, η CPT έλαβε πολυάριθμους ισχυρισμούς για σωματική κακομεταχείριση από αστυνομικούς και αξιωματικούς της χωροφυλακής στην Κωνσταντινούπολη και τη νοτιοανατολική Τουρκία. Αυτοί οι ισχυρισμοί περιλάμβαναν υπερβολική χρήση βίας κατά τη σύλληψη, ξυλοδαρμούς κατά τη μεταφορά και κακομεταχείριση εντός των υπηρεσιών επιβολής του νόμου. Η CPT επέκρινε επίσης το σύστημα ιατρικών ελέγχων, δηλώνοντας ότι διενεργούνταν συχνά με την παρουσία αξιωματούχων επιβολής του νόμου, η οποία απέτρεπε τους κρατούμενους από το να αναφέρουν κακομεταχείριση. Υπήρχαν ισχυρισμοί για απειλές από αστυνομικούς, πιέσεις στους γιατρούς να μην καταγράφουν τραυματισμούς και ανεπαρκείς σωματικές εξετάσεις κατά τη διάρκεια ιατρικών ελέγχων σε αστυνομική κράτηση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ιατρικές εκθέσεις που έλαβε η αστυνομία δεν αντανακλούσαν την παρουσία τραυματισμών που παρατηρήθηκαν από τους γιατρούς της αντιπροσωπείας. Επιπλέον, κρατούμενοι

¹²⁴ Aydin, H., Avincan, K. (2020) Intellectual crimes and serious violation of human rights in Turkey: a narrative inquiry, *The International Journal of Human Rights*, 24:8, 1127-1155, σελ. 1130-1131.

¹²⁵ Freedom from Torture. (2017). *Torture in Turkey: Past, Present and Future*, Report. σελ.4.

ισχυρίστηκαν ότι οι αστυνομικοί έλαβαν ιατρικές γνωματεύσεις χωρίς την παρουσία ή τη συγκατάθεσή τους.¹²⁶

Το κυβερνών ΑΚΡ ήρθε στην εξουσία με την υποστήριξη ανθρώπων που ψήφισαν υπέρ του κόμματος για διάφορους πολιτιστικούς και πραγματιστικούς λόγους. Ταυτόχρονα, πολλοί από αυτούς τους ανθρώπους ένιωσαν ότι ήταν από τα κύρια θύματα του παλιού αυταρχισμού, τον οποίο το ΑΚΡ υποσχέθηκε να διαλύσει. Ωστόσο, μια νέα μορφή αυταρχισμού ξεκίνησε να εμφανίζεται με την άνοδο του ΑΚΡ, θέτοντας μια πρόκληση για τους μελετητές να κατανοήσουν και να ορίσουν πλήρως. Με βάση τις μεταβατικές θεωρίες, οι ενδείξεις αυταρχικής διακυβέρνησης θεωρήθηκαν αρχικά ως απομεινάρια του προηγούμενου αυταρχικού καθεστώτος (κοινώς αναφέρεται ως κεμαλικό), το οποίο η Τουρκία αναμενόταν να αντιμετωπίσει κατά τη φάση εδραίωσης του δημοκρατικού της συστήματος.¹²⁷ Αν και οι προσπάθειες για την κατάρριψη των μύθων γύρω από τον Μουσταφά Κεμάλ και τον Κεμαλισμό, καθώς και τους θεσμούς του, ήταν συνεχείς και επίμονες, η χώρα δεν έχει ακόμη υποστεί τον δημοκρατικό μετασχηματισμό που είχε υποσχεθεί. Αντίθετα, επανήλθε στις πρακτικές του παλαιού κεμαλικού καθεστώτος, απηχώντας το σύνθημα «Tek Millet, Tek Parti, Tek ef» (ένα έθνος, ένα κόμμα, ένας ηγέτης).¹²⁸ Το πραξικόπημα του Ιουλίου 2016 όχι μόνο ενέτεινε μια ήδη μακροχρόνια κρίση, αλλά ενέτεινε επίσης το χάσμα μέσα στην κοινωνία μέσω πρόσθετων αντιδημοκρατικών ενεργειών κατά ατόμων που θεωρούνται απειλές για το κράτος, όπως Κούρδοι, ακαδημαϊκοί, δημοσιογράφοι, Γκιουλενιστές και άλλοι. Ο πολιτικός έλεγχος που ασκεί ο Ερντογάν αποδεικνύεται περαιτέρω από την αποκάλυπτη υποστήριξη που έλαβε από τους ανώτατους στρατιωτικούς αξιωματούχους, υποδηλώνοντας τη διστακτικότητα του τουρκικού στρατού να ευθυγραμμιστεί με οποιαδήποτε συγκεκριμένη παράταξη.¹²⁹

¹²⁶ CPT/Inf (2020) 22. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 10 to 23 May 2017.

¹²⁷ Somer, M. (2016). Understanding Turkey's democratic breakdown: old vs. new and indigenous vs. global authoritarianism. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16:4, 481-503, σελ. 486.

¹²⁸ Christofis, N. (2023). Kemalism vs Erdoğanism: Continuities and Discontinuities in Turkey's Hegemonic State Ideology. *Middle East Critique*. 1-18, σελ 15.

¹²⁹ Christofis, N. (2018). The AKP's "Yeni Türkiye": Challenging the Kemalist Narrative?. *Mediterranean Quarterly*, 29:3, 11-32, σελ. 17.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. - Υποθέσεις σύμφωνα με το Άρθρο 3 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ως μέλος του ΣτΕ, η Τουρκία έχει νομική υποχρέωση να προασπίζει το κράτος δικαίου, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στις κυβερνητικές αποφάσεις της. Επιπλέον, η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να τηρεί τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ όταν σημειώνονται παραβιάσεις αυτών των αρχών εντός της δικαιοδοσίας της.¹³⁰ Τα χειρότερα κρούσματα κρατικής βίας στην ιστορία της σημειώθηκαν αφότου η Τουρκία αναγνώρισε τον μηχανισμό ατομικής προσφυγής του ΕΔΔΑ το 1987 και την υποχρεωτική δικαιοδοσία το 1990. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι παραβιάσεις στην κουρδική περιοχή είχαν κλιμακωθεί σε βαθμό θηριωδίας, αναδεικνύοντας τη σημαντική ισχύ του ΕΔΔΑ ως περιφερειακού δικαστηρίου.¹³¹

6.1 Υποθέσεις ΕΔΔΑ και Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης στην Τουρκία

Στην υπόθεση *Aksoy v. Turkey* ο προσφεύγων τέθηκε υπό κράτηση στις 2 Νοεμβρίου 1992 μαζί με 13 άλλους, με την κατηγορία της παροχής βοήθειας, συνέργειας και συμμετοχής στο ΡΚΚ.¹³² Από το 1985 περίπου, σοβαρές αναταραχές μαίνονταν στη Νοτιοανατολική Τουρκία μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας και των μελών του ΡΚΚ. Κατά τη στιγμή της εξέτασης της υπόθεσης από το Δικαστήριο, δέκα από τις έντεκα επαρχίες της νοτιοανατολικής Τουρκίας είχαν υποβληθεί από το 1987 σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης.¹³³ Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα του Mardin, υπέστη κακομεταχείριση με διάφορους τρόπους. Συγκεκριμένα, τη δεύτερη ημέρα κράτησης τον έγδυσαν, του έδεσαν τα χέρια πίσω από την πλάτη του και τον κρέμασαν με τρόπο που συνήθως αναφέρεται ως «παλαιστινιακό κρέμασμα». Ενώ βρισκόταν κρεμασμένος, οι αστυνομικοί συνέδεσαν ηλεκτρόδια στα γεννητικά του όργανα και τον περιέλουζαν με νερό ενώ του έκαναν ηλεκτροσόκ. Κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων, τα οποία διήρκεσαν περίπου τριάντα πέντε λεπτά, τον κράτησαν με δεμένα τα μάτια. Τις επόμενες δύο ημέρες, φέρεται να ξυλοκοπήθηκε επανειλημμένα σε μεσοδιαστήματα δύο ωρών ή μισής ώρας. Τα

¹³⁰ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ. 111.

¹³¹ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ.109-110.

¹³² ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §12.

¹³³ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §8-9.

βασανιστήρια κράτησαν τέσσερις ημέρες.¹³⁴ Στην υπόθεση ενώπιον του ΕΔΔΑ, παρά τον ισχυρισμό της κυβέρνησης ότι η κακομεταχείριση ήταν αβάσιμη, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι ο αιτών είχε βασανιστεί.¹³⁵ Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι ο προσφεύγων υποβλήθηκε σε «παλαιστινιακό κρέμασμα». Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, αυτή η μεταχείριση θα μπορούσε να έχει επιβληθεί μόνο σκόπιμα. Πράγματι, θα χρειαζόταν μια ορισμένη προετοιμασία και προσπάθεια για την πραγματοποίησή της. Φαίνεται ότι η διαχείρισή του έγινε με σκοπό τον εξαναγκασμό ομολογίας ή την λήψη πληροφοριών από τον προσφεύγοντα. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι αυτή η μεταχείριση ήταν τόσο σοβαρή και σκληρή που μπορεί να περιγραφεί μόνο ως βασανιστήριο.¹³⁶ Αναφέρεται επίσης στην απόφαση ότι ακόμη και στις πιο δύσκολες περιστάσεις, όπως η καταπολέμηση της οργανωμένης τρομοκρατίας και του εγκλήματος, η Σύμβαση απαγορεύει με απόλυτους όρους τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, ακόμη και σε περίπτωση δημόσιας έκτακτης ανάγκης που απειλεί την ακεραιότητα του έθνους.¹³⁷ Μετά την αποδοχή των γεγονότων της Επιτροπής, κατέστη προφανές ότι ένα σημαντικό ζήτημα προέκυψε σύμφωνα με το άρθρο 3 σε περιπτώσεις όπου ένα κράτος αμελεί να παράσχει αξιόπιστη αιτιολόγηση για την εμφάνιση τραυματισμών που υπέστη ένα άτομο που ήταν αρχικά καλά στην υγεία του όταν τέθηκε υπό κράτηση από την αστυνομία, αλλά κατά την αποφυλάκιση διαπιστώθηκε ότι έχει τραυματιστεί.¹³⁸

Στην υπόθεση *Aydın v. Turkey*, (1997) ήταν η πρώτη φορά που το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι μια πράξη βιασμού από δημόσιους υπαλλήλους ή άλλο πρόσωπο που ενεργεί υπό επίσημη ιδιότητα συνιστά μια μορφή βασανιστηρίων. Αυτή η απόφαση ορόσημο άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο τα διεθνή ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ερμήνευαν τις πράξεις βιασμού και σεξουαλικής κακοποίησης και τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζονται οι ισχυρισμοί για τέτοιες πράξεις. Η *Şükran Aydın* ήταν 17 ετών όταν μια ομάδα χωροφυλάκων έφτασε στο χωριό της. Τέσσερα μέλη της ομάδας εμφανίστηκαν στο σπίτι της οικογένειάς της και τους ρώτησαν για πρόσφατες επισκέψεις μελών του PKK στο σπίτι τους. Αφού υποβλήθηκαν σε απειλές και προσβολές, η *Şükran* και η οικογένειά της απομακρύνθηκαν βίαια από το σπίτι τους και οδηγήθηκαν στην πλατεία του χωριού όπου κρατούνταν και άλλοι χωρικοί και ύστερα οδηγήθηκαν στο αρχηγείο της χωροφυλακής του *Derik*. Η *Şükran* χωρίστηκε από την οικογένειά της. Για περισσότερες από τρεις ημέρες ξυλοκοπήθηκε άγρια,

¹³⁴ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §13-14.

¹³⁵ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §58.

¹³⁶ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §64.

¹³⁷ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §62.

¹³⁸ ΕΔΔΑ, *Aksoy v. Turkey*, §61.

την έγδυσαν, την ψέκασαν με κρύο νερό από πίδακες υψηλής πίεσης ενώ την περιδίνονταν σε ελαστικό. Οδηγήθηκε, ντυμένη αλλά με δεμένα μάτια, σε μια αίθουσα ανακρίσεων όπου ένας άνδρας με στρατιωτική ενδυμασία της έβγαλε βίαια τα ρούχα και τη βίασε.¹³⁹ Πριν από την απόφαση του Δικαστηρίου, η Επιτροπή είχε ήδη τονίσει στην εκτίμησή της ότι η πράξη του βιασμού, μια ιδιαίτερα αποτρόπαια πράξη, που επηρεάζει τόσο στη σωματική όσο και στην ηθική ακεραιότητα του θύματος, επιδεινώθηκε περαιτέρω σε αυτή την περίπτωση. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι ο δράστης κατείχε θέση εξουσίας στο θύμα, το οποίο ήταν ήδη σε ευάλωτη κατάσταση τόσο ως κρατούμενη όσο και ως ανήλικη.¹⁴⁰ Το Δικαστήριο συμφώνησε με το επιχείρημα ότι οι διάφορες πράξεις σωματικής και ψυχικής βίας, συμπεριλαμβανομένου του σκληρού βιασμού που βίωσε η κοπέλα, θεωρήθηκαν βασανιστήρια. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες στην περιοχή, η αστυνομία κλήθηκε να αντλήσει πληροφορίες, αποδεικνύοντας έτσι ότι η ταλαιπωρία που προκλήθηκε στην αιτούσα είχε τους ίδιους στόχους.¹⁴¹ Ο απόλυτος και αδιαπραγμάτευτος χαρακτήρας αυτής της απαγόρευσης σημαίνει ότι δεν μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο ακόμη και σε καταστάσεις που αφορούν την εθνική ασφάλεια. Αυτό είναι σημαντικό γιατί καθιερώνει μια καθολικά εφαρμόσιμη αρχή που όχι μόνο λαμβάνει υπόψη τη σοβαρότητα και τη σκληρότητα της ίδιας της πράξης, αλλά λαμβάνει επίσης υπόψη το πλαίσιο και τον σκοπό πίσω από αυτήν προκειμένου να καθοριστεί εάν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πράξη βασανιστηρίων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το γεγονός ότι η πράξη διαπράχθηκε από κυβερνητικούς εκπροσώπους σε βάρος ατόμου που στερήθηκε την ελευθερία του και τελούσε υπό την κράτησή τους, προσθέτει στη σοβαρότητα του αδικήματος.¹⁴²

¹³⁹ LSE, *Aydin v. Turkey*, Τελευταία πρόσβαση 18/11/2023, <https://blogs.lse.ac.uk/vaw/landmark-cases/a-z-of-cases/aydin-v-turkey/>.

¹⁴⁰ ΕΔΔΑ, *Aydin v. Turkey*, §78-79 : «The Commission concluded that the deliberate ill-treatment inflicted on her by being beaten, being placed in a tyre, and hosed with pressurised water, combined with the humiliation of being stripped naked, fell clearly within the scope of the prohibition of article 3. The Commission also found that rape committed by an official or person in authority on a detainee must be regarded as treatment or punishment of an especially severe kind. Such an offence struck at the heart of the victim's physical and moral integrity and had to be characterised as a particularly cruel form of ill-treatment involving acute physical and psychological suffering.

¹⁴¹ ΕΔΔΑ, *Aydin v. Turkey*, §85 «The applicant and her family must have been taken from their village and brought to Derik gendarmerie headquarters for a purpose, which can only be explained on account of the security situation in the region [...] and the need of the security forces to elicit information. The suffering inflicted on the applicant during the period of her detention must also be seen as calculated to serve the same or related purposes».

¹⁴² ΕΔΔΑ, *Aydin v. Turkey*, §84, «The applicant was also subjected to a series of particularly terrifying and humiliating experiences while in custody at the hands of the security forces at Derik gendarmerie headquarters having regard to her sex and youth and the circumstances under which she was held. She was detained over a period of three days during which she must have been bewildered and disoriented by being kept blindfolded, and in a constant state of physical pain and mental anguish brought on by the beatings administered to her during questioning and by the apprehension of what would happen to her next. She was also paraded naked in

Στην υπόθεση *Salman v. Turkey* (2000), η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι ο σύζυγός της υποβλήθηκε σε μεταχείριση που ισοδυναμούσε με πράξεις βασανιστηρίων ενώ βρισκόταν υπό κράτηση στη Διεύθυνση Ασφαλείας των Αδάνων. Βασίστηκε στα σημάδια στα πόδια και τους αστραγάλους του, που έδειχναν ότι είχε υποβληθεί σε φάλαγγα. Είχε επίσης δεχθεί ένα χτύπημα στο στήθος αρκετά δυνατό ώστε να σπάσει το στέρνο. Καμία άλλη εύλογη εξήγηση για τα τραύματα στο σώμα του δεν είχε δοθεί από τις αρχές. Υποστήριξε περαιτέρω ότι ο ισχυρισμός ότι είχε βασανιστεί δεν είχε ποτέ ερευνηθεί σωστά από τις αρχές, κατά παράβαση της διαδικαστικής πτυχής του άρθρου 3 της Σύμβασης.¹⁴³ Η κυβέρνηση αρνήθηκε ότι υπήρχαν σημάδια βασανιστηρίων που αποκαλύφθηκαν από τα ιατρικά στοιχεία. Αμφισβήτησαν επίσης ότι υπήρχαν παραλείψεις στην έρευνα.¹⁴⁴ Μετά από εξέταση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εξήγηση της κυβέρνησης για τα σημάδια και τους τραυματισμούς που ανακαλύφθηκαν στο σώμα του Agit Salman μετά τη κράτηση δεν ήταν πειστική. Επιπλέον, οι μώλωπες και το πρήξιμο στο αριστερό του πόδι, μαζί με τις εκδορές στον αριστερό του αστράγαλο, ευθυγραμμίζονταν με την τεκμηριωμένη χρήση της φάλαγγας ως συνήθους μορφής κακομεταχείρισης στη Διεύθυνση Ασφαλείας των Αδάνων, όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των βασανιστηρίων. Αυτοί οι τραυματισμοί ήταν απίθανο να συνέβησαν κατά λάθος. Επιπλέον, ο μώλωπας στο στήθος του ήταν περισσότερο συνεπής με ένα εσκεμμένο χτύπημα παρά με μια απλή πτώση. Εφόσον η κυβέρνηση δεν παρείχε καμία εξήγηση για αυτούς τους τραυματισμούς, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι είναι αποτέλεσμα κακομεταχείρισης για την οποία ευθύνονται οι αρχές.¹⁴⁵ Το Δικαστήριο έχοντας υπόψη τη φύση και τον βαθμό της κακομεταχείρισης (φάλαγγα και χτύπημα στο στήθος) και τα ισχυρά συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από τα στοιχεία που συνέβησαν κατά την ανάκριση σχετικά με την ύποπτη συμμετοχή του Agit Salman σε δραστηριότητες του PKK, διαπίστωσε ότι οι βάνανυες πράξεις στις οποίες υποβλήθηκε, μπορεί να χαρακτηριστούν ως βασανιστήρια.¹⁴⁶

Το ΕΔΔΑ έχουν επίσης απασχολήσει υποθέσεις αναγκαστικής εξαφάνισης ατόμων τα οποία κρατούνταν χωρίς εγγραφή από κυβερνητικούς αξιωματούχους ή από άτομα που ενεργούν για λογαριασμό τους. Οι μη καταγεγραμμένες πρακτικές κράτησης έχουν συχνά ως αποτέλεσμα οι αρχές να σιωπούν για την τύχη τους. Το εν λόγω δικαστήριο έλαβε την πρώτη

humiliating circumstances thus adding to her overall sense of vulnerability and on one occasion she was pummelled with high-pressure water while being spun around in a tyre».

¹⁴³ ΕΔΔΑ, *Salman v. Turkey*, §111.

¹⁴⁴ ΕΔΔΑ, *Salman v. Turkey*, §112.

¹⁴⁵ ΕΔΔΑ, *Salman v. Turkey*, §113.

¹⁴⁶ ΕΔΔΑ, *Salman v. Turkey*, §115.

απόφαση για το θέμα στην υπόθεση Kurt v. Turkey (1998). Στην υπόθεση, η μητέρα του Üzeyir Kurt υπέβαλε στην Επιτροπή αίτηση για λογαριασμό της ίδιας και για λογαριασμό του γιου της, ο οποίος, όπως ισχυρίστηκε, εξαφανίστηκε υπό συνθήκες που ενέπλεκαν την ευθύνη του εναγόμενου κράτους.¹⁴⁷ Από τις 23 έως τις 25 Νοεμβρίου 1993 οι δυνάμεις ασφαλείας, αποτελούμενες από χωροφύλακες πραγματοποίησαν επιχείρηση στο χωριό Ağilli. Οι χωρικοί αφού ενημερώθηκαν ότι είχαν μια εβδομάδα για να εκκενώσουν το χωριό κατέφυγαν στο Bismil.¹⁴⁸ Στις 30 Νοεμβρίου 1993 η προσφεύγουσα υπέβαλε μια αναφορά στον εισαγγελέα της περιοχής Bismil και ανέφερε ότι ο γιος της είχε τεθεί υπό κράτηση μετά από συμπλοκή μεταξύ των χωροφυλάκων και του PKK στο χωριό της και ότι ανησυχούσε για την τύχη του. Ζήτησε να ενημερωθεί για την τύχη του. Την ίδια ημερομηνία, ο εισαγγελέας διαβίβασε την αναφορά στην περιφερειακή διοίκηση χωροφυλακής για την παροχή των πληροφοριών. Η διοίκηση της χωροφυλακής της περιοχής σημείωσε χειρόγραφα στην αναφορά την ίδια μέρα ότι δεν ήταν αλήθεια ότι ο Üzeyir Kurt είχε τεθεί υπό κράτηση και ότι υποτίθεται μπορεί να είχε απαχθεί από το PKK.¹⁴⁹ Ωστόσο, η προσφεύγουσα ήταν μάρτυρας της κράτησής του από τις αρχές με τα ίδια της τα μάτια και η μη εμφάνισή του από εκείνη την τελευταία φορά που τον είδε την έκανε να φοβάται για την ασφάλειά του. Ωστόσο, ο εισαγγελέας δεν έλαβε σοβαρά υπόψη την καταγγελία της, προτιμώντας αντ' αυτού να εκμεταλλευτεί την υπόθεση των χωροφυλάκων ότι ο γιος της είχε απαχθεί από το PKK. Ως αποτέλεσμα, η γυναίκα έμεινε με την αγωνία να γνωρίζει ότι ο γιος της είχε τεθεί υπό κράτηση και ότι υπάρχει παντελής απουσία επίσημης ενημέρωσης για την μετέπειτα τύχη του.¹⁵⁰ Η Επιτροπή έκρινε ότι η αβεβαιότητα, η αμφιβολία και η ανησυχία που υπέστη η αιτούσα για παρατεταμένη και συνεχή χρονική περίοδο της προκάλεσαν σοβαρή ψυχική δυσφορία και αγωνία. Λαμβάνοντας υπόψη το συμπέρασμά της ότι η εξαφάνιση του γιου της καταλογιζόταν στις αρχές, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι είχε υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3.¹⁵¹

¹⁴⁷ ΕΔΔΑ, Kurt v. Turkey, §8.

¹⁴⁸ ΕΔΔΑ, Kurt v. Turkey, §14.

¹⁴⁹ ΕΔΔΑ, Kurt v. Turkey, §39.

¹⁵⁰ ΕΔΔΑ, Kurt v. Turkey, §133.

¹⁵¹ ΕΔΔΑ, Kurt v. Turkey, §131.

6.2 Υποθέσεις ΕΔΔΑ υπό το καθεστώς του ΑΚΡ και της εφαρμογής Ατομικού

Δικαιώματος στη Συνταγματική Καταγγελία

Παρά τις πολυάριθμες αποφάσεις του ΕΔΔΑ που κατέδειξαν ξεκάθαρα ένα μοτίβο βίας κατά των Κούρδων που ενορχηστρώθηκε από το κράτος, η Τουρκία παρέμεινε ακλόνητη στην πορεία της. Υπό την ηγεσία του Ερντογάν, η χώρα μετατράπηκε σε ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς, σε πλήρη αντίθεση με τις αξίες που συνήθως συνδέονται με την ένταξη στην ΕΕ.¹⁵² Η αυξημένη ευελιξία του ΑΚΡ στην εσωτερική πολιτική, που προέκυψε από τη μειωμένη πίεση από την ΕΕ, του επέτρεψε να εδραιώσει περαιτέρω την εξουσία του και να απευθυνθεί στους εθνικιστές ψηφοφόρους προκειμένου να εξασφαλίσει μια δεύτερη θητεία. Ενόψει των γενικών εκλογών του 2007, η κυβέρνηση αντέστρεψε αρκετές μεταρρυθμίσεις που είχαν εφαρμοστεί στο παρελθόν υπό την επιρροή της ΕΕ. Καθώς μειώθηκαν οι πιθανότητες ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, μειώθηκε και η ικανότητα της ΕΕ να επηρεάσει την Τουρκία. Αυτό επέτρεψε στο ΑΚΡ να ακολουθήσει τη δική του ατζέντα, η οποία στόχευε να μειώσει τις αποφάσεις εναντίον της Τουρκίας δημιουργώντας νέα εσωτερικά ένδικα μέσα. Εάν αυτά τα ένδικα μέσα θεωρούνταν αποτελεσματικά από το Δικαστήριο, θα οδηγούσαν σε αποφάσεις απαράδεκτου για υποθέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη, καθώς και σε μείωση του αριθμού των νέων αιτήσεων στο ΕΔΔΑ. Η πιο σημαντική μεταρρύθμιση ήταν η εισαγωγή του ατομικού δικαιώματος στη συνταγματική καταγγελία.¹⁵³ Αυτό το δικαίωμα περιοριζόταν στα δικαιώματα που εγγυώνται η ΕΣΔΑ και τα πρόσθετα πρωτόκολλά της και δεν περιλάμβανε άλλες συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα στις οποίες ανήκει η Τουρκία. Ο δεύτερος και κυρίαρχος στόχος ήταν να εδραιωθεί η εξουσία του Ερντογάν επεκτείνοντας σταδιακά τον έλεγχο του στο στρατό και το δικαστικό σώμα. Συγκεκριμένα, προέβη σε αυτή την τροπολογία μέσω ενός εθνικού δημοψηφίσματος για ένα πακέτο συνταγματικής μεταρρύθμισης, το οποίο είχε στόχο να ενισχύσει την επιρροή του στη σύνθεση του Συνταγματικού Δικαστηρίου και του Ανωτάτου Συμβουλίου Δικαστών και Εισαγγελέων.¹⁵⁴ Δεδομένων αυτών των συνθηκών, προκαλεί απορία το γεγονός ότι τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα δεν κατάφεραν να επιβάλουν κυρώσεις στην Τουρκία. Καθώς οι παραβιάσεις του κράτους δικαίου από την Τουρκία έγιναν

¹⁵² Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ. 109-110.

¹⁵³ Ο συνταγματικός μηχανισμός καταγγελίας τέθηκε σε ισχύ το 2012.

¹⁵⁴ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ. 125-126.

όλο και πιο αχαλίνωτες, τα θύματα αυτών των παραβιάσεων δυσκολεύονταν ολοένα και περισσότερο να αναζητήσουν δικαιοσύνη μέσω του ΕΔΔΑ.¹⁵⁵

6.3 Αποφάσεις του ΕΔΔΑ για μη αποτελεσματική έρευνα των Υποθέσεων

Βασανιστηρίων

Η ανάλυση υποθέσεων του ΕΔΔΑ δείχνει ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο στον τρόπο με τον οποίο οι τουρκικές δικαστικές αρχές χειρίζονται υποθέσεις βασανιστηρίων. Η συγκεκριμένη προσέγγιση υποδηλώνει έντονα ότι υπάρχει είτε έλλειψη πρόθεσης είτε σκόπιμη προσπάθεια να αποφευχθεί η διεξοδική διερεύνηση αυτών των αξιώσεων εντός εύλογου χρονικού πλαισίου, επιτρέποντας έτσι την πιθανότητα οι υποθέσεις να παραγραφούν και να καταστούν άκυρες. Οι ρητές δηλώσεις που προέρχονται από πολλαπλές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ενισχύουν περαιτέρω αυτήν την παρατήρηση και δεν αφήνουν περιθώρια ασάφειας.

Στην υπόθεση *Rahmi Sahin v. Turkey* το Δικαστήριο κατέληξε σε συμπέρασμα στο οποίο διαπίστωσε ότι ο εισαγγελέας δεν κατέβαλε προσπάθειες για να εξακριβώσει τις πραγματικές συνθήκες γύρω από τους τραυματισμούς που υπέστη ο προσφεύγων.¹⁵⁶ Επιπλέον, σημειώθηκε ότι ο εισαγγελέας δεν προσπάθησε να λάβει καταθέσεις από τους αστυνομικούς που τον συνέλαβαν, ούτε ζήτησαν από τον ίδιο κάποια κατάθεση, παρά τις ρητές απαιτήσεις του νομικού εκπροσώπου του.¹⁵⁷ Στην απόφαση *Alpar v. Turkey*, το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο εισαγγελέας είχε ανακρίνει έναν από τους τρεις αστυνομικούς δύο μήνες μετά την καταγγελία του προσφεύγοντα και τους άλλους αστυνομικούς περίπου τρία χρόνια και τρεις μήνες μετά την ημερομηνία αυτή. Επιπλέον, το Δικαστήριο σημείωσε ότι η απόφαση του εισαγγελέα δεν είχε εκδοθεί παρά σχεδόν πέντε χρόνια και έξι μήνες μετά την αρχική καταγγελία που υπέβαλε ο προσφεύγων.¹⁵⁸ Το Δικαστήριο ανέφερε ακόμα ότι «η εισαγγελία και το Κακουργιοδικείο απέρριψαν την καταγγελία χωρίς καν να προσπαθήσουν να δικαιολογήσουν τον βαθμό βίας που χρησιμοποιήθηκε κατά τη σύλληψη, καθώς η ποινική έρευνα αφορούσε μόνο τους ισχυρισμούς για κακομεταχείριση μετά τη σύλληψή του».¹⁵⁹

¹⁵⁵ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ. 109-110.

¹⁵⁶ ΕΔΔΑ, *Rahmi Sahin v. Turkey*, §47.

¹⁵⁷ ΕΔΔΑ, *Rahmi Sahin v. Turkey*, §46.

¹⁵⁸ ΕΔΔΑ, *Alpar v. Turkey*, §48, μτφ. από Τουρκικά

¹⁵⁹ ΕΔΔΑ, *Alpar v. Turkey*, §49, μτφ από Τουρκικά.

Το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί επανειλημμένα ότι οι ιατρικές εκθέσεις δεν πληρούν τα εθνικά και διεθνή πρότυπα για την εξέταση ατόμων που κρατούνται υπό αστυνομική κράτηση.¹⁶⁰ Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δηλώνει ότι οι ιατρικές εξετάσεις δεν διαθέτουν σημαντικές λεπτομέρειες όπως η έκταση των τραυματισμών και η περιγραφή του ίδιου του αιτούντος για τον τρόπο με τον οποίο προκλήθηκαν οι τραυματισμοί. Επιπλέον, δεν αναφέρεται εάν οι γιατροί που εξέτασαν τον αιτούντα κατέβαλαν προσπάθεια να προσδιορίσουν την αιτία των τραυματισμών. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει επίσης ότι η έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων που να υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς βάσει του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μπορεί να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στο ίδιο το τουρκικό κράτος. Αυτό οφείλεται στην αποτυχία τόσο του εισαγγελέα όσο και του δικαστή να ξεκινήσουν αμέσως έρευνα, παρά το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία συλλέχθηκαν σε διάστημα μεγαλύτερο των δύο μηνών από την αποφυλάκιση του προσφεύγοντα από την αστυνομία.¹⁶¹

Επιπλέον, από την υπόθεση *Dilek Aslan v. Turkey* προκύπτει ότι οι ιατρικές εκθέσεις που συντάχθηκαν σε σχέση με άτομα που ισχυρίζονται ότι είναι θύματα βασανιστηρίων στην Τουρκία δεν είναι λεπτομερείς και δεν πληρούν τα συνιστώμενα πρότυπα που ορίζει η CPT ή τις κατευθυντήριες γραμμές που περιγράφονται στο Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης.¹⁶² Στην ίδια υπόθεση, σε σχέση με τη διαδικαστική πτυχή του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι οι ιατρικές εκθέσεις που αφορούν την αιτούσα στερούνται επίσης επαρκών λεπτομερειών και δεν πληρούν τα συνιστώμενα πρότυπα που ορίζει η CPT ή τις κατευθυντήριες γραμμές που περιγράφονται στο Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης.¹⁶³

Επιπλέον, το ΕΔΔΑ έκρινε συστηματικά ότι ο χειρισμός των υποθέσεων βασανιστηρίων από τις δικαστικές αρχές οργανώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε λόγω της παραπομπής των φακέλων σε άλλες δικαιοδοσίες, χάνεται πολύς χρόνος που τελικά οδηγεί σε μη λήψη οριστικής απόφασης ή παραγραφής της υπόθεσης. Αυτό υποδεικνύεται στην υπόθεση *Alpar v. Turkey*, όπου η υπόθεση τελικά παραγράφηκε.¹⁶⁴ Επίσης, στην υπόθεση *Afet Sureyya Eren v. Turkey*, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξαν σημαντικές καθυστερήσεις στην εν λόγω ποινική διαδικασία, «η ποινική διαδικασία διήρκεσε περίπου επτά χρόνια και οκτώ μήνες και τελικά διεκόπη λόγω παραγραφής».¹⁶⁵ Σύμφωνα με την

¹⁶⁰ ΕΔΔΑ, *Sakir Kaçmaz v. Turkey*, §88.

¹⁶¹ ΕΔΔΑ, *Sakir Kaçmaz v. Turkey*, §88.

¹⁶² ΕΔΔΑ, *Dilek Aslan v. Turkey*. (2015). §49.

¹⁶³ ΕΔΔΑ, *Dilek Aslan v. Turkey*. (2015). §57.

¹⁶⁴ ΕΔΔΑ, *Aktürk v. Turkey*, 13 November 2014, § 41.

¹⁶⁵ ΕΔΔΑ, *Afet Sureyya Eren v. Turkey*, 20 October 2015, §17.

υπόθεση, οι ποινικές έρευνες ξεκίνησαν από τις πολιτικές και στρατιωτικές εισαγγελίες μετά την καταγγελία του πρώτου αιτούντος. Ωστόσο, λόγω των πολυάριθμων και μακροχρόνιων διενέξεων περί δικαιοδοσίας μεταξύ 2007 και 2012, αυτές οι ποινικές διαδικασίες δεν έχουν ακόμη περατωθεί.¹⁶⁶ Ένα άλλο εντυπωσιακό παράδειγμα της καθυστέρησης όσον αφορά τη διερεύνηση καταγγελιών για βασανιστήρια στην Τουρκία είναι η υπόθεση Mehmet Yaman v. Turkey. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η έρευνα και οι επόμενες ποινικές διαδικασίες μαζί ήταν εξαιρετικά μακροχρόνιες. Η διαδικασία ξεκίνησε στις 17 Μαΐου 2000 με την καταγγελία του αιτούντος και κατέληξε στη διαπίστωση της παραγραφής της ποινικής διαδικασίας από το Κακουργιοδικείο στις 23 Φεβρουαρίου 2013.¹⁶⁷

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι αποφάσεις που εκδίδονται από το ΕΔΔΑ έχουν σημαντικό βάρος καθώς έχουν ισχύ δεδικασμένου. Ο δεσμευτικός χαρακτήρας αυτών των αποφάσεων σημαίνει επίσης ότι κάθε κράτος που κρίνεται ένοχο πρέπει να λάβει μέτρα για να αποτρέψει την επανάληψη παρόμοιων ενεργειών. Αυτό δεν είναι απλώς ένα ηθικό καθήκον αλλά μια νομικά δεσμευτική υποχρέωση. Όταν εξετάζουμε την εκτενή νομολογία του ΕΔΔΑ, γίνεται φανερό ότι η Τουρκία αδυνατεί να εκπληρώσει αυτή την υποχρέωση. Συγκλονίζει το γεγονός ότι η Τουρκία έχει κριθεί ένοχη σε 441 υποθέσεις για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, το οποίο αφορά την απαγόρευση των βασανιστηρίων. Παρόλα αυτά, παρατηρείται έλλειψη αποτελεσματικών πολιτικών της τουρκικής κυβέρνησης για την αποτροπή επανάληψης τέτοιων αποτρόπαιων πράξεων. Ο ανησυχητικός αριθμός καταδικαστικών αποφάσεων κατά της Τουρκίας για παραβιάσεις του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ υπογραμμίζει την επείγουσα ανάγκη για την τουρκική κυβέρνηση να εφαρμόσει αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη των βασανιστηρίων και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για να γίνει κατανοητή η σοβαρότητα της κατάστασης, κατά μέσο όρο, μόνο 13 φερόμενοι ως δράστες καταδικάζονται σε φυλάκιση κάθε χρόνο στην Τουρκία. Ωστόσο, σε πλήρη αντίθεση, κατά μέσο όρο υπάρχουν 18 καταδίκες ετησίως στις οποίες το τουρκικό κράτος λογοδοτεί για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Αυτό δείχνει ότι η Τουρκία έχει καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ πιο συχνά από ό,τι η ίδια έχει καταδικάσει τους υπεύθυνους για πράξεις βασανιστηρίων. Ένα τέτοιο σενάριο είναι άνευ προηγουμένου και άκρως ανησυχητικό.¹⁶⁸

Παρά τη μετάβαση της Τουρκίας σε ένα αυταρχικό προεδρικό σύστημα, την αναζωπύρωση της κρατικής βίας στην κουρδική περιοχή και την πλήρη κατάρρευση του κράτους δικαίου μετά την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016, καμία από τις ευρωπαϊκές

¹⁶⁶ ΕΔΔΑ, *Afet Sureyya Eren v. Turkey*, 20 October 2015, §44.

¹⁶⁷ *Mehmet Yaman v. Turkey*, ECtHR, 24 February 2015, par 70.

¹⁶⁸ Sottas, E., Vande Lanotte, J. (2021). *Torture in Turkey Today*, *Turkey Tribunal*, σελ 38.

φιλελεύθερες δημοκρατίες δεν έχει κινηθεί νομικά στο Στρασβούργο για να αμφισβητήσει την περιφρόνηση της Τουρκίας για το κράτος δικαίου. Μόλις τον Φεβρουάριο του 2022, σε σχέση με μια ανεφάρμοστη απόφαση του ΕΔΔΑ, η Επιτροπή Υπουργών ξεκίνησε τον μηχανισμό παράβασης κατά της Τουρκίας. Ωστόσο, από τον Οκτώβριο του 2022, εκτός από μια απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως που επιβεβαίωσε την παράλειψη της Τουρκίας να συμμορφωθεί με την απόφαση του ΕΔΔΑ του Δεκεμβρίου 2019 για την άμεση απελευθέρωση του ακτιβιστή της κοινωνίας των πολιτών Osman Kavala, ο οποίος κρατούνταν άδικα από τον Οκτώβριο του 2017, καμία περαιτέρω ενέργεια δεν έχει γίνει, παρά το γεγονός ότι η Τουρκία αψηφά ανοιχτά την απόφαση και τη διαδικασία επί παραβάσει.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, vol.8:107, σελ.136.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. - Η Παρούσα κατάσταση των Βασανιστηρίων στην Τουρκία μέσα από τις Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών και ΜΚΟ

Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία έχει επηρεαστεί σημαντικά από διάφορα γεγονότα και συνθήκες που έλαβαν χώρα από το 2015. Αυτά περιλαμβάνουν την κλιμάκωση της βίας σχετικά με το κουρδικό ζήτημα, την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016 και την επακόλουθη κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Αυτές οι εξελίξεις είχαν βαθύ αντίκτυπο στο τοπίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της χώρας. Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει σε σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η παραβίαση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων, του δικαιώματος στη ζωή, του δικαιώματος στην υγειονομική περίθαλψη και περιορισμοί στην πρόσβαση σε βασικούς πόρους.¹⁷⁰

Από το 2016, έχει καταγραφεί μια ανησυχητική πρακτική βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης στην Τουρκία. Όσοι κατηγορούνται για αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία, ιδιαίτερα άτομα που συνδέονται με γκιουλενικό και κουρδικό υπόβαθρο, αντιμετωπίζουν σημαντικούς κινδύνους. Πολλαπλές έγκριτες πηγές, όπως οι εκθέσεις του ΟΗΕ, τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα δυτικά έθνη και οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν τεκμηριώσει σαφείς περιπτώσεις συστημικών βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Παρά την προσδοκία ότι η κατάσταση θα είχε βελτιωθεί ως προς τη συχνότητα τέτοιων καταχρήσεων μετά την ολοκλήρωση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 2023, με τίτλο *Türkiye 2023 Report*, παρουσιάζει δυστυχώς το αντίθετο:

«Σύμφωνα με διάφορες εκθέσεις, τα βασανιστήρια και η κακομεταχείριση συνέχισαν να σημειώνονται σε κέντρα κράτησης, φυλακές, άτυπους χώρους κράτησης και οχήματα μεταφοράς και στο δρόμο κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Η δυσανάλογη χρήση βίας από τις δυνάμεις ασφαλείας συνεχίστηκε. Αν και είναι επιφορτισμένο με τον ρόλο του Εθνικού Προληπτικού Μηχανισμού (NPM), το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ισότητας της Τουρκίας (TIHEK) δεν πληροί τις βασικές απαιτήσεις βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (OPCAT) και δεν επεξεργάστηκε αποτελεσματικά περιπτώσεις που αναφέρονται σε αυτήν.»¹⁷¹

¹⁷⁰ UPR Briefing Note Turkey. (2019). Torture and ill-treatment in Turkey, σελ. 1.

¹⁷¹ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 31.

Αντίστοιχα η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2022 σημειώνει ότι:

«Αξιόπιστες και σοβαρές καταγγελίες για βασανιστήρια και κακομεταχείριση αυξήθηκαν. Σύμφωνα με διαθέσιμες εκθέσεις, βασανιστήρια και κακομεταχείριση σημειώθηκαν σε κέντρα κράτησης, φυλακές, σε άτυπους χώρους κράτησης, οχήματα μεταφοράς και στους δρόμους, κυρίως κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων...»¹⁷²

Τους πρώτους πέντε μήνες του 2023, 270 άτομα υπέβαλαν αίτηση στο Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Türkiye İnsan Hakları Vakfı, TIHV) με την αιτιολογία ότι υπέστησαν βασανιστήρια και κακομεταχείριση. Παράλληλα, σύμφωνα με τα ευρήματα της Μονάδας Τεκμηρίωσης της Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (İnsan Hakları Derneği, İHD), τουλάχιστον 1.347 άτομα υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια και άλλη κακομεταχείριση σε επίσημους χώρους κράτησης το 2022.¹⁷³

7.1 Κατάσταση στη Νοτιοανατολική Τουρκία και Βασανιστήρια

Το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Ιουνίου 2022 σχετικά με την έκθεση της Επιτροπής του 2021 για την Τουρκία, αναφέρει ότι η κατάσταση του κουρδικού λαού στη χώρα και στη νοτιοανατολική Τουρκία προκαλεί μεγάλη ανησυχία. Υπάρχουν σοβαρά ζητήματα σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ελευθερία της έκφρασης και την πολιτική συμμετοχή. Μια ιδιαίτερα ανησυχητική πτυχή είναι οι πολυάριθμες αναφορές για βασανιστήρια και κακομεταχείριση κρατουμένων από αξιωματούχους επιβολής του νόμου ως απάντηση σε αντιληπτές απειλές για την ασφάλεια στη νοτιοανατολική Τουρκία.¹⁷⁴

Στην Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα βασανιστήρια, κατά την αποστολή του στην Τουρκία, σε σχέση με τη βία στα νοτιοανατολικά της χώρας, τα βασανιστήρια και η κακομεταχείριση συνεχίζουν να είναι ευρέως διαδεδομένα στην αρχική φάση της κράτησης και της ανάκρισης και στοχεύουν κυρίως στον εξαναγκασμό των υπόπτων να ομολογήσουν ή να καταγγείλουν άλλους υπόπτους για τρομοκρατικά αδικήματα. Ως αποτέλεσμα, πραγματοποιούνται πολυάριθμες συλλήψεις με βάση αναξιόπιστες κατηγορίες ή καταγγελίες που έγιναν υπό βασανιστήρια. Αξίζει να αναφερθεί ότι η κακομεταχείριση που φέρεται να

¹⁷² European Commission, *Türkiye 2022 Report*, SWD(2022) 333, Brussels, 12 October 2022, σελ. 33.

¹⁷³ Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV), İnsan Hakları Derneği (İHD), Türk Tabipleri Birliği (TTB) İnsan Hakları Kolu. *Türkiye’de Değişik Boyutlarıyla İşkence Gerçeği*. Report. σελ. 2.

¹⁷⁴ European Parliament resolution of 7 June 2022 on the 2021 Commission Report on Turkey (2021/2250(INI)), C 493/2, σελ. 11.

σχετίζεται με το αποτυχημένο πραξικόπημα υποχώρησε σε μεγάλο βαθμό λίγες εβδομάδες μετά το γεγονός. Ωστόσο, τα βασανιστήρια και η κακομεταχείριση σε σχέση με τη βία στα νοτιοανατολικά ήταν ευρέως διαδεδομένα κατά την αρχική φάση της κράτησης και της ανάκρισης. Από την κατάρρευση της ειρηνευτικής διαδικασίας υπό την ηγεσία της κυβέρνησης AKP τον Ιούλιο του 2015, το επίπεδο βίας στην περιοχή έχει αυξηθεί σημαντικά. Ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια έχει λάβει πολυάριθμες αναφορές για βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης που στοχεύουν άνδρες και γυναίκες που είναι ύποπτοι ότι είναι μέλη ή υποστηρικτές του PKK και άλλων ομάδων που συνδέονται με την κουρδική εξέγερση. Με συνέπεια, ο Ειδικός Εισηγητής λάμβανε αναφορές ότι ο σκοπός των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης σε αυτό το πλαίσιο ήταν να εξαναγκάσει τα θύματα να ομολογήσουν ή να εμπλέξουν άλλους που αναφέρονται ως ύποπτα μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων. Πολλοί κρατούμενοι ισχυρίστηκαν ότι συνελήφθησαν με βάση ψευδείς κατηγορίες ή καταγγελίες που έγιναν υπό πίεση. Η σωματική κακομεταχείριση γενικά σταμάτησε μετά τη μεταφορά σε τακτικές εγκαταστάσεις κράτησης, αλλά περιστασιακά περιστατικά κακοποίησης και εξευτελιστικής μεταχείρισης παρέμειναν.¹⁷⁵

Το Human Rights Watch αναφέρει σε έκθεση για τα γεγονότα του 2022 στην Τουρκία ότι δεν υπήρχαν στοιχεία που να υποδηλώνουν ότι οι αρχές είχαν ξεκινήσει έρευνες σχετικά με στρατιωτικό προσωπικό που εμπλέκεται στα βασανιστήρια των Osman Şiban και Servet Turgut, δύο Κούρδων που συνελήφθησαν από τον στρατό τον Σεπτέμβριο του 2020 στο χωριό τους στα νοτιοανατολικά. Οι άνδρες κρατήθηκαν από τον στρατό στο χωριό τους, μεταφέρθηκαν με ελικόπτερο και αργότερα βρέθηκαν βαριά τραυματισμένοι στο νοσοκομείο από τις οικογένειές τους. Ο Τουργκούτ έχασε τη ζωή του από τα τραύματά του. Αυτή τη στιγμή ο Şiban αντιμετωπίζει δίκη με την κατηγορία της παροχής βοήθειας σε μέλη τρομοκρατικής οργάνωσης. Τέσσερις δημοσιογράφοι στο Βαν συνελήφθησαν επειδή έκαναν ρεπορτάζ για τη σύλληψη και τα βασανιστήρια των ανδρών, αλλά αθωώθηκαν τον Ιανουάριο του 2022 αφού πέρασαν έξι μήνες προφυλακιστέοι.¹⁷⁶

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία για το 2022 ανέφερε, όσον αφορά τα ανατολικά και νοτιοανατολικά της χώρας, ότι «Οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα κόμματα της αντιπολίτευσης συνέχισαν να αναφέρουν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις δυνάμεις ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένων

¹⁷⁵ G/A, A/HRC/37/50. (2017). Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment on his mission to Turkey, σελ. 6-7.

¹⁷⁶ Human Right Watch, Turkey Events of 2022, (Τελευταία Πρόσβαση 16/11/2023), <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/turkey> .

εικαζόμενων περιπτώσεων βασανιστηρίων, κακομεταχείρισης, αυθαίρετων συλλήψεων και διαδικαστικών παραβιάσεων δικαιωμάτων σε φυλακές και σε εγκαταστάσεις αστυνομίας και χωροφυλακής».¹⁷⁷ Η έκθεση, ωστόσο, δεν παρείχε πληροφορίες σχετικά με την κλίμακα ή την έκταση τέτοιων παραβιάσεων. Επίσης, σημειώνεται περαιτέρω ότι «Το νομικό πλαίσιο επιτρέπει στην κυβέρνηση να διατηρεί αδικαιολόγητη πολιτική επιρροή στη δικαστική αστυνομία, κάτι που έχει αντίκτυπο στην ανεξάρτητη και αποτελεσματική έρευνα».¹⁷⁸

Στην τελευταία έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Türkiye 2023 Report) προκύπτει ότι στα νοτιοανατολικά της χώρας συνέχισαν να αναφέρονται σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις δυνάμεις ασφαλείας (συμπεριλαμβανομένων εικαζόμενων περιπτώσεων βασανιστηρίων, κακομεταχείρισης, αυθαίρετων συλλήψεων και παραβιάσεων των διαδικαστικών δικαιωμάτων). Υπήρξαν επίσης αναφορές για σοβαρές πράξεις βίας και άλλες καταχρήσεις που διαπράχθηκαν από τις δυνάμεις ασφαλείας στον απόηχο των σεισμών και κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.¹⁷⁹ Επιπλέον, το σύστημα χωροφυλακής, μια παραστρατιωτική δύναμη που υποστηρίζει τις τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας, συνεχίζει να διατηρείται στην περιοχή. Ωστόσο, ορισμένοι χωρικοί φρουροί έχουν συσχετιστεί με πολυάριθμες περιπτώσεις παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υπερβολικής χρήσης βίας, ιδίως με στόχο την κουρδική κοινότητα.¹⁸⁰

7.2 Πολιτικοί Αντιφρονούντες και Βασανιστήρια

Στην Έκθεση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για το 2022 αναφέρεται ότι υπήρξαν πολλές σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν σημειωθεί μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016. Αυτές οι παραβιάσεις περιλαμβάνουν αναφορές για αυθαίρετες δολοφονίες και ύποπτους θανάτους ατόμων που βρίσκονταν υπό κράτηση. Οι εξαναγκαστικές εξαφανίσεις, τα βασανιστήρια και οι αυθαίρετες συλλήψεις ήταν επίσης διαδεδομένες, με δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών της αντιπολίτευσης, πρώην βουλευτών, δικηγόρων, δημοσιογράφων, ακτιβιστών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι λόγοι για αυτές τις κρατήσεις βασιζόνταν συχνά σε υποτιθέμενους δεσμούς με «τρομοκρατικές» ομάδες ή απλώς για έκφραση ειρηνικού και

¹⁷⁷ European Commission, *Türkiye 2022 Report*, SWD(2022) 333, Brussels, 12 October 2022, σελ. 18.

¹⁷⁸ European Commission, *Türkiye 2022 Report*, SWD(2022) 333, Brussels, 12 October 2022, σελ. 29.

¹⁷⁹ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 16.

¹⁸⁰ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 20.

νόμιμου λόγου.¹⁸¹ Τα άτομα που θεωρούνταν ύποπτα για διασυνδέσεις είτε με το PKK είτε με το Κίνημα Γκιουλέν έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να υποστούν κακομεταχείριση ή ακόμη και να υποβληθούν σε πράξεις βασανιστηρίων.¹⁸²

Παρουσιάζονται, επίσης, σοβαρές ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα οι οποίες περιστρέφονταν κυρίως γύρω από τις περιπτώσεις διασυνδεδεμένων αντιποίνων κατά ατόμων που κατοικούν εκτός της Τουρκίας, που περιλαμβάνουν απαγωγές και εκδόσεις υποτιθέμενων συνεργατών του κινήματος Γκιουλέν.¹⁸³ Το παραπάνω γεγονός επιβεβαιώνει και η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Türkiye 2023 Report) η οποία αναφέρει ότι *«Εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με τη συνεχιζόμενη δικαιολόγηση των εξωεδαφικών απαγωγών και των αναγκαστικών επιστροφών με το πρόσχημα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και της προστασίας της εθνικής ασφάλειας.»*¹⁸⁴ Η κυβέρνηση της Τουρκίας έχει χρησιμοποιήσει διάφορες παράνομες μεθόδους για να επαναπατρίσει βίαια περισσότερους από 100 υποστηρικτές του Κινήματος Γκιουλέν από διάφορες χώρες. Μεταξύ των ατόμων που στοχεύουν να παραδοθούν είναι δάσκαλοι και διευθυντές εκπαίδευσης που συνδέονταν με σχολεία που λειτουργούσε το Κίνημα σε όλο τον κόσμο. Η τουρκική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι επανέφερε με επιτυχία 116 άτομα από 27 έθνη σε σχέση με την απόπειρα πραξικοπήματος. Μια επιστολή που εστάλη από εμπειρογνώμονες του ΟΗΕ στην τουρκική κυβέρνηση τον Μάιο του 2020 ανέφερε ότι τουλάχιστον 100 άτομα είχαν υποβληθεί σε αυθαίρετες συλλήψεις, κράτηση, αναγκαστική εξαφάνιση και βασανιστήρια. Εκτεταμένη έρευνα που διεξήχθη από το Freedom House έχει εντοπίσει συνολικά 58 άτομα που επιστράφηκαν αναγκαστικά από 17 χώρες. Το Freedom House τόνισε ότι οι προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης έχουν στοχεύσει κυρίως άτομα που συνδέονται με τον θρησκευτικό ηγέτη Φετουλάχ Γκιουλέν και έχουν δικαιολογηθεί από την υποτιθέμενη συμμετοχή τους στην απόπειρα πραξικοπήματος. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι αυτή η εκστρατεία επεκτάθηκε πρόσφατα για να συμπεριλάβει Κούρδους και αριστερούς, εφαρμόζοντας τις ίδιες τακτικές όπως στις περιπτώσεις που σχετίζονται με το Κίνημα Γκιουλέν.¹⁸⁵ Το νορβηγικό Υπουργείο Δικαιοσύνης και Εκτάκτων Υποθέσεων (UDI) παρείχε επιβεβαιωτικά στοιχεία και συνεπείς πληροφορίες

¹⁸¹ Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2022) Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Türkiye), σελ. 1-2.

¹⁸² Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2022) Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Türkiye), σελ. 5.

¹⁸³ Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2022) Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Türkiye), σελ. 1-2.

¹⁸⁴ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 20.

¹⁸⁵ International Association for Human Rights Advocacy in Geneva. 2021. Submission to the Human Rights Committee 132nd Session (June 28 2021-July 23 2021), σελ. 18.

σχετικά με την κατάσταση των Γκιουλενιστών. Σύμφωνα με το UDI, άτομα που συνδέονται με το κίνημα Γκιουλέν αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές όπως σύλληψη, φυλάκιση, βασανιστήρια και καταδίκη. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τις διατάξεις που περιγράφονται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 28 του νόμου περί μετανάστευσης, τα άτομα αυτά δικαιούνται προστασία και υποστήριξη.¹⁸⁶

Στις 14 Απριλίου 2020, ψηφίστηκε νόμος από το τουρκικό κοινοβούλιο με στόχο τη μείωση του αριθμού των κρατουμένων στις υπερπλήρεις φυλακές της χώρας λόγω της πανδημίας του COVID-19. Ωστόσο, αυτός ο νόμος δεν ίσχυε για πολιτικούς κρατούμενους, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών, δημοσιογράφων, δικηγόρων, ακαδημαϊκών και υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που είχαν καταδικαστεί βάσει της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας. Πολλοί υποστηρικτές της αντιπολιτευόμενης ομάδας, του Κινήματος Γκιουλέν, έχασαν τη ζωή τους κατά την κράτηση είτε λόγω του ίδιου του ιού είτε από αμέλεια όσον αφορά την υγειονομική περίθαλψή τους. Η MKO Stockholm Center for Freedom έχει τεκμηριώσει σχολαστικά τους θανάτους 54 ατόμων το 2017, οι οποίοι συνέβησαν όλοι υπό ύποπτες συνθήκες ενώ κρατούνταν. Σε ορισμένες περιπτώσεις, πιστεύεται ότι αυτοί οι θάνατοι ήταν άμεσο αποτέλεσμα των σοβαρών βασανιστηρίων που επιβλήθηκαν στους υπόπτους στις φυλακές και τα κέντρα κράτησης της Τουρκίας.¹⁸⁷

7.3 Μεταχείριση μεταναστών και αιτούντων άσυλο στα κέντρα απομάκρυνσης– Νέα Υποκείμενα βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης

Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει τεκμηριώσει στο παρελθόν περιπτώσεις Τούρκων συνοριοφυλάκων να καταφεύγουν σε βία κατά Σύριων και άλλων αιτούντων άσυλο, μεταναστών και διακινητών κατά μήκος των συνόρων Συρίας-Τουρκίας. Αυτά τα περιστατικά καταγράφηκαν τον Νοέμβριο του 2015, τον Απρίλιο και τον Μάιο του 2016, τον Φεβρουάριο του 2018 και τον Νοέμβριο του 2022. Ενώ είναι εντός των δικαιωμάτων της Τουρκίας να εξασφαλίσει τα σύνορά της με τη Συρία, είναι σημαντικό να γίνεται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και με τις υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό περιλαμβάνει την προάσπιση των δικαιωμάτων στη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα, καθώς και την αυστηρή απαγόρευση των βασανιστηρίων ή οποιασδήποτε μορφής απάνθρωπης ή

¹⁸⁶ London Advocacy & Human Rights Solidarity. (2022). Politically Motivated Systematic Torture in Turkey and Its Survivors: Interviews with UK- Based Torture Survivors, σελ. 17.

¹⁸⁷ International Association for Human Rights Advocacy Geneva (IAHRAG). (2021). Submission to the Human Rights Committee 132nd Session (28 June 2021-23 July 2021) for the adoption of the LOIPR of Turkey, σελ. 15-16.

ταπεινωτικής μεταχείρισης. Η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να τηρεί την αρχή της μη επαναπροώθησης, η οποία απαγορεύει την επιστροφή των αιτούντων άσυλο σε ένα έδαφος όπου ενδέχεται να αντιμετωπίσουν διώξεις, βασανιστήρια ή απειλές για τη ζωή και την ελευθερία τους. Αυτή η αρχή σημαίνει επίσης ότι η Τουρκία δεν πρέπει να απορρίπτει άτομα στα σύνορα χωρίς να εξετάσει τα αιτήματά τους για άσυλο. Επιπλέον, η κακομεταχείριση ατόμων που διέρχονται ή έχουν περάσει τα σύνορα δεν θα πρέπει να γίνεται ανεκτή και θα πρέπει να παρέχεται σε όλους πρόσβαση σε ιατρική βοήθεια εάν απαιτείται.¹⁸⁸

Μετά από επίσκεψη στην Τουρκία το 2022, η Υποεπιτροπή του ΟΗΕ για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων τον Σεπτέμβριο εξέφρασε ανησυχίες σχετικά με την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και εγγυήσεων κατά τις πρώτες ώρες κράτησης, τα οποία είναι υψίστης σημασίας για την πρόληψη των βασανιστηρίων και μεταχείριση και αλλά και για την κατάσταση των μεταναστών στα κέντρα απομάκρυνσης.¹⁸⁹ Επιπλέον, η τέταρτη περιοδική έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CAT) σημειώνει ότι υπάρχουν αναφορές για ενέργειες που παραβιάζουν την αρχή της μη επαναπροώθησης που περιγράφεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης. Η Επιτροπή εκφράζει την απογοήτευσή της που το κράτος δεν έχει παράσχει εκτενείς λεπτομέρειες σχετικά με τις διαδικασίες που ισχύουν για την έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων βασανιστηρίων μεταξύ των αιτούντων άσυλο.¹⁹⁰

Στις 11 Μαρτίου 2023, σημειώθηκε ένα ανησυχητικό περιστατικό όπου Τούρκοι συνοριοφύλακες επιτέθηκαν βάνανσα και υπέβαλαν σε βασανιστήρια μια ομάδα οκτώ Σύριων όταν προσπαθούσαν να περάσουν παράτυπα στην Τουρκία. Τραγικά, ένας άνδρας και ένα νεαρό αγόρι έχασαν τη ζωή τους και οι υπόλοιποι τραυματίστηκαν σοβαρά ενώ βρίσκονταν υπό τουρκική κράτηση. Επί του παρόντος, οι τουρκικές αρχές ερευνούν έξι φρουρούς για την υποτιθέμενη συμμετοχή τους στην επίθεση. Επιπλέον, στις 13 Μαρτίου, ένας 59χρονος Σύριος πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε από Τούρκο συνοριοφύλακα ενώ όργωνε τη γη του κοντά στα σύνορα. Δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με οποιαδήποτε έρευνα για αυτό το περιστατικό. Υπήρξαν ακόμη αναφορές ότι κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης από τις 9 Φεβρουαρίου στην περιοχή μετά τους σεισμούς, αξιωματούχοι επιβολής του νόμου ξυλοκόπησαν, βασάνισαν και κακομεταχειρίστηκαν άτομα ύποπτα για κλοπή και

¹⁸⁸ Human Rights Watch, (2023) Turkish Border Guards Torture, Kill Syrians, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023) <https://www.hrw.org/news/2023/04/27/turkish-border-guards-torture-kill-syrians>.

¹⁸⁹ UN Press Release, (2022). Türkiye needs to strengthen effective torture prevention measures, UN experts find, 21 September 2022, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023). <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/turkiye-needs-strengthen-effective-torture-prevention-measures-un-experts>.

¹⁹⁰ CAT/C/TUR/CO/4. (2016). Committee against Torture Concluding observations on the fourth periodic reports of Turkey, σελ. 6.

ληλασία. Ένα άτομο πέθανε υπό κράτηση μετά από βασανιστήρια. Σχεδόν όλες οι αναφορές, σημειώθηκαν στην πόλη Antakya στην επαρχία Hatay. Σε τέσσερις περιπτώσεις, τα θύματα ήταν Σύριοι πρόσφυγες και οι επιθέσεις έφεραν σημάδια πρόσθετου ξενοφοβικού κινήτρου. Παρά τις τεκμηριωμένες καταχρήσεις από τις τουρκικές αρχές σε βάρος προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) διπλασίασε την οικονομική της υποστήριξη για τη διαχείριση της μετανάστευσης της Τουρκίας στα 6 δισεκατομμύρια ευρώ. Αυτή η αύξηση της χρηματοδότησης ήρθε μετά από μια επίμαχη συμφωνία του 2016 μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ, στην οποία η ΕΕ υποσχέθηκε 3 δισεκατομμύρια ευρώ και πολιτικές παραχωρήσεις στην Τουρκία σε αντάλλαγμα για εντατικές προσπάθειες για τον έλεγχο των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών προς την Ευρώπη.¹⁹¹

Στις 21 Ιουνίου 2022, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) δημοσίευσε την απόφασή του στην υπόθεση Akkad v. Türkiye (Αίτηση αρ. 1557/19). Η υπόθεση αφορά Σύριο υπήκοο που ζούσε στην Τουρκία από το 2014 υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας. Το 2018, στην προσπάθειά του να εισέλθει στην Ελλάδα, συνελήφθη από τις τουρκικές αρχές και απελάθηκε στη Συρία δύο ημέρες αργότερα, χωρίς να μπορέσει να προβεί σε καμία ενέργεια κατά αυτής της απόφασης. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι κατά τη διάρκεια του επίπονου ταξιδιού με λεωφορείο, διάρκειας περίπου είκοσι ωρών, ο ίδιος και άλλοι δώδεκα Σύριοι ήταν δεμένοι ανά δύο με χειροπέδες. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, αμέσως μετά τη διέλευση των συνόρων, συνελήφθη από δύο ένοπλα μέλη της οργάνωσης Al-Nusra, από τα οποία υπέστη σωματική κακοποίηση κατά την ανάκριση με δεμένα μάτια. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο αιτών υποβλήθηκε σε αναγκαστική επιστροφή και έκρινε ότι υπήρχαν δύο παραβιάσεις του Άρθρου 3 της Σύμβασης. Η πρώτη, οφειλόταν στην επιστροφή του προσφεύγοντα στη Συρία, καθώς ήταν γνωστό ότι το έδαφος όπου μεταφέρθηκε ήταν εμπόλεμη ζώνη. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχαν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για πραγματικό κίνδυνο να υποβληθεί ο προσφεύγων σε μεταχείριση αντίθετη προς το Άρθρο 3 εάν επέστρεφε στη Συρία. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι παραβιάστηκε επίσης η τουρκική νομοθεσία, καθώς ορίζει ότι ένας αλλοδαπός στον οποίο είχε χορηγηθεί προσωρινή προστασία θα μπορούσε να απελαθεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν πληρούνταν σε αυτήν την υπόθεση. Δεύτερον, διαπιστώθηκε επίσης παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ καθώς δεν δικαιολογούνταν από ένα πλαίσιο νόμιμης κράτησης ότι ο προσφεύγων

¹⁹¹ Human Rights Watch, (2023) Turkish Border Guards Torture, Kill Syrians, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023), <https://www.hrw.org/news/2023/04/27/turkish-border-guards-torture-kill-syrians>.

ήταν δεμένος με χειροπέδες κατά τη διάρκεια της κράτησης και της μεταγωγής του. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε υποστεί ταπεινωτική μεταχείριση.¹⁹²

7.4 Σύγχρονες Προκλήσεις του Τουρκικού Κράτους για την αποτροπή και την αντιμετώπιση των Βασανιστηρίων

7.4.1 Έλλειψη αποτελεσματικής καταγραφής, έρευνας και λογοδοσίας για το φαινόμενο των Βασανιστηρίων.

Στην τελευταία έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρεται ότι η Υποεπιτροπή του ΟΗΕ για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT) επισκέφθηκε την Τουρκία τον Σεπτέμβριο του 2022 για να αξιολογήσει τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές και ο εθνικός προληπτικός μηχανισμός της Τουρκίας είχαν εφαρμόσει τις προηγούμενες συστάσεις της SPT. Από την επίσκεψη προκύπτει ότι οι αποτελεσματικές έρευνες για καταγγελίες για βασανιστήρια και κακομεταχείριση παρέμειναν περιορισμένες.¹⁹³ Παράλληλα, η Παγκόσμια Έκθεση του Human Rights Watch (HRW) για το 2023, που καλύπτει το 2022, σημείωσε ότι, «Οι ισχυρισμοί για βασανιστήρια και κακομεταχείριση σε αστυνομική κράτηση και φυλακή τα τελευταία έξι χρόνια σπάνια έχουν αποτελέσει αντικείμενο αποτελεσματικών ερευνών ή δίωξης των δραστών.»¹⁹⁴

Σύμφωνα με έκθεση της ΜΚΟ Human Rights Association που δημοσιεύτηκε το 2020, οι προσφεύγοντες για περιπτώσεις βασανιστηρίων στην οργάνωση, υποστηρίζουν ότι οι αρχές που περιγράφονται στο Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης δεν λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση και την αναφορά που διεξάγονται από ιατροδικαστές. Η πρακτική της διεξαγωγής ιατροδικαστικών αξιολογήσεων σε τοποθεσίες που δεν διαθέτουν κατάλληλες εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης και υπό τον έλεγχο των δυνάμεων ασφαλείας υπονομεύει την ικανότητα των επαγγελματιών υγείας να εκτελούν τα καθήκοντά τους ανεξάρτητα και χωρίς παρεμβάσεις. Αυτή η κατάσταση προκύπτει όταν το προσωπικό επιβολής του νόμου συνοδεύει το θύμα κατά την εξέταση, εμποδίζοντας τη σχολαστικότητα της αξιολόγησης. Αυτοί οι

¹⁹² European Legal Network on Asylum. (2022). ECtHR Akkad v. Türkiye: Court finds a violation of Articles 3, 5 and 13 of the Convention for expulsion to Syria, (Τελευταία πρόσβαση 28/11/2023) <https://elenaforum.org/ecthr-akkad-v-turkey-court-finds-a-violation-of-articles-3-5-and-13-of-the-convention-for-expulsion-to-syria/> .

¹⁹³ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 31.

¹⁹⁴ Human Right Watch, *Turkey Events of 2022*, (Τελευταία Πρόσβαση 16/11/2023), <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/turkey> .

ισχυρισμοί υπογραμμίζουν τη μη συμμόρφωση με τους διεθνείς κανονισμούς, τις αρχές του Πρωτοκόλλου της Κωνσταντινούπολης, τους εθνικούς κανονισμούς και τα ηθικά και επαγγελματικά πρότυπα του ιατρικού επαγγέλματος. Επιπλέον, οι περιπτώσεις όπου τα φυσικά αποδεικτικά στοιχεία βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης δεν τεκμηριώνονται διεξοδικά και πλήρως μέσω ιατρικών αξιολογήσεων, έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις δικαστικές διαδικασίες έρευνας και δίωξης.¹⁹⁵ Η τελευταία έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) για την Τουρκία που δημοσιεύτηκε το 2020, αναφέρει ότι παρά τις συγκεκριμένες συστάσεις που διατύπωσε επανειλημμένα η Επιτροπή μετά από προηγούμενες επισκέψεις, το σύστημα υποχρεωτικών ιατρικών ελέγχων κατά την έναρξη και το τέλος της αστυνομικής/χωροφυλακής κράτησης παρέμεινε ουσιαστικά ελαττωματικό. Συγκεκριμένα, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, στελέχη επιβολής του νόμου συνέχισαν να είναι παρόντες κατά τη διάρκεια ιατρικών ελέγχων και τέτοιοι έλεγχοι διενεργούνταν συχνά χωρίς καμία φυσική εξέταση. Επιπλέον, αρκετά άτομα ισχυρίστηκαν ότι είχαν απειληθεί να μην δείξουν τα τραύματά τους από αστυνομικούς που ήταν παρόντες κατά τη διάρκεια ιατρικών ελέγχων.¹⁹⁶

Στην τελευταία περιοδική έκθεση της επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ (CAT), η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για την έλλειψη πληροφοριών που παρέχονται σχετικά με τις διώξεις για βασανιστήρια, ιδίως σε υποθέσεις που έχουν εξεταστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Υπάρχει μια αξιοσημείωτη απόκλιση μεταξύ των πολυάριθμων καταγγελιών για βασανιστήρια που αναφέρθηκαν από μη κυβερνητικές οργανώσεις και των στοιχείων που παρέχονται από το κράτος μέρος στην περιοδική του έκθεση. Αυτό υποδηλώνει ότι δεν έχουν διερευνηθεί σωστά όλες οι καταγγελίες για βασανιστήρια κατά την περίοδο αναφοράς. Επιπλέον, ενώ διεξήχθησαν από το κράτος διάφορες έρευνες για καταγγελίες για κακομεταχείριση και υπερβολική χρήση βίας από τους αξιωματούχους του, δεν υπήρξαν παρά μόνο λίγες πειθαρχικές κυρώσεις και μόνο ένας μικρός αριθμός υποθέσεων οδήγησε σε πρόστιμα ή φυλάκιση. Επιπλέον, η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία ότι δεν έχει εξεταστεί εκ μέρους της Τουρκίας το ζήτημα που έθεσαν τα μέλη της Επιτροπής σχετικά με τις αρχές επιβολής του νόμου που κατέθεσαν «αντικατηγορίες», όπως «αντίσταση» ή «προσβολή» αστυνομικών κατά ατόμων που υποβάλλουν καταγγελίες για βασανιστήρια, κακομεταχείριση και άλλες μορφές της αστυνομικής βίας.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Human Rights Association. (2020). Torture and Ill- Treatment 2010 – 2019 Report, σελ. 5.

¹⁹⁶ CPT/Inf (2020) 24. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), σελ. 3.

¹⁹⁷ CAT/C/TUR/CO/4. (2016). Committee against Torture Concluding observations on the fourth periodic reports of Turkey, σελ. 2.

Τα παραπάνω γεγονότα επαληθεύει η πρόσφατη έκθεση που δημοσιεύτηκε στις 26 Ιουνίου 2023 μεταξύ του Τουρκικού Ιδρύματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (TIHV), της Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (İHD) και του Παραρτήματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Τουρκικού Ιατρικού Συλλόγου (TTB). Στην εν λόγω έκθεση, γίνεται αναφορά σε υποθέσεις στις οποίες οι αξιωματικοί επιβολής του νόμου που έχουν εμπλακεί σε βασανιστήρια και αντιμετωπίζουν καταγγελίες, έρευνες ή μηνύσεις, αντεπιτίθενται αμέσως καταθέτοντας ανταγωγές κατά των ιδίων των θυμάτων. Αυτές οι ανταγωγές βασίζονται συχνά σε ισχυρισμούς όπως «προσβολή αξιωματικού», «αντίσταση κατά τη σύλληψη», ή «πρόκληση τραυματισμού σε αξιωματικό». Είναι συγκλονιστικό, ενώ οι υποθέσεις εναντίον βασανιστών συχνά μένουν ατιμώρητες, οι υποθέσεις κατά των θυμάτων βασανιστηρίων μπορούν να οδηγήσουν σε αυστηρές ποινές μέσα σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μόνο το έτος 2021, η Εισαγγελία άσκησε δημόσιες διώξεις κατά 28.646 ατόμων βάσει του άρθρου 265 του τουρκικού Ποινικού Κώδικα για το αδίκημα της «αντίστασης σε δημόσιο λειτουργό». Σε πλήρη αντίθεση, μόνο 130 άτομα διώχθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 94 του τουρκικού Ποινικού Κώδικα, το οποίο αφορά συγκεκριμένα το έγκλημα των βασανιστηρίων, κατά την ίδια χρονική περίοδο. Αυτή η έντονη διαφορά στον αριθμό των υποθέσεων που υποβλήθηκαν για βασανιστήρια σε σχέση με αυτές που υποβλήθηκαν για αντίσταση κατά δημοσίων υπαλλήλων υπογραμμίζει αναμφισβήτητα την ανησυχητική έκταση της ατιμωρησίας που επιδιώκεται ενεργά ως μέρος μιας συστηματικής πολιτικής.¹⁹⁸

Η ατιμωρησία εξακολουθεί να αποτελεί το πρωταρχικό εμπόδιο για την αντιμετώπιση του ζητήματος των βασανιστηρίων, καθώς επιτρέπει τη διαιώνιση αυτής της αποτρόπαιας πράξης με διάφορους τρόπους. Ένας από τους θεμελιώδεις παράγοντες που επιτρέπουν στα βασανιστήρια να συνεχιστούν είναι η έλλειψη δράσης για τη διερεύνηση και την ανάληψη ευθύνης των υπευθύνων για τέτοιες πράξεις. Ακόμη και όταν ξεκινούν έρευνες, συχνά αποτυγχάνουν να οδηγήσουν σε ποινική διαδικασία. Επιπλέον, όταν οι δράστες οδηγούνται στο δικαστήριο, συχνά κατηγορούνται για μικρότερα αδικήματα που επιφέρουν ελαφρύτερες ποινές, αντί να λογοδοτούν για την ίδια την πράξη βασανιστηρίων. Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η καταδίκη των υπόπτων δεν αφορά καν βασανιστήρια, αλλά μάλλον άλλα αδικήματα, αποκλίνοντας περαιτέρω από τη βαρύτητα των πράξεών τους. Αυτή η αποτυχία καταδίκης και τιμωρίας των υπόπτων συμβάλλει περαιτέρω στην κουλτούρα της ατιμωρησίας

¹⁹⁸ Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV), İnsan Hakları Derneği (İHD), Türk Tabipleri Birliği (TTB) İnsan Hakları Kolu. *Türkiye’de Değişik Boyutlarıyla İşkence Gerçeği*. Report. σελ. 13.

γύρω από τα βασανιστήρια.¹⁹⁹ Κατά την έρευνα για την παρούσα εργασία δεν έγινε δυνατή η εύρεση υλικού από υποθέσεις ένδικων μέσων στο εσωτερικό της Τουρκίας. Το γεγονός αυτό σε μεγάλο βαθμό μπορεί να οφείλεται στην εσωτερική κατάσταση της χώρας όσον αφορά στα ζητήματα κράτους δικαίου. Στο πλαίσιο της αυξανόμενης πολιτικής πόλωσης και των κυβερνητικών ενεργειών γίνεται λόγος για υπονόμηση της δικαστικής ανεξαρτησίας και της διάκρισης των εξουσιών.²⁰⁰

7.4.2 Νομοθεσία και μηχανισμοί για την πρόληψη και την εξάλειψη των βασανιστηρίων.

Μετά από επίσκεψη στην Τουρκία τον Σεπτέμβριο του 2022, η Υποεπιτροπή του ΟΗΕ για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) τον Σεπτέμβριο εξέφρασε ανησυχίες σχετικά με την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και εγγυήσεων κατά τις πρώτες ώρες κράτησης²⁰¹, που είναι υψίστης σημασίας για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης.²⁰² Η διάρκεια της κράτησης της αστυνομίας/χωροφυλακής είναι μια σημαντική πτυχή της εντολής της CPT για δυο λόγους. Πρώτον, εάν οι ύποπτοι για εγκληματίες παραμείνουν σε εγκαταστάσεις επιβολής του νόμου για παρατεταμένες χρονικές περιόδους, ακόμη και αφού οδηγηθούν ενώπιον δικαστή, υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εκφοβισμού και κακομεταχείρισης. Δεύτερον, αυτές οι εγκαταστάσεις δεν έχουν σχεδιαστεί για μακροχρόνιες διαμονές. Αν και η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι υλικές συνθήκες στις εγκαταστάσεις κράτησης της αστυνομίας/χωροφυλακής στην Τουρκία είναι γενικά επαρκείς

¹⁹⁹ HRA. (2021). Human Rights Violations Report, 6/10/2022, σελ. 12.

²⁰⁰ COE, Department for the execution of judgments of the European Court of Human Rights Turkey, [www.coe.int.](https://www.coe.int/en/web/execution/turkey), (Τελευταία πρόσβαση 28/03/2024), <https://www.coe.int/en/web/execution/turkey>

²⁰¹ Το πρώτο εκτελεστικό διάταγμα με ισχύ νόμου εκδόθηκε βάσει του κανόνα της κατάστασης έκτακτης ανάγκης μετά την απόπειρα πραξικοπήματος (Διάταγμα Νο. 667 της 22ας Ιουλίου 2016), είχε παρατείνει τη μέγιστη περίοδο αστυνομικής κράτησης για ορισμένα αδικήματα που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια, καθώς και για αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία και συλλογικά αδικήματα σε 30 ημέρες. Με το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 684 που εκδόθηκε έξι μήνες αργότερα, η μέγιστη περίοδος κράτησης για τα προαναφερθέντα αδικήματα μειώθηκε σε επτά ημέρες, με πιθανή παράταση σε 14 ημέρες. Μετά τη λήξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, έγιναν αλλαγές στο υπάρχον πλαίσιο. Στις 31 Ιουλίου 2018, τέθηκε σε ισχύ ο νόμος υπ' αριθ. 7145. Η διάταξη αυτή όριζε ότι για περίοδο τριών ετών που αρχίζει από την ημερομηνία αυτή, σε υποθέσεις που αφορούν εγκλήματα κατά της εθνικής ασφάλειας ή συνταγματικής τάξης, εγκλήματα που εμπίπτουν στον Αντιτρομοκρατικό νόμο ή εγκλήματα που διαπράχθηκαν από εγκληματική οργάνωση, η επιτρεπόμενη περίοδος της αστυνομικής κράτησης (που είναι συνήθως 48 ώρες ή τέσσερις ημέρες για συλλογικά αδικήματα) μπορεί να παραταθεί δύο φορές λόγω δυσκολιών στη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων ή του μεγέθους του φακέλου της υπόθεσης.

²⁰² UN Press Release, (2022). Türkiye needs to strengthen effective torture prevention measures, UN experts find, 21 September 2022, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023) <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/turkiye-needs-strengthen-effective-torture-prevention-measures-un-experts>

για σύντομες παραμονές κατά τις πρόσφατες επισκέψεις, δεν συνάντησαν εγκαταστάσεις κατάλληλες για παρατεταμένη κράτηση.²⁰³

Σύμφωνα με την τελευταία δημοσιοποιημένη έκθεση της CPT, από τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης προέκυψε ότι η κοινοποίηση της επιμέλειας σε συγγενή ή άλλο έμπιστο πρόσωπο γινόταν σε γενικές γραμμές από αξιωματούχους επιβολής του νόμου αμέσως μετά τη σύλληψη. Η εφαρμογή αυτού του δικαιώματος ήταν επίσης συνήθως καλά τεκμηριωμένη στους φακέλους που συμβουλευτήκε η αντιπροσωπεία. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, η κοινοποίηση της κράτησης φέρεται να καθυστέρησε από τους αξιωματούχους επιβολής του νόμου για αρκετές ώρες (π.χ. μέχρι τη λήψη επίσημης κατάθεσης) ή ακόμη και ημέρες (π.χ. μέχρι την αρχική εμφάνιση στο δικαστήριο).²⁰⁴ Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε ότι οι κρατούμενοι είχαν συνήθως την ευκαιρία να συμβουλευτούν δικηγόρο ενώ βρίσκονταν υπό κράτηση. Ωστόσο, όπως και προηγούμενες επισκέψεις στην Τουρκία, ορισμένοι κρατούμενοι ανέφεραν ότι η αστυνομία έκανε δεκτό το αίτημά τους για δικηγόρο που διορίστηκε από το δικαστήριο μόνο μετά από σημαντική καθυστέρηση. Αυτή η καθυστέρηση φαινόταν να είναι μια τακτική που χρησιμοποιούν οι αρχές για να τις ανακρίνουν ανεπίσημα σχετικά με το υποτιθέμενο αδίκημα χωρίς την παρουσία νομικής εκπροσώπησης πριν από τη λήψη επίσημης δήλωσης. Η εξασφάλιση της πρόσβασης σε δικηγόρο από την αρχή της αστυνομικής κράτησης κατά την αρχική φάση της αστυνομικής κράτησης για ορισμένα σοβαρά εγκλήματα, έχει ύψιστη σημασία προκειμένου να αποτραπεί η κακομεταχείριση.²⁰⁵

Τα θύματα κακομεταχείρισης και βασανιστηρίων στην Τουρκία έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν καταγγελίες τους μέσω διαφόρων διαύλων, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη και το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ισότητας της Τουρκίας (TIHEK). Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτοί οι μηχανισμοί υπόκεινται σε κυβερνητική επιρροή και ενδέχεται να μην αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά περιπτώσεις κατάχρησης που διαπράττονται από κρατικούς υπαλλήλους. Σύμφωνα με οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολλά θύματα κακομεταχείρισης και βασανιστηρίων έχουν ελάχιστη ή καθόλου εμπιστοσύνη στον Συνήγορο του Πολίτη και/ή στο TIHEK και φοβούνται ότι θα εκτεθούν ξανά σε κακομεταχείριση και βασανιστήρια εάν οι χωροφύλακες, οι αστυνομικοί και/ή οι

²⁰³ CPT/Inf (2020) 24. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), σελ. 8.

²⁰⁴ CPT/Inf (2020) 24. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), σελ. 13.

²⁰⁵ CPT/Inf (2020) 24. Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), σελ. 3.

δεσμοφύλακες διαπιστώσουν ότι έχουν υποβάλει καταγγελία. Κατά συνέπεια, λόγω αυτών των ανησυχιών και των συνθηκών που επικρατούν, η πλειονότητα των θυμάτων επιλέγει να μην προχωρήσει σε καμία επίσημη καταγγελία.²⁰⁶ Τα παραπάνω επιβεβαιώνει η Έκθεση του 2019 σχετικά με την επίσκεψη που πραγματοποίησε η υποεπιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων με σκοπό την παροχή συμβουλευτικής βοήθειας στον εθνικό προληπτικό μηχανισμό της Τουρκίας. Στην έκθεση αυτή σημειώνεται ότι υπάρχει έλλειψη γνωστών κριτηρίων επιλογής για τη συμμετοχή στον εθνικό προληπτικό μηχανισμό, οι διορισμοί γίνονται σε μεγάλο βαθμό κατά τη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας με ελάχιστη προσέγγιση στο κοινό και την κοινωνία των πολιτών, και ότι υπάρχει έλλειψη μιας πλουραλιστικής και διεπιστημονικής προσέγγισης στην εκπροσώπηση σε αυτόν. Μεγάλη πλειοψηφία των μελών του διοικητικού συμβουλίου του μηχανισμού - συγκεκριμένα 9 στα 11 - επιλέγονται είτε απευθείας από τον Πρόεδρο της Τουρκίας ή από το Υπουργικό Συμβούλιο. Αυτή η ρύθμιση έχει εγείρει την ανησυχία της κοινωνίας των πολιτών.²⁰⁷

Σε μια έκθεση του 2023 για τα βασανιστήρια που συνέταξαν οι εγχώριοι οργανισμοί «Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΤΙΗV)», «Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (IHD)» και «Παράρτημα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Τουρκικού Ιατρικού Συλλόγου (ΤΤΒ,) γίνεται αναφορά σε ενέργειες του ΤΙΗΕΚ ξεφεύγουν από τις αρμοδιότητες του Εθνικού Προληπτικού μηχανισμού. Συγκεκριμένα, με βάση τις αρχές του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων (OPCAT), οι Εθνικοί Προληπτικοί Μηχανισμοί (NPM) δεν προορίζονται να λειτουργήσουν ως ανακριτικά ή δικαστικά όργανα. Ωστόσο, το Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ισότητας (ΤΙΗΕΚ) δέχεται αιτήσεις και λαμβάνει αποφάσεις στο πλαίσιο του NPM για εξέταση, διερεύνηση, έκδοση αποφάσεων και παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των αιτήσεων που υποβλήθηκαν από άτομα που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους ή έχουν τεθεί υπό προστασία. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη διατυπωμένη αρχή. Αν και το 17ο άρθρο του ιδρυτικού νόμου ορίζει ότι οι ενέργειες που σχετίζονται με την άσκηση δικαστικών και νομοθετικών εξουσιών δεν μπορούν να υπόκεινται σε εφαρμογή, το ΤΙΗΕΚ διεξάγει έρευνες για καταγγελίες για βασανιστήρια και κακομεταχείριση και λαμβάνει αποφάσεις για το εάν έχουν συμβεί τέτοιες παραβιάσεις. Από τις 219 αποφάσεις που δημοσίευσε το ΤΙΗΕΚ το 2022, μόνο οι τρεις αφορούσαν παραβίαση της απαγόρευσης της κακομεταχείρισης. Ομοίως, έως τις 30 Απριλίου 2023, δεν έχουν ληφθεί

²⁰⁶ Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands. (2021) General Country of Origin Information Report Turkey, Hague, σελ. 35.

²⁰⁷ CAT/OP/TUR/1. (2019). Report on the visit made by the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment for the purpose of providing advisory assistance to the national preventive mechanism of Turkey, σελ. 5-6.

αποφάσεις σχετικά με «παραβίαση της απαγόρευσης της κακομεταχείρισης» από τις 93 αιτήσεις που έγιναν στο ίδιο πεδίο. Σε μια περίοδο που υπήρξαν ολοένα και πιο σοβαρές καταγγελίες για βασανιστήρια και άλλες πρακτικές κακομεταχείρισης στις φυλακές, μόνο τρεις από τις 312 αποφάσεις που ελήφθησαν από το TIHEK μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2022 και 30 Απριλίου 2023, αφορούν «παραβίαση την απαγόρευση της κακομεταχείρισης». Επομένως, αναλαμβάνοντας τέτοιες ανακριτικές και δικαστικές λειτουργίες, το TIHEK διαιωνίζει την ατιμωρησία και υπονομεύει σημαντικά τις προσπάθειες για την πρόληψη των βασανιστηρίων.²⁰⁸

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της Ευρωπαϊκής Κομισιόν (Türkiye 2023 Report), το 2022, το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ισότητας της Τουρκίας (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, TIHEK) παρουσίασε σημαντική αύξηση στον αριθμό των αιτήσεων που ελήφθησαν, με συνολικά 2020 αιτήσεις σε σύγκριση με τις 1185 του προηγούμενου έτους. Το TIHEK, υπό την ιδιότητά του ως Εθνικού Προληπτικού Μηχανισμού, πραγματοποιεί επισκέψεις στις φυλακές στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του. Ωστόσο, είναι ανησυχητικό ότι δεν υπάρχουν καθιερωμένα και ανεξάρτητα κριτήρια για αυτές τις ανακοινωμένες επισκέψεις. Κατά τη διάρκεια ορισμένων επισκέψεων, το TIHEK ασχολήθηκε αποκλειστικά με τη διοίκηση και δεν επικοινωνούσε με τους κρατούμενους. Επιπρόσθετα, δεν επισκέπτεται όλες τις φυλακές που έχουν συσχετιστεί με τον μεγαλύτερο αριθμό καταγγελιών σχετικά με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και όταν το κάνει, συχνά το κάνει με σημαντικές καθυστερήσεις. Το TIHEK έχει αντιμετωπίσει σημαντικούς περιορισμούς στην αποτελεσματικότητά του, κυρίως λόγω νομοθετικών και διαρθρωτικών περιορισμών. Αυτοί οι περιορισμοί είναι εμφανείς στην άρνησή του να δεχθεί αιτήσεις που υποβάλλονται από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και στην υπερβολικά προσεκτική προσέγγισή του κατά την αντιμετώπιση περιπτώσεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης.²⁰⁹ Στην ίδια έκθεση σημειώνεται ότι αν και είναι επιφορτισμένο με τον ρόλο του Εθνικού Προληπτικού Μηχανισμού, το TIHEK δεν πληροί τις βασικές απαιτήσεις βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (OPCAT) και δεν επεξεργάστηκε αποτελεσματικά περιπτώσεις που αναφέρονται σε αυτήν.²¹⁰

²⁰⁸ Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), İnsan Hakları Derneği (İHD), Türk Tabipleri Birliği (TTB) İnsan Hakları Kolu. *Türkiye’de Değişik Boyutlarıyla İşkence Gerçeği*. Report. σελ. 11-12.

²⁰⁹ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 30.

²¹⁰ European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023, σελ. 31.

7.4.3 Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα βασανιστηρίων (Άρθρο 14 Σύμβασης)

Στην τέταρτη περιοδική έκθεση της CAT η Επιτροπή εκφράζει την απογοήτευσή της για τη σπανιότητα των λεπτομερειών σχετικά με τα μέτρα αποζημίωσης και αποκατάστασης. Υπάρχει έλλειψη πληροφοριών σχετικά με την πραγματική εφαρμογή αυτών των μέτρων και τον βαθμό στον οποίο τα θύματα βασανιστηρίων και οι οικογένειές τους τα έχουν λάβει μετά την εξέταση της προηγούμενης περιοδικής έκθεσης. Επιπλέον, γίνεται λόγος στην ίδια έκθεση για απουσία πληροφοριών σχετικά με πρωτοβουλίες που ανέλαβε το Κράτος μέρος για υποστήριξη και διευκόλυνση του έργου μη κυβερνητικών οργανώσεων που προσπαθούν να παρέχουν αποκατάσταση σε θύματα βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης.²¹¹

Ενώ η υποχρέωση παροχής αποζημιώσεων κατοχυρώνεται στο άρθρ. 14 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων που επικυρώθηκε από την Τουρκία, οι νόμοι της Τουρκίας δεν παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις για αποζημίωση, μη επανάληψη, επαρκή ικανοποίηση και αποκατάσταση στα θύματα βασανιστηρίων. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Türkiye İnsan Hakları Vakfı, TIHV), το οποίο είναι ευρέως αναγνωρισμένο ως η κορυφαία οργάνωση στην Τουρκία αφιερωμένη στην αποκατάσταση επιζώντων βασανιστηρίων και στην υποστήριξη των οικογενειών τους, έχει γίνει άδικα στόχος δικαστικών παρενοχλήσεων και αδικαιολόγητων πιέσεων. Αυτές οι ενέργειες όχι μόνο αντιβαίνουν στην ευθύνη του κράτους να προστατεύει και να υποστηρίζει παρόχους υπηρεσιών όπως το TIHV, αλλά υπονομεύουν επίσης το κρίσιμο έργο που επιτελούν για την παροχή βοήθειας και υπεράσπισης των επιζώντων βασανιστηρίων.²¹²

²¹¹ CAT/C/TUR/CO/4. (2016). Committee against Torture Concluding observations on the fourth periodic reports of Turkey, σελ. 9.

²¹² UPR Briefing Note Turkey. (2019). Torture and ill-treatment in Turkey, σελ. 4.

Συμπεράσματα

Η Τουρκία έχει επικριθεί στο παρελθόν για την αποτυχία της να αντιμετωπίσει επαρκώς το ζήτημα των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης, με το γεγονός να τονίζεται ως σημαντική ανησυχία για τα ανθρώπινα δικαιώματα ήδη από τη δεκαετία του 1990 όπως φάνηκε και με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Δυστυχώς, η κατάσταση έχει επιδεινωθεί και τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης το 2016, η οποία εξομαλύνει περαιτέρω και κλιμακώνει αυτές τις καταχρηστικές πρακτικές. Λαμβάνοντας τα παραπάνω υπόψη, είναι σημαντικό να γίνει μια σύνοψη των παραγόντων που οδηγούν στην απόκλισή από την συμμόρφωση με την Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ (CAT).

Προκειμένου να εκτιμηθεί ο κίνδυνος βασανιστηρίων, είναι απαραίτητο να εξεταστεί το νομικό πλαίσιο στη χώρα. Παρόλο που η απαγόρευση των βασανιστηρίων στο νομικό πλαίσιο της Τουρκίας είναι ρητή, φαίνεται ότι δεν είναι αρκετή. Όταν η κυβέρνηση του ΑΚΡ ανέλαβε τα καθήκοντά της το 2002, έδωσε σαφή δέσμευση ότι δεν θα υπάρξει ανοχή τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση. Για να εκπληρώσει αυτή τη δέσμευση, η κυβέρνηση έχει θεσπίσει και εφαρμόσει αρκετές συναφείς νομικές και θεσμικές αλλαγές την τελευταία δεκαετία στο πλαίσιο συμμόρφωσης με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Ωστόσο, αυτές οι αλλαγές έδωσαν μόνο επιφανειακές και μάλλον προσωρινές λύσεις στο συνεχιζόμενο πρόβλημα της αποτροπής πρακτικών βασανισμού – κακομεταχείρισης και της συνακόλουθης ατιμωρησίας και είχαν μικρό αντίκτυπο στην πραγματική πρακτική της έρευνας, της δίωξης και της εκδίκασης υποθέσεων βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Επιπλέον, νόμοι και διατάγματα έκτακτης ανάγκης έχουν χρησιμοποιηθεί για τη χορήγηση ασυλίας σε κρατικά όργανα και κατ' επέκταση συναφείς στις δημόσιες αρχές που φέρονται εμπλεκόμενα σε υποθέσεις βασανισμών, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά δύσκολη τη διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων και τη δίωξη ατόμων, που ως κρατικά όργανα φέρονται εμπλεκόμενα ως δράστες ή συνεργοί.

Το συνολικό πολιτικό κλίμα διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον προσδιορισμό της πιθανότητας βασανιστηρίων, καθώς η έλλειψη πολιτικής δέσμευσης για την απαγόρευση των βασανιστηρίων, η περιορισμένη διαφάνεια στη διακυβέρνηση, η αδιαφορία για το κράτος δικαίου και η εκτεταμένη διαφθορά μπορούν όλα να συμβάλουν σε αυξημένο κίνδυνο βασανιστηρίων. Η πολιτική ρητορική στην Τουρκία έχει συμβάλει σε μια κουλτούρα ατιμωρησίας, επιτρέποντας στους κρατικούς αξιωματούχους που επιδίδονται σε βασανιστήρια και κακομεταχείριση να μείνουν εκτός δικαστικού ελέγχου και τελικά... ατιμώρητοι. Μετά την

απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, οι τουρκικές αρχές είτε απέτρεψαν, είτε απέρριψαν, είτε προκάθорισαν το αποτέλεσμα των ερευνών, απαλλάσσοντας τις δυνάμεις ασφαλείας από οποιαδήποτε κατηγορία αδικοπραγίας.

Η εξέταση της οργάνωσης και της λειτουργίας του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης της χώρας διαδραματίζει επίσης κρίσιμο ρόλο στον προσδιορισμό του κινδύνου βασανιστηρίων. Ο βαθμός στον οποίο η δικαστική εξουσία (και ιδιαίτερα το δικαστικό σώμα) λειτουργεί ανεξάρτητα επηρεάζει άμεσα την πιθανότητα βασανιστηρίων. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρά τη συχνότητα και την επικράτηση καταγγελιών για βασανιστήρια και κακομεταχείριση, υπάρχουν πολύ λίγες έρευνες που έχουν ξεκινήσει ως απάντηση σε αυτούς τους ισχυρισμούς. Αυτή η ασυμφωνία υπογραμμίζει την ανεπαρκή αποφασιστικότητα ή απροθυμία που επέδειξαν οι εισαγγελικές αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή ερευνών σχετικά με ισχυρισμούς βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης, πόσο μάλλον την αποτυχία τους να προσαγάγουν τους δράστες στη δικαιοσύνη και να προχωρήσουν σε τέτοιες υποθέσεις. Οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διεθνείς φορείς, ακόμη και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) να αμφισβητούν τον ισχυρισμό της κυβέρνησης περί ανεξαρτησίας του σώματος. Η κυβέρνηση χρησιμοποιεί την έλλειψη (αποδεδειγμένα τελεσίδικα) καταδικασμένων για τέτοια εγκλήματα (βασανιστηρίων – κακομεταχείρισης) ως απόδειξη μιας αμερόληπτης δικαιοσύνης, αρνούμενη έτσι την ύπαρξη βασανιστηρίων στη χώρα, ή στο χώρο εθνικής δικαιοδοσίας της.

Εκτός από τους προαναφερθέντες παράγοντες, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη το ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο κατά την ανάλυση του κινδύνου βασανιστηρίων. Αυτό περιλαμβάνει την αξιολόγηση του επιπέδου λογοδοσίας και διαφάνειας που επιδεικνύεται από τις κυβερνητικές αρχές. Όπως εξετάστηκε, παρά την επικράτηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης μαζί με τις άνευ προηγουμένου μαζικές συλλήψεις και κρατήσεις στην Τουρκία τα πιο πρόσφατα χρόνια, οι τουρκικές κρατικές αρχές απέτυχαν να διερευνήσουν, να διώξουν και να τιμωρήσουν επαρκώς και διεξοδικά τους φερόμενους ως δράστες. Η δεσμευτική ισχύς των αποφάσεων του ΕΔΔΑ σημαίνει επίσης ότι, πέραν των γενικών και ειδικών μέτρων αποκατάστασης, το καταδικασθέν κράτος πρέπει να αποφεύγει την επανάληψη παρόμοιων γεγονότων. Δεν πρόκειται για ηθική υποχρέωση, αλλά για νομικά δεσμευτική υποχρέωση. Σε ό,τι αφορά τη συναφή νομολογία του ΕΔΔΑ, είναι προφανές ότι η Τουρκία δεν τηρεί αυτή την υποχρέωση. Επιπλέον, το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ καταλήγει, σε σχεδόν συνεχή βάση, ότι υπήρξαν παραβιάσεις του άρθρου 3 ΕΣΔΑ από το τουρκικό κράτος με βάση την έλλειψη προσπάθειας του κράτους να διεξάγει αποτελεσματικές έρευνες και να φροντίζει για

ιατρικές εκθέσεις που είναι σύμφωνες με την τα διεθνή πρότυπα, καταδεικνύει το παραπάνω σημείο.

Τέλος, μια άλλη σημαντική πτυχή που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών παραπόνων που διατίθενται σε άτομα που έχουν βιώσει ή έχουν γίνει μάρτυρες βασανιστηρίων. Όταν αυτοί οι μηχανισμοί είναι προσβάσιμοι, αξιόπιστοι και ανταποκρινόμενοι, μπορούν να λειτουργήσουν ως προστασία έναντι των βασανιστηρίων παρέχοντας ένα μέσο στα θύματα να αναζητήσουν δικαιοσύνη και να θέσουν τους δράστες υπεύθυνους. Επιπλέον, η συμμετοχή αποτελεσματικών ανεξάρτητων εξωτερικών παραγόντων, όπως τα Εθνικά Όργανα/Ιδρύματα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη μείωση του κινδύνου βασανιστηρίων. Σε αυτό το πλαίσιο, πολυάριθμες εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών και ΜΚΟ όπως και η Υποεπιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας κάνουν λόγο για απουσία ανεξάρτητου Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης. Σε μια πολιτεία όπου αναφέρεται μεγάλος αριθμός (καταγγελιών) περιπτώσεων βασανιστηρίων, η έλλειψη ανεξάρτητου μηχανισμού πρόληψης σίγουρα ενισχύει την ιδέα ότι τα βασανιστήρια δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και ότι δεν πρέπει να αναμένεται η τιμωρία των βασανιστηρίων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η απουσία ενός πραγματικού ανεξάρτητου μηχανισμού πρόληψης καθιερώνει ξεκάθαρα την ευθύνη της τουρκικής κυβέρνησης για τον μεγάλο αριθμό περιπτώσεων βασανιστηρίων στη χώρα. Επιπλέον, το Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, γνωστό για την παροχή βοήθειας σε επιζώντες βασανιστηρίων, έχει αντιμετωπίσει νομική παρενόχληση και πιέσεις, εμποδίζοντας το σημαντικό έργο τους για την παροχή βοήθειας και υπεράσπισης των επιζώντων. Το γεγονός αυτό αντίκειται στο καθήκον της κυβέρνησης να υποστηρίξει τέτοιες οργανώσεις.

Με την επιφύλαξη όσον αφορά τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 30 της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων επιχειρείται η εξασφάλιση δικαστικής ασυλίας και η διεκδίκηση του δικαιώματος για «ευελιξία» στην ερμηνεία ή την εφαρμογή της.

Η στάση αυτή της Τουρκίας είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της εμπεδωμένης, τόσο στην πολιτική ελίτ όσο και στην ευρύτερη κοινή γνώμη, αντίληψης ότι οποιαδήποτε εξωτερική παρέμβαση έχει ως στόχο την αποδυνάμωση και τον κατακερματισμό του έθνους (Σύνδρομο των Σεβρών). Κατά τον ίδιο τρόπο γίνεται αντιληπτός ως κίνδυνος εσωτερικής ασφάλειας, οποιαδήποτε διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από εθνοτικές ή θρησκευτικές μειονότητες.

Αυτή η αντίληψη της πολιτικής ελίτ περί εσωτερικής ασφάλειας από την ίδρυση κιόλας του κράτους, οδήγησε πολλές φορές σε κήρυξη έκτακτης ανάγκης στο εσωτερικό του. Τα τελευταία χρόνια, παρά την επικράτηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης μαζί με τις άνευ προηγουμένου μαζικές συλλήψεις και κρατήσεις στα πλαίσια της κήρυξης καταστάσεως έκτακτης ανάγκης μετά την αναζωπύρωση στα νοτιοανατολικά της χώρας των συγκρούσεων με το PKK, αλλά και ειδικά μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, οι τουρκικές κρατικές αρχές απέτυχαν να διερευνήσουν, να διώξουν και να τιμωρήσουν επαρκώς και ενδελεχώς τους δράστες. Η Τουρκία έλαβε τα τελευταία χρόνια σαφείς και λεπτομερείς συστάσεις σχετικά με το ζήτημα των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης από διεθνείς θεσμούς, των οποίων η νομιμότητα ήταν και παραμένει νομικά αναγνωρισμένη από αυτήν. Η αδυναμία ή η αποθυμία της κυβέρνησης να εφαρμόσει τις συστάσεις αυτές οδηγούν στο αναπόφευκτο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει αποτελεσματική εφαρμογή των υποχρεώσεων του κράτους της Τουρκικής Δημοκρατίας, όπως αυτές ορίζονται στο εφαρμοστέο συναφές διεθνές Δίκαιο και δη στη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Δούσης, Ε. (2022). Η διεθνής ευθύνη των κρατών. Στο Αντωνόπουλος Κ., Μαγκλιβέρας Κ. (επίμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Μπαϊράμογλου, Α. (2007). Στρατός και Πολιτική. Στο Αναγνωστοπούλου, Σ., Μπουρνάζος, Σ. (επίμ. Ελληνικής έκδοσης), *Ο τουρκικός στρατός: Ένα πολιτικό κόμμα, μία κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Βιβλιόραμα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004)
- Νάσκου-Περράκη, Π. (2022). *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και περιφερειακή προστασία*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Αντ. Ν. Σάκκουλας, Γ' Έκδοση.
- Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Σιμιτσης, Κ. Α. (1996). *Η απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Τζίζρε, Ο. (2007) .Κυρίαρχη ιδεολογία και Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις: Μια ανάλυση εννοιών και σχέσεων. Στο Αναγνωστοπούλου, Σ., Μπουρνάζος, Σ. (επίμ. Ελληνικής έκδοσης), *Ο τουρκικός στρατός: Ένα πολιτικό κόμμα, μία κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Βιβλιόραμα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004).

Ξενόγλωσση

- Avincan, K., Aydin, H., Ersoy, E. (2023): 'Us vs. Them': Stigma, discrimination, social exclusion and human rights violations in Erdogan's Turkey, *Journal of Contemporary European Studies*, 31:4
- Ak, V. (2022). The change of legal system and human rights violations in Turkey after the coup attempt on July 15, 2016. 121-135.
- Aydin., M. (2003). Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3:2, 163-184.
- Aydin, H., Avincan, K. (2020) Intellectual crimes and serious violation of human rights in Turkey: a narrative inquiry, *The International Journal of Human Rights*, 24:8, 1127 1155.
- Bahçecik, S., O., (2015). The power effects of human rights reforms in Turkey: enhanced surveillance and depoliticisation, *Third World Quarterly*, 36:6, 1222-1236

- Bassiouni, M. C. (1996). International Crimes: “Jus Cogens” and “Obligatio Erga Omnes.” *Law and Contemporary Problems*, 59(4), 63–74
- Christofis, N. (2018). The AKP's "Yeni Türkiye": Challenging the Kemalist Narrative?. *Mediterranean Quarterly*, 29:3, 11-32,
- Christofis, N. (2023). Kemalism vs Erdoğanism: Continuities and Discontinuities in Turkey's Hegemonic State Ideology. *Middle East Critique*. 1-18.
- Council of Europe/European Court of Human Rights. (2022). *Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of torture*, First edition – 31 August 2022
- Gençoğlu, F. (2016). Gezi park protests in Turkey: from ‘enough is enough’ to counter hegemony, *Turkish studies*, 17:2, 272-294.
- Göksel, O. (2015). From Progress to Order: the “Kurdish Openings” and the Limits to Contentious Politics in Turkey. Στο: Gerges, F.A. (επιμ.) *Contentious Politics in the Middle East*. Middle East Today, Palgrave Macmillan, New York.
- Gurses, M., (2020). The Evolving Kurdish Question in Turkey, *Middle East Critique*, Vol 29:3, 307-318.
- Iacopino, V. (2018). The Istanbul Protocol: Development, Practical Applications, and Future Directions. Στο Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill-treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, CRC Press Taylor & Francis Group: Florida.
- Kurban, D. (2016). Forsaking Individual Justice: The Implications of the European Court of Human Rights' Pilot Judgment Procedure for Victims of Gross and Systematic Violations, *Human Rights Law Review*. Vol 16:4, 731–769.
- Kurban, D. (2018). *The limits of transnational justice: The European Court of Human Rights, Turkey and the Kurdish conflict* (Διδακτορική Διατριβή), Maastricht: Maastricht University.
- Kurban, D. (2023). Rethinking Enmeshment and the Rule of Law in Authoritarian Contexts, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, 8:107, 107-150.
- Mendez, J., E. (2018). International Legal Framework of Torture. Στο J. J. Payne, J. Beynon, D. Nuno Vieira (επιμ.), *Monitoring Detention, Custody, Torture and ill treatment: A practical approach to Prevention and Documentation*, εκδ. CRC Press Taylor & Francis Group: Florida.

- OHCHR, Asia Pacific Forum, Association for the Prevention of Torture. (2010). *Preventing Torture: An Operational Guide for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions: Sydney.
- Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, (2007). *Political Reforms in Turkey*, Ankara
- Somer, M. (2016). Understanding Turkey's democratic breakdown: old vs. new and indigenous vs. global authoritarianism. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16:4, 481-503.
- Spielmann, M. (2021). Kemalism, the Judiciary, and Human Rights Diffusion: The ECHR in Turkey. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, No. 2021-18.
- Tank, P. (2006). Dressing for the Occasion: Reconstructing Turkey's Identity?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6:4, 463-478.
- White, J. (2014). *Muslim Nationalism and the New Turks*, Princeton University Press, Πρίνστον και Οξφόρδη
- Yildiz, K., Piggott, F. (2007). *An Ongoing Practice: Torture in Turkey*, London: Kurdish Human Rights Project
- Yılmaz, I. (2021). The AKP's Authoritarian, Islamist Populism: Carving out a New Turkey. *ECPS Party Profiles. European Center for Populism Studies (ECPS)*.

Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών

- Amnesty International Report 2016/17: The state of the world's human rights
- Bureau of Democracy Human Rights and Labor. (2021). Turkey 2020 Human Rights Report.
- Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2022). Country Reports on Human Rights Practices: Turkey (Türkiye).
- CAT/C/TUR/CO/4. (2016). *Committee against Torture Concluding observations on the fourth periodic reports of Turkey*.
- CAT/OP/TUR/1. (2019). *Report on the visit made by the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment for the purpose of providing advisory assistance to the national preventive mechanism of Turkey*.
- CPT/Inf (2020) 24. *Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)*

European Commission, *Turkey progress report*, SEC (2005) 1426, Brussels, 9 November 2005

European Commission, *Türkiye 2022 Report*, SWD(2022) 333, Brussels, 12 October 2022.

European Commission. *Türkiye 2023 Report*, SWD(2023) 696, Brussels, 8 November 2023.

European Parliament resolution of 7 June 2022 on the 2021 Commission Report on Turkey (2021/2250(INI)), C 493/2

G/A, A/HRC/37/50. (2017). Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment on his mission to Turkey

HRA. (2021). Human Rights Violations Report, 6/10/2022

Human Rights Association. (2020). *2010-2019 Report on Torture and Ill Treatment*, HRA Diyarbakir Branch

Human Rights Foundation of Turkey. (2016). Alternative Report to the United Nations Committee Against Torture for its Consideration of the 4th Periodic Report of Turkey.

International Association for Human Rights Advocacy in Geneva. 2021. Submission to the Human Rights Committee 132nd Session (June 28 2021-July 23 2021).

Journalists and Writers Foundation Report. Post-Coup Turkey: State Of Emergency, Torture and Impunity

London Advocacy & Human Rights Solidarity. (2022). Politically Motivated Systematic Torture in Turkey and Its Survivors: Interviews with UK- Based Torture Survivors

Puddington., A. (2014). Freedom in The World 2014: The Democratic Leadership Gap. Freedom House.

Puddington., A. (2015). Freedom in The World 2015: Discarding Democracy A Return to the Iron Fist. Freedom House.

Sottas, E., Vande Lanotte, J. (2021). Torture in Turkey Today, *Turkey Tribunal*.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), İnsan Hakları Derneği (İHD), Türk Tabipleri Birliği (TTB) İnsan Hakları Kolu. *Türkiye’de Değişik Boyutlarıyla İşkence Gerçeği*. Report.

UPR Briefing Note Turkey. (2019). Torture and ill-treatment in Turkey

Εθνικοί Νόμοι

Τουρκικό Σύνταγμα

Τουρκικός Ποινικός Κώδικας

Τουρκικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Υποθέσεις ΕΔΔΑ

Afet Sureyya Eren v. Turkey

Aksoy v. Turkey

Aktürk v. Turkey

Alpar v. Turkey

Aydin v. Turkey

Cyprus v. Turkey, (1974). no. 6780/74.

Cyprus v. Turkey, (1975). no. 6950/75.

Cyprus v. Turkey, (1976). no. 6780/74 no. 6950/75, Report

Cyprus v. Turkey, (1977). no. 8007/77.

Cyprus v. Turkey, (1994). no. 25781/94.

Dilek Aslan v. Turkey

Kurt v. Turkey

Loizidou v. Turkey (1995). no. 15318/89, Judgment (Preliminary Objections).

Loizidou v. Turkey, (1996). no. 15318/89, Judgment (Merits).

Mehmet Yaman v. Turkey

Rahmi Sahin v. Turkey

Sakir Kaçmaz v. Turkey

Salman v. Turkey

ICJ

ICJ Habré case

Λοιπές Πηγές Διαδικτύου

COE, Department for the execution of judgments of the European Court of Human Rights-

Turkey, www.coe.int, (Τελευταία πρόσβαση 28/03/2024),

<https://www.coe.int/en/web/execution/turkey>

European Legal Network on Asylum. (2022). ECtHR Akkad v. Türkiye: Court finds a violation of Articles 3, 5 and 13 of the Convention for expulsion to Syria, (Τελευταία πρόσβαση 28/11/2023)

<https://elenaforum.org/ecthr-akkad-v-turkey-court-finds-a-violation-of-articles-3-5-and-13-of-the-convention-for-expulsion-to-syria/>

Human Rights Watch, Turkey Events of 2022, (Τελευταία Πρόσβαση 16/11/2023),

<https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/turkey>

Human Rights Watch, (2023) Turkish Border Guards Torture, Kill Syrians, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023)

<https://www.hrw.org/news/2023/04/27/turkish-border-guards-torture-killsyrians>

LSE, *Aydin v. Turkey*, Τελευταία πρόσβαση 18/11/2023,

<https://blogs.lse.ac.uk/vaw/landmark-cases/a-z-of-cases/aydin-v-turkey/>

MEI, (2022). The New Civil-Military Relations in Turkey - Nil S. Satana - October 2022, Middle East Institute. United States of America. (Τελευταία Πρόσβαση 27/11/2023)

<https://policycommons.net/artifacts/3352012/the-new-civil-military-relations-in-turkey-nil-s/4150904/>

Republic of Türkiye, Ministry of Interior, Presidency of Migration Management, *Temporary Protection in Law on Foreigners and International Protection*,

<https://en.goc.gov.tr/temporary-protection-in-law-on-foreigners-and-international-protection>

UN Press Release, (2022). Türkiye needs to strengthen effective torture prevention measures, UN experts find, 21 September 2022, (Τελευταία πρόσβαση 25/11/2023)

<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/turkiye-needs-strengthen-effective-torture-prevention-measures-un-experts>

United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1465, p.85.

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=en#EndDec

United Nations, *Treaty Series*, vol. 2375, p. 237; GA Resolution A/RES/57/199 of 9 January 2003.

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9-b&chapter=4&clang=en